

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЛЬВІВСЬКА ЕКОНОМІЧНА ФУНДАЦІЯ»

ОБЩЕСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ
«ЛЬВОВСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ФУНДАЦИЯ»

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(Львів, 1 вересня 2018 року)

МОДЕРНИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНЫХ ВЫЗОВОВ

Материалы
Международной научно-практической конференции
(Львов, 1 сентября 2018 года)

Львів
2018

УДК 330.34(063)
М 74

Модернізація економіки країни в контексті соціальних викликів:
матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 1 вересня 2018 року) / ГО «Львівська економічна фундація». – Львів: ЛЕФ, 2018. – 104 с.

Модернизация экономики страны в контексте социальных вызовов:
материалы Международной научно-практической конференции (Львов, 1 сентября 2018 года) / ОО «Львовская экономическая фундация». – Львов: ЛЭФ, 2018. – 104 с.

УДК 330.34(063)
М 74

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

© Колектив авторів, 2018
© Львівська економічна фундація, 2018

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Громова Т.М.

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ ТОВАРНОГО РИНКУ6

Kushchenko O.I., Mamontova O.G.

HISTORICAL INTERCOMMUNICATION

OF STATISTICAL SCIENCE AND PRACTICE.....8

СЕКЦІЯ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Бєлікова М.В.

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ

ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ12

Снігир Л.П.

ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ЕКОНОМІЧНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН16

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Томашевська О.А., Мірзоева Т.В.

КОНЦЕПЦІЯ «ЧОРНОГО ЛЕБЕДЯ»

ТА ЇЇ ПРОЯВ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ19

Хрип'юк В.І.

КРИТЕРІАЛЬНИЙ БАЗИС ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ

ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ23

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Бесєдін В.Ф.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТРУДОВИХ ПОКАЗНИКІВ

СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....27

Кімуржій М.І.

РОЗРОБКА РЕКОМЕНДОВАНИХ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ

РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЖКГ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

НА ОСНОВІ МОДИФІКОВАНОГО МЕТОДУ SPACE-АНАЛІЗУ31

Lytvynenko O.D.

FOREIGN EXPERIENCE OF SUPPORTING SMALL BUSINESS.....34

Михайлик Д.П.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЖИТТЄЗДАТНОГО УПРАВЛІННЯ

СТРАТЕГІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СКЛАДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОБ'ЄКТУ37

СЕКЦІЯ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Беля А.Р.

СТВОРЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ «ЦЕНТРУ КОНТРОЛЮ ТЕРИТОРІЇ»
ЯК ОСНОВНОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ОРГАНУ
ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД42

Ян Чемпас (Jan Czempas)

ВЛИЯНИЕ ОСОБЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН (ОЭЗ)
НА РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ.....46

СЕКЦІЯ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Мірзосєв Д.Ш. огли

УТОЧНЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ51

Якименко К.П.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ
ЯК ІНДИКАТОР СПРАВЕДЛИВОСТІ КОМПЕНСАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ.....56

СЕКЦІЯ 7. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Білявська А.Ю.

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ РИНКУ
ДЕРЖАВНИХ ВНУТРІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ61

Войко М.В., Голуб І.В.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ СТРУКТУРИ
ЙОГО ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.....64

Герасимюк П.В.

ПОНЯТТЯ ЕФЕКТУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ68

Гуржий Т.О.

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....72

Євсєєв А.С.

ГРОШОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЗАКОН ГРЕШЕМА74

Колісніченко Т.А.

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ78

Пирогов С.О.

РОЗВИТОК ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ81

Погорєлов В.С.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....83

Скакун Т.О.

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ
ІЗ ЗАГРОЗАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ88

СЕКЦІЯ 8. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Kostiantyn Galak

DEVELOPMENT OF SOCIALLY-ORIENTED ACTIVITY

OF ECONOMIC ACTIVITY SUBJECTS92

СЕКЦІЯ 9. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Ратошнюк В.І., Ратошнюк Т.М.

ВИРОБНИЦТВО ЛЮПИНУ ЗАЛЕЖНО

ВІД МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ УМОВ ЗОНИ ВИРОЩУВАННЯ96

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Громова Т.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
Національного університету державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ ТОВАРНОГО РИНКУ

Розвиток та формування товарного ринку, відповідно сучасних економічних умов, вимагає розвитку та вдосконалення його інфраструктури. Економічні умови сьогодення відображають недостатній рівень розвитку інфраструктури товарного ринку. А саме, недостатній рівень культури ринкових відносин, значні витрати на транспортування, наявність неповної інформації про товарний ринок тощо.

Перш ніж досліджувати особливості розвитку інфраструктури товарного ринку надамо йому визначення та коротку характеристику. Інфраструктура товарного ринку являє собою сукупність підприємств, організацій, установ різних організаційно-правових форм, які сприяють створенню організаційно-економічних умови прискорення товарообміну та грошового потоку, зростанню як інвестиційних можливостей підприємств так і розвитку ринкової економіки в цілому.

Виникнення інфраструктури є результатом розвитку продуктивних сил суспільства, поглиблення суспільного поділу праці. Високий рівень розвитку інфраструктури дає змогу із максимальною повнотою, комплексно використати весь виробничий потенціал, скоротити час перебування речовинних чинників у процесі виробництва й прискорити надходження товарів до сфери обігу, довести матеріальні блага до споживача й задовольнити його попит [1].

Недостатній розвиток інфраструктури перешкоджає зниженню рівня трансакційних витрат та підвищенню ефективності товарних ринків. Треба раціонально розташувати на території держави торговельних посередників і складське господарство, визначити оптимальні форми посередницького, складського, транспортного й інформаційного обслуговування товарного обігу, підвищити якість рекламного забезпечення. Створення прогресивної

інфраструктури товарного ринку вимагає розв'язання комплексу завдань, які стосуються всіх її елементів [2].

Інфраструктура товарного ринку включає в себе такі елементи: фінансові організації, торговельні підприємства та організації, транспортна система, система зв'язку, складське господарство, контролюючі організації, організації з надання послуг та інші.

В економічній теорії, відповідно елементів, виділяють наступні складові інфраструктури товарного ринку:

- організаційна (оптові й торговельно-посередницькі структури, товарні біржі, підприємства дрібнооптової та роздрібною торгівлі та інші);
- матеріальна (складське господарство, таропакувальні системи, вантажно-розвантажувальні й транспортні системи);
- інформаційна (інформаційні й довідкові системи стосовно продукції, її виробників та споживачів, умов постачання та цін тощо);
- кредитно-розрахункова (фінансово-кредитні установи, страхові, юридичні, аудиторські фірми, банки);
- кадрова (фахівці, працівники різного рівня кваліфікації відповідного фахового спрямування, з яких формуються трудові колективи).

Створення прогресивної інфраструктури товарного ринку вимагає розв'язання комплексу завдань, які стосуються всіх її елементів. Серед цих завдань основними є: формування оптимальної мережі торговельно-посередницьких організацій, удосконалення складського господарства для здійснення ефективної оптової торгівлі; створення транснаціональних корпорацій з оптово-посередницької діяльності; розвиток інфраструктури виставково-ярмаркової діяльності; розвиток транспортно-експедиторського обслуговування товарного ринку та інші.

Отже, розвинена інфраструктура товарного ринку є однією з фундаментальних рис ринкової економіки, ознака мобільності матеріальних, трудових, соціальних, фінансових та інших ресурсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Інфраструктура товарного ринку. [Електронний ресурс.] Режим доступу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/infrastruktura_tovarnogo_rinku_-_sutnist_sklad.
2. Інфраструктура товарного ринку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000266/inx11.php>.

Kushchenko O.I.

*Candidate of Economic Sciences, Ph.D.,
Associate Professor of Statistics, Accounting and Auditing
Kharkiv V.N. Karazin National University*

Mamontova O.G.

*A Chief of Main Administration of Statistics is in the Kharkov Area
Kharkiv, Ukraine*

HISTORICAL INTERCOMMUNICATION OF STATISTICAL SCIENCE AND PRACTICE

XX a century is characterized further development of practical and scientific activity of statisticians. It was related to the height of productive forces and requirement in objective data for organization of practical activity in area of management and planning. At the beginning of century mathematical statistics developed swiftly, and her vehicle was actively used in practice. In the second half of century development of production becomes more difficult, and socio-economic processes are more varied. It put new more difficult tasks before practical statistics, a statistical idea takes part in the decision of that. The great number of the works, sanctified to the discussion of major questions of perfection of statistical methodology, application of statistical methods of research of production, goes out at this time.

The aim of this article consists in that, on the basis of analysis of present scientific historical sources, official records, facts and available statistical data to form a system idea about nature and character of functioning of statistical idea of followers of prominent economist E. G. Libermana. All of them brought in ponderable contribution to development business of education in Ukraine.

Pleiades of academic statisticians, continuing the way of E.G. Libermana to modern economic reforms and business education in Ukraine and other countries of the world can take such scientists of the Kharkov national university as Z. L. Zhitnitskiy (1911–1987), V.V. Spivakova (1924–1995), I. V. Semenyak (1935–2011), V. M. Selivanov (1929–2013) and A. V. Sivokon (1931–2017).

Liberman Evsej Grigorjevich (1897–1981) was born in Podolsk gybernia, with top marks finished gymnasium and Kiev University, faculty of law.

In 1962 professor Liberman E. G. wrote a resonant article «Plan, profit, bonus», which gave way to all-country discussion about changes in economic mechanism and finally led to economic reform of 1965. The concept, which laid in the basis of suggested changes, was a reduction of the volume of

directive targets, definition of standards' for long-lasting, increasing the role of such indicators as profit and production efficiency.

The name of Professor Liberman E. G. and ideas of the reform were very popular abroad, particularly in the USA. His portrait was published on the cover of «Time» magazine, many foreign economists and journalists came to Kharkov University especially to meet Professor Liberman E. G.

He lectured in our University, faculty of economics, statistic and accounting department from 1963 until 1981. In 1970 Professor Liberman E. G. published a book «Economic methods of increasing the efficiency of social production», which was reprinted in many countries, as well as a number of other works. He always supported the idea of integration of science and teaching and implemented it in his practical work. A powerful school of talented researchers was formed around Professor Liberman E. G. He was a great authority in his field and much respected among professionals.

Zhitnitskiy Zinovij Lazarevich (1911–1987) was born in Krasnograd, Kharkov region. Graduated from Kharkov Institute of Planning, his major-industrial economy and planning. From 1953 until 1974 Zhitnitskiy Z. L. permanently headed statistics and accounting department at economic faculty of Kharkov University. Being a person of extensive knowledge in his field, possessing wisdom and tolerance as leader and organizer, being a talented lecturer Zinovij Lazarevich 19 in succession was unanimously elected the Head of statistics and accounting department.

Spivakova Valentina Vasiljevna (1924–1995) was born in Moscow, in a family of a doctor. In 1941 she entered Moscow Institute of Finance and Credit, but because of the war, finished only one year and left it for work. In the 1950-ies, in connection with marriage, moved to Kharkov and became a student of Kharkov Institute of Soviet Trade.

Spivakova V. V., one of the first, in 1966 defended her dissertation on this topic – Indicator of Profitability. Together with her colleges she wrote several articles and educational aids on up – to – dates topics of statistic investigation. Her whole working life was connected with the faculty, Spivakova V. V. was respected by her colleagues and students.

Semenyak Inna Vladimirovna (1935–2011) was born in Voronezh in a family of employees. In 1958 she graduated from Kharkov State University, faculty of economics and worked as economist at leading machine-building factories of Kharkov. In 1970 Semenyak I. V. came to work at Kharkov University, the department of statistics and accounting. Her career began from a postgraduate student, under scientific guidance of professor Liberman E. G. (1970–1973 years), followed by the defense of Doctor' s dissertation in

1988 years and soon after– the rank of Professor of economic sciences at the statistics and accounting department.

As a member of Specialized Council for Doctoral and Candidates' dissertations she prepared 10 Candidates of economic sciences: Kushchenko-Berezanij E. I., Marsh O. V., Bondarenko N. V., Gogitidze G. I., Kataev L. V., Oberemok S. V., Rahman M. S., Mangushev D. V., Mozgovaja G. V. Today all of them work successfully in higher educational system of the Ukraine.

Selivanov Vladimir Michajlovich (1929–2013) was born in Krasnograd region, in a peasants' family. In 1953 Selivanov V. M. graduated from the University with top marks, his major-»Planning of national economy» and, as a postgraduate student continued further his studies at statistics and accounting department.

From 1985 to 2003 Selivanov V. M. headed department of statistics and accounting. Due to high professional qualities and organizer's talent Selivanov V. M. was one of distinguished members in a row of prominent scientists and lecturers of Kharkov V. N. Karazsin National University.

Sivokon Antonina Vasiljevna (1931–2017) was born in Kharkov, in workers' family. With excellent marks she finished school and Credit and Accounting technical College. In 1955 Sivokon was enrolled at Kharkov University, the faculty of economics. In 1964 Antonina Vasiljevna began to work as a full-time lecturer at the faculty of economics in Kharkov University. From 1973 till 1985 Sivokon A. V. successfully headed the department of statistics and accounting of faculty of economics and managed to create a friendly and efficient team of teachers, highly estimated by the Uni.'s authorities.

Sivokon A. V. devoted much attention to the training of highly-qualified professionals for the Kharkov regional department of statistics.

Generalized directions of statistical researches of teachers of department of statistics under the direction of E. G. Libermana presented in a table 1:

Table 1. Subjects of dissertation researches of teachers of department of statistics of the Kharkov national university [1].

The last name is the Name Patronymic	Theme of candidate's or doctoral dissertation	Year of defence
Liberman Evsej Grigorjevich	« Ways of increase of profitability of socialistic enterprises»(Doctor of economic sciences)	1956
Zhitnitskiy Zinovij Lazarevich	«Renewal and development of cooperative industry of the Kharkov area are in postwar fiveyear»(Candidate of economic sciences)	1950
Spivakova Valentina Vasiljevna	«Statistics and economics methods of estimation of efficiency of work of industrial enterprises (on the example of enterprises of sewing industry) «(Candidate of economic sciences)	1966
Selivanov Vladimir Michajlovich	«Questions of improvement of account and statistics of lab our on the enterprises of engineer (on materials of machine- building enterprises)»(Candidate of economic sciences)	1963
Sivokon Antonina Vasiljevna	«Economics and statistics study of unit cost on the enterprises of saccharine industry»(Candidate of economic sciences)	1970
Semenyak Inna Vladimirovna	«Statistics of quality of products on the industrial enterprise» (Candidate of economic sciences) «Management methodology by quality of products»(Doctor of economic sciences)	1973 1988

All these advanced studies are united by that by a basic methodological feature them there was application in economic researches of effective statistical tool, and also close connection of science and practice [2].

Continuing traditions of E. G. Libermana and his followers, it is necessary to activate statistical researches in different industries of economy.

REFERENCES:

1. Kushchenko O.I. Sources of development business of education in Ukraine [Електронний ресурс] / O.I. Kushchenko // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2018. – № 4(15). – Режим доступу до ресурсу: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/15-2018-ukr>.
2. Кущенко О.І., Мамонтова О.Г. Програма економіко-статистичної виробничої практики: [для студентів 3 курсу економічного факультету напряму підготовки 6.030506 «Прикладна статистика»] / О.І. Кущенко, О.Г. Мамонтова. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – 46 с.

СЕКЦІЯ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Бєлікова М.В.

*доцент кафедри міжнародного туризму
Запорізького національного технічного університету
м. Запоріжжя, Україна*

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОГО РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

За річним звітом ЮНВТО у 2017 р. туристична галузь становила 7% світової торгівлі і посідала третє місце після хімічної промисловості та виробництва палива. Міжнародний туризм (що включає як прибуток від туристичних напрямків і пасажирського транспорту) становив 30% світових послуг, а також 7% від загального обсягу експорту товарів і послуг.

Туризм є основною категорією міжнародної торгівлі послугами. Статистичні дані, систематизовані ЮНВТО в річному звіті за 2017 р., засвідчують сталу світову тенденцію зростання кількості туристів, які виїжджають за кордон, число яких складало 1,3 млрд. у 2017 р. (на 7% більше 2016 р.). У 2017 р. Китай та Сполучені Штати заробили 326 млрд. євро від міжнародного туризму країни, продовжуючи лідирувати серед країн світу за отриманим прибутком. Іспанія займає друге місце у світі з прибутком в 60 млрд. дол. і третім за кількістю міжнародних прибуттів у 76 млн., практично рівними США. Китай залишається на четвертій позиції з точки зору обох надходжень (44 млрд. дол.) і прибуттів (59 млн.). Франція піднялася на 5-е місце за туристичним прибутком в 42 млрд. дол. і залишається найпопулярнішим пунктом призначення в міжнародному масштабі – 83 млн. [2].

В загальній чисельності громадян, які виїжджають за кордон, лише близько 10% туристів скористались послугами туристичних агентств, тоді як переважна більшість туристів самотійно за допомогою Інтернету формували та оплачували тури. За даними 2015 р. на послуги розміщення туристи витратили 20,7% витрат, квитки для подорожей – 20,3%, на харчування 19,9%, музейні послуги 3,6% та ін. [3, р. 18-22].

Зі зростанням ділової активності, розвитком туризму, міграцією населення та рівнем доходів населення зростає кількість готельних

підприємств в світі, в Чехії на один готель припадає 2,3 тис. жителів, Естонії – 3,4 тис., Болгарії – 3,9 тис., Україні – 27 тис. жителів, що в кілька разів більше в порівнянні з іншими країнами Європи [4, с. 145-156].

Дослідження сучасних світових тенденцій розвитку підприємств готельного господарства показало, що структура доходів готелів змінюється не на користь послуг розміщення – лише 41,8% всіх доходів готелі отримують від основної діяльності – плати за проживання, 13,4% – від надання додаткових послуг, 46,4% – від іншої діяльності (здача приміщень в оренду тощо) [4, с. 145-156].

За наявності великої кількості пропозиції на світовому ринку готельних послуг панує жорстка конкуренція. На сьогодні готелі починають використовувати новий метод залучення споживачів – використання енергозберігаючих технологій при їхньому проектуванні є застосування теплових насосів; використання віконних жалюзі та панелей для вироблення електроенергії; системи автоматизованого енергозбереження та контролю мікроклімату приміщень [4, с. 145-156].

Світова готельна індустрія в умовах глобалізації характеризується подальшим формуванням транснаціональних готельних мереж. Інтеграція готелів сприяє забезпеченню конкурентоздатності суб'єктів готельного бізнесу на основі внутрішньомережових стандартів якості обслуговування, збільшенню коефіцієнта завантаження номерного фонду через єдину систему бронювання послуг, зниженню операційних витрат, використанню централізованої системи бухгалтерського обліку, проведенню спільних маркетингових досліджень, рекламних заходів, підготовки персоналу, інвестиційної діяльності.

Стратегія глобалізації стає ефективним шляхом для незалежних готелів, оскільки надає їм переваги використання глобальних систем резервування. Більшість незалежних готелів діють на локальних ринках, а більшість готелів, що входять до складу ланцюгів, навпаки, активні на глобальному ринку.

Частка готелів національних мереж займає у загальній їх кількості лише 1,5% від загальної кількості, а міжнародних – усього 0,5%, при тому що в США цей показник – 70%, Великобританії – 15%, у Франції – 10%.

У світі на один заклад громадського харчування припадає: в Токіо – 26 осіб, Парижі – 126, Шанхаї – 300, а в Нью-Йорку – 365, тоді як в Києві – 2,5 тис. осіб, що зумовлено купівельною спроможністю населення і тим, що щорічно такі туристичні центри-столиці як Париж відвідують 8,7 млн. іноземних туристів, Лондон – 15 млн., Нью-Йорк – 7,6 млн., а Київ – 5 млн. [5, с. 213].

На сьогодні зростає віртуальний ринок ресторанних послуг, у якому ресторани забезпечують онлайн замовлення столиків для клієнтів у мережі Інтернет. Сьогодні замовлення столиків онлайн та наявність електронної книги «Скарг та пропозицій» покращують рівень обслуговування в ресторані, оскільки інформація від клієнтів поступає до директора ресторану та власника для вжиття відповідних заходів. З метою заохочення клієнтів практикуються дисконтні картки, подарунки від закладу до дня народження, дегустації, з'являються послуги сомельє, години фортуни та щасливі години для гостей, гастрономічні шоу, урочиста презентація страв, бар-шоу, рибалка та приготування в присутності гостя, виїзний кейтерінг з організацією дозвілля та широким спектром різноманітних послуг тощо.

При плануванні свого відпочинку туристам допомагають сайти та соцмережі. Один з найбільших у світі сайт для любителів подорожей – TripAdvisor, де представлено понад 225 млн. відгуків про майже 5 млн. туристичних об'єктів. Туристи планують відвідування міст та музеїв, останні заробляють самі і допомагають заробляти туристичним підприємствам – готелям, ресторанам, турагенствам та ін. До країн, де знаходяться провідні музеї, приїжджає надзвичайна кількість туристів [6, с. 88].

На сьогодні світова музейна аудиторія зацікавлена в бронюванні музейних послуг онлайн для заощадження часу. На території музеїв надаються додаткові послуги, – послуги харчування в кафе, в сувенірних крамницях можна придбати сувенірні та подарункові товари, друковані матеріали та ін., відповідні музейній тематиці [6, с. 98]. Одним зі зразків світового музейного сервісу, який встановлює і підтримує найвищі міжнародні стандарти якості в музейній сфері, є Лувр. 53% щорічного бюджету Лувру покривається з його власних джерел (продаж вхідних квитків, екскурсійне обслуговування, продаж сувенірів, послуги аудіогідів та харчування, спонсорство, вивіз виставок за кордон, автомат для видачі коштів з рахунку, оренда площ) [6, с. 89-90]. Саме шляхом надання додаткових і супутніх послуг, пошук спонсорів і зацікавлення їх можливостями власної реклами на території музею та його брендових предметах, надання права вільного відвідування ними та членами їх родини музею та ін. можливостями, йдуть світові музеї, орієнтовані на туристів.

Глобальна трансформація національних економік, національних політичних і соціальних систем, в основі якої лежить розвиток світових ринків послуг, формування цілісного світового господарства на основі розвитку економічних зв'язків між країнами призвела впродовж

2015–2017 рр. у світовій туристичній сфері до збільшення загальної кількості міжнародних потоків; розширення номенклатури додаткових послуг підприємствами туристичної інфраструктури; збільшення завантаженості номерного фонду завдяки єдиній системі бронювання послуг в готельних мережах; зростання кількості підприємств готельного та ресторанного господарства у прямій відповідності з активізацією ділової активності і розвитком туризму; зростання відсотку самодіяльних туристів, які користувалися Інтернет-послугами шляхом придбання квитків транспортних компаній, бронювання номерів в готелях, резервування столиків в ресторанах, придбання музейних та ін. квитків онлайн для запобігання черг до кас/на ресепшенах; переходу туристів до використання мобільного Інтернету та використання мобільних адаптованих додатків; зростання розрахунків туристів банківськими картками замість готівки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. UNWTO Tourism Highlights 2017 Edition, pages 1 – 16. Available at: <<https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029>>. [Посилання дійсне на 30.07.2018 р.].
2. European Union Short-Term Tourism Trends. Volume 2. 2018 – 2., pages 1-11. Available at: <<https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419593>>. [Посилання дійсне на 07.08.2018 р.].
3. Leva K. (2017) The results speak for themselves, so why isn't anyone listening? In: Nemo 24th Annual Conference. Money Matters: The Economic Value of Museums. Karlsruhe, Germany: Printed by medials, pages 18-22. Available at: <http://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMOAC2016_EcoVal.pdf>. [Посилання дійсне на 07.08.2018 р.].
4. Журавльова С.М. Стратегічне управління підприємствами готельного господарства / С.М. Журавльова. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Харків, 2015. – 23 с.
5. Кукліна Т.С. Аналіз конкурентоспроможності готельно-ресторанних закладів м. Запоріжжя / Т.С. Кукліна // Історія гостинності в Україні: стан і тенденції розвитку: монографія / колектив авторів; за загал. ред. проф. В.М. Зайцевої; Запорізький національний технічний університет. – Запоріжжя, 2017. – С. 168-180.
6. Белікова М. В. Основи музеєзнавства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів [Текст] / М.В. Белікова, В.М. Зайцева; Запорізький національний технічний університет. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2015. – 180 с.

Снігир Л.П.

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри міжнародної економіки
Національного університету державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Міжнародна економіка ХХІ століття має особливість широкої конкуренції, що набула глобального характеру. Такі сучасні науковці як: В. Будкін, І. Бурковський, А. Гальчинський, Д. Лук'яненко, В. Новицький, А. Філіпченко та ін. розглядали специфіку міжнародної економіки в сучасних умовах.

Особливість сучасної конкуренції розглянуто в роботі [1, с. 178]. Авторами роботи проведено аналіз розвитку конкуренції на міжнародному ринку та досліджено вплив глобалізації саме на міжнародні конкурентні відносини.

За останні роки спостерігається тенденція до посилення нецінових форм конкуренції в порівнянні з ціновими: конкуренція, яка заснована на смаках і відданості споживачів, рекламна конкуренція, конкуренція якості, конкуренція в обслуговуванні після продажу товару тощо [5, с. 290]. При неціновій конкуренції роль ціни аніскільки не зменшується, проте на перший план виступають властивості продукту, престижність його марки, рівень сервісу та ін. [1, с. 275].

На сьогодні жодна країна не спроможна формувати економічну політику, не звертаючись до реалій світового ринку. Міжнародна економічна система розвивалася в процесі поширення міжнародного поділу праці та за рахунок розвитку процесів міжнародної спеціалізації, кооперування й інтернаціоналізації виробництва. Змінювалась і удосконалювалась за рахунок формування нових внутрішніх структур і зв'язків. В період свого розвитку міжнародна економічна система постійно змінювала своїх лідерів і аутсайдерів, а геополітична роль держав зберігала ієрархічний характер. Тобто, глобалізація не змінила системну сутність світової економіки, вона стала етапом розвитку даної системи.

На сучасному етапі відбулися суттєві зрушення в структурі та динаміці міжнародної економіки. Ці явища проявляються в зростанні відкритості національних економік, обсягів світової торгівлі й інвестицій, появі загальносвітових стандартів виробництва, споживання, торгівлі, фінансів тощо.

Глобалізація – це безперервний процес, за рахунок його існування країни мають можливість визначити своє певне місце в міжнародній економіці, яка глобалізується. А головним є те, що таким чином існує певна стабільність національних економік, а також можливості країн перебувати в прямій залежності від ефективності їх дій з асиміляції позитивних і компенсації негативних ефектів глобалізації.

Характерною рисою глобалізації в економіці стала взаємозалежність процесів автономізації та інтеграції. Це знайшло відбиття в «парадоксі Нейсбітта»: «Чим вище рівень глобалізації економіки, тим сильніше її невеликі учасники» [6, р. 208].

Глобалізацію необхідно трактувати в різкому розширенні й ускладненні взаємозв'язків і взаємозалежностей як людей, так і держав, що відображається в процесах формування планетарного інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів і робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище, міжетнічних і міжконфесійних конфліктів і безпеки [3, с. 42].

Отже, саме феномен глобалізації виходить за суто економічні межі, в яких її схильні трактувати більшість дослідників цієї теми, і охоплює практично всі основні сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, а також самі умови існування людства.

Світове господарство поступово стає більш значущим за національні господарства. Глобальний економічний простір перетворюється на єдине поле для великого бізнесу, коли доволі широка мережа розміщення продуктивних сил носить характер галузевої структури інвестицій, виробництва та збуту товарів і послуг, що визначаються суб'єктами господарювання, а економічні підйоми та спади набувають всесвітніх масштабів.

Глобалізація означає залучення всього світу у відкриту систему фінансово-економічних, суспільно-політичних і культурних зв'язків на основі новітніх комунікаційних та інформаційних технологій. Це об'єктивний процес, який було підготовлено усім ходом попереднього розвитку і який тепер вступив у якісно новий етап. Темпи цього процесу прискорилися і вигляд світу стрімко змінюється [2, с. 21].

Саме про глобалізацію як про форму міжнародної конкуренції говорить М. Інтрілігейтор: «Під глобалізацією розуміється тут величезне збільшення масштабів світової торгівлі й інших процесів міжнародного обміну в умовах усе більш відкритої, інтегрованої світової економіки, що не визнає меж» [4, с. 112]. Пов'язуючи дану форму із такими процесами, як:

- технологічний;
- лібералізація торгівлі й інші форми економічної лібералізації;
- розширення сфери діяльності організацій на основі застосування нових засобів комунікацій;
- єдині стандарти ринкової економіки та вільної торгівлі;
- перехід від традиційних форм спілкування до прогресивно-технологічних комунікацій.

Таким чином, період переходу до моделі сталого розвитку, саме процес глобалізації знайде нову якість і буде здійснюватися в рамках нової цивілізаційної парадигми.

Отже, в процесі глобалізації міжнародні економічні процеси переростають із міждержавних у позадержавні – тобто в ті, що носять глобальний характер, які майже або зовсім не піддаються державному регулюванню.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
2. Губайдуллина Ф.С. Крупные транснациональные корпорации на новых рынках // ЭКО. – 2003. – № 3. – С. 20-33.
3. Длігач А. Аналіз розходжень у системі стратегічних маркетингових рішень / А. Длігач // Маркетинг в Україні. – 2006. – № 4. – С. 40-46.
4. Економіка України: інвестиційно-інноваційні проблеми розвитку / Колективна монографія. За ред. В.Ф. Бесєдіна, А.С. Музиченка. – К.: НДЕІ. – 2006. – 592 с.
5. Хмелевський С.В. Транснаціональні корпорації та глобалізація світової економіки // Збірник наукових праць студентів магістратури / Ред. К.К. Рубішевська. – К.: Ін-т економіки та права «Крок», 2002. – 417 с. С. 289-305.
6. Lypez-Claros A., Porter M.E. and Schwab K., The Global Competitiveness Report 2005-2006 Policies Underpinning Rising Prosperity New York: Palgrave Macmillan, 2005 – 660 p.

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Томашевська О.А.

*доцент кафедри економіки підприємства
імені професора І.Н. Романенка
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

Мірзоєва Т.В.

*доцент кафедри економіки підприємства
імені професора І.Н. Романенка
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна*

КОНЦЕПЦІЯ «ЧОРНОГО ЛЕБЕДЯ» ТА ЇЇ ПРОЯВ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

*Рідкісний птах на землі подібний чорному лебедю
Ювенал (давньоримський поет-сатирик)*

Однією з найважливіших проблем розвитку економіки в умовах глобалізації є розробка стратегій бізнесу та інструментарію їх реалізації з врахуванням можливості настання непрогнозованих подій. Такі події американський вчений Н. Талеб називає «Чорними лебедями».

«Чорний лебідь» – теорія, яка розглядає важкопрогнозовані і рідкісні події, які мають значні наслідки. Автором теорії є Нассим Ніколас Талеб, який у своїй книзі «Чорний лебідь. Під знаком непередбачуваності» ввів термін «події типу «чорний лебідь» (англ. TBS, The Black Swan) [2].

У своєму творі автор розкриває теорію, що людство усюди шукає причинно-наслідкові зв'язки, щоб отримати історію (нарратив) і пояснити ті чи інші події. Але через те, що воно розглядає лише минуле йому легко знайти чи вигадати якусь причину для того, щоб пов'язати випадкові між собою явища. Натомість передбачати майбутнє нам надзвичайно складно і ми, як правило, помиляємось. Адже мало хто прогнозував, наприклад, розпад Радянського Союзу у 80-х чи створення Ісламської Держави. Це через те, що у наші прогнози та очікування часто втручаються «чорні лебеді» [7].

Доленосну несподіванку автор назвав «чорним лебедем», пов'язавши її з тим, що довгий час припущення про існування в природі чорного лебедя виглядало абсурдним. До 1697 року вважалося, що лебеді бувають тільки білими, проте голландська експедиція, яку очолював Віллем де Вламінк, виявила в Західній Австралії популяцію чорних лебедів. Тепер чорний лебідь зображений на прапорі Північної Австралії. Виявлення першого чорного лебедя було великою несподіванкою для орнітологів.

До цього часу ніхто не міг передбачити щось подібне, оскільки всі вважали, що лебеді можуть бути тільки білими. Цей факт і надихнув вченого висунути теорію про можливість настання найнеймовірніших подій [5].

На думку вченого, основними характерними ознаками «події-Чорного лебедя» є її винятковість, колосальність та схильність людей віднайти їй логічне пояснення (рис. 1).

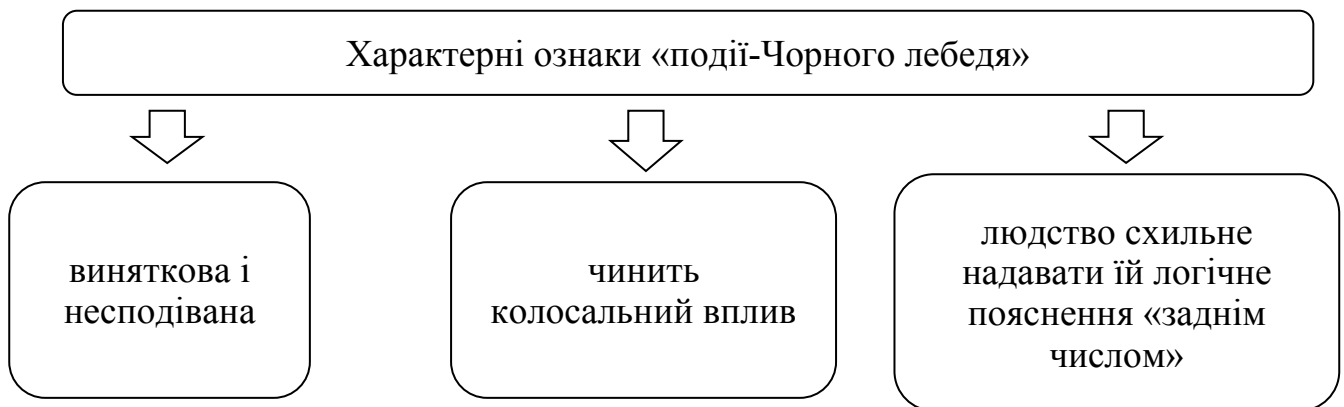

Рис. 1. Характерні ознаки «події-Чорного лебедя»

Джерело: складено за [1]

Однією з причин, чому люди помиляються в оцінці подій, особливо тих, які мають глобальні наслідки, Н. Талеб вказує на особливість мислення *homo sapiens*, закладену в людський мозок самою матінкою природою. Замість того, щоб мислити раціонально, здебільшого застосовується емпіричний тип мислення, так звана інтуїція. До цього можна ще додати «тунельне» бачення проблеми, тобто помічається лише те, що постає прямо перед очима, та аж ніяк не те, що розташовано ліворуч або праворуч, плюс «стадний інстинкт», що лишили людям у спадок їхні пращури [3].

Правила «Чорного лебедя» можна висвітлити нижченаведеними характеристиками (табл. 1).

Характеристика основних правил «Чорного лебедя»

1. Нормальність і звичайне мало чого можуть нас навчити, адже в теплиці повсякденності нічого не видно.	Щоб зрозуміти темперамент, моральні принципи й манери свого друга, треба подивитися, як він тримає удар випробувань. А усвідомлення цінності здоров'я виникає через хвороби та епідемії.
2. Майже всі відкриття, пов'язані з появою важливих технологій, – це Чорні лебеді.	Попри уявлення суспільствознавців, майже всі відкриття, пов'язані з появою важливих технологій, – це Чорні лебеді, адже є результатом щасливого випадку, а не плану і прогнозів, проте з цим важко змиритися.
3. Є речі, які для нас <i>terra incognita</i> – те, що ми ігноруємо, не помічаємо, про що й не здогадуємося.	Людям властиво шукати аргументи на підтвердження своїх домислів і добирати відповідну статистику. Утім, ми забуваємо, що є речі, про які ми не здогадуємося, ігноруємо, не помічаємо.
4. Замість намагатися передбачити наступного Чорного лебедя слід прийняти те, що з нас кепські провісники, і створити стійку систему, яка зможе витримати негативні несподіванки й використати на свою користь позитивні.	Йдеться про так звану «стратегію штанги»: усвідомлюючи, що помилки прогнозування можуть дорого коштувати і що методи оцінки мають низку недоліків, слід розробити або укрαι консервативний підхід, або укрαι сміливий, а не вкладати кошти в проекти «середнього рівня ризику», про який розповідають «експерти».

Джерело: складено за [6]

Як бачимо, окрім введення поняття «Чорний лебідь», Н. Талеб пропонує свої засоби якщо не уникнення негативного впливу, то хоча б його мінімізації при настанні події. Зокрема, «стратегія штанги» – метод, що полягає ... «у поєднанні захисного та вкрай авантюрного підходів. Основна частина активів повинна ізолюватись від усіх зон невизначеності, а їх мала частка – направитись у ризиковану гру» [1, с. 472]. Вчений Зазначає, що «... стратегію штанги» я використав, будучи трейдером, а суть її полягає у наступному. Ви розумієте, що помилки прогнозування можуть вам дорого обійтись і що методи оцінки ризиків недосконалі, отже, вам потрібна стратегія або гранично консервативна, або гранично зухвала, а не серединка на половинку. Не варто вкладати кошти в проекти «із середнім рівнем ризику» (звідки вам знати, що він середній, повірити «експертній» тусовці?). Краще вкладіть 85-90% капіталу в максимально безпечні цінні папери, скажімо, в казначейські векселі, адже це фінансові векселі уряду – стабільніше їх нічого не буває. А 10-15% вкладіть у щонебудь по-справжньому ризиковане, переважно у венчурне підприємство.

При такому розкладі ви перестанете залежати від помилок провісників ризиків; ніякий «Чорний лебідь» вам не страшний» [1, с. 332].

Яскравим прикладом настання події-Чорного лебедя в економіці України є падіння курсу національної валюти. Так, влітку 2008 р. курс долара США відносно гривні характеризувався низхідним трендом, і всі оглядачі одностайно стверджували про збереження, а то й посилення цієї тенденції. Однак, до кінця осені цього ж 2008 р. долар вже коштує більше 8 грн. Аналогічна ситуація сталася в 2014–2015 рр. Хоча і були економісти, і не тільки економісти, які прогнозували девальвацію гривні, але навіть найвідчайдушніші прогнозисти визначали розмір падіння гривні у відсотках, а не в разях.

Описане вище показує, що обчислити майбутній обмінний курс є надскладним завданням, адже на нього часто впливають фактори, які не закладені в одну модель – «Чорні лебеді».

Аналогічна проблема присутня в моделях прогнозування валютного курсу. Такі системи прекрасно працюють в ідеальних умовах, однак в реальних ми постійно натрапляємо на «Чорних лебедів». Так, світова фінансово-економічна криза кінця 2008 р. і анексія Росією частини території України 2014 р. не були включені ні в які моделі прогнозування, а тому ці моделі апріорі не могли правильно передбачити курс. Відтак, експортери, яких меншість, трохи більше заробили, а імпортери, яких більшість і до їх складу можна віднести населення, сильно втратили [4].

Вчений стверджує, що ефект «чорного лебедя» не однаковий для всіх. Деякі можуть серйозно постраждати від нього, а інші його навіть не помітять. Важливий доступ до відповідної інформації: чим менше ви знаєте, тим більше ризик стати жертвою «чорного лебедя» [8].

Таким чином, згідно Концепції Н. Талеба, передбачити настання події-Чорного лебедя практично неможливо, але при правильному виборі стратегії та тактики поведінки є висока ймовірність перетворити його у «птаха щастя завтрашнього дня».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Талеб Н.Н. Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости; [пер. с англ.]; [под ред. М. Тюнькиной]. – М.: КоЛибри, 2010. – 528 с.
2. Теория черного лебедя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://design-for.net/page/teorija-chernogo-lebedja>.
3. Учїтьсѧ бачити рїзницю мїж тим, що вїдчуваєтьсѧ, і тим, що вїдбуваєтьсѧ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte/uchitsya-bachyty-riznycyu-mizh-tym-shcho-vidchuvayetsya-i-tym-shcho>.

4. «Чорний лебідь валютного ринку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/388052/bogdan-duda-chornyj-lebid-valyutnogo-rynku-ukrayiny>.
5. Что такое теория «черного лебедя»? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aif.ru/dontknows/eternal/chto_takoe_teoriya_chernogo_lebedya.
6. Як досягнути невідомість: «Чорний лебідь» Нассіма Талеба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kfund-media.com/yak-osyagnuty-nevidomist-chornyj-lebid-nassima-taleba/>.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/50300/.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://briefly.ru/taleb/chernyy_lebed_pod_znakom_nepredskazuemosti/.

Хрип'юк В.І.

*аспірант кафедри економіки і права
Національного університету харчових технологій
м. Київ, Україна*

КРИТЕРІАЛЬНИЙ БАЗИС ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Питання підвищення ефективності державного регулювання – одне із стратегічних для будь-якої країни світу, незалежно від рівня її політичного та соціально-економічного розвитку. А оцінка ефективності державного регулювання харчової промисловості (далі – ХП) є особливо актуальною та необхідною, як для органів державної влади, так і для населення. Так як, ХП – одна із найважливіших ланок національної економіки країни, діяльність якої забезпечує населення необхідними продуктами споживання.

Провівши дослідження, можна сказати, що оцінювання ефективності державного регулювання ХП є досить складним процесом, якому в економічній літературі приділяється мало уваги. Проте, покладаючись на наукові надбання [3; 4; 5], стає зрозуміло, що сутність ефективного державного регулювання розвитку галузі економіки України, а однією з провідних яких є ХП, полягає в створенні умов для забезпечення ефективного сталого розвитку галузі, та організації діяльності її виробників в інтересах споживачів та держави. Отже, про ефективність

державного регулювання свідчить рівень економічно-соціального розвитку галузі та ринкових відносин виробників та споживачів.

З методологічної точки зору оцінка ефективності державного регулювання має ґрунтуватися на певних критеріях, за якими визначатиметься ефективність системи регулювання та на їх базі можна оптимізувати опорну систему показників оцінки ефективності державного регулювання ХП. Для визначення критеріального базису ефективності необхідно звернутись до етимологічного значення поняття «критерій». Економічна теорія визначає «критерій» [1, с. 58], як основний узагальнюючий показник, ознаку, за допомогою якого здійснюється якісна оцінка того чи іншого економічного явища, тобто критерій є основним мірилом якісної оцінки економічних процесів. Поняття «критерій ефективності державного регулювання» [6] передбачає визначену ознаку або сукупність ознак, які є підставою для оцінювання ефективності регулювальної системи в цілому, а також визначених регулювальних рішень. Провідним компонентом зазначеного поняття є термін «оцінка», специфічний зміст якого характеризує неоднозначність процесу оцінювання наслідків і результатів дій, а також рішень регулювального суб'єкта.

Критерії ефективності державного регулювання ХП можна сформулювати на основі системи, що містить цілі, принципи, концепції, форми, методи, інструменти державного регулювання, які змінюються залежно від стратегічних цілей розвитку галузі, ідеології та характеру державного впливу, інтересів та потреб споживачів, що в сукупності формують державні інтереси загальнонаціонального рівня. Враховуючи значущість та специфічність ХП України, в економічному розвитку національного господарства та продовольчого забезпечення країни, складність здійснення регуляторного впливу, різноманітність видів продукції, ієрархічну побудову та територіальний фактор розміщення систем регулювання, ефективність його здійснення має значну кількість проявів. Тому, при оцінці державного регулювання необхідно враховувати всі види її ефективності, які в залежності від бажаного результату найчастіше розділяють на економічну та соціальну ефективності:

– економічна ефективність – це отримання максимуму можливих благ від наявних ресурсів. Здебільшого визначення економічної ефективності зводиться до фінансово-економічних показників пов'язаних з раціоналізацією виробництва, поліпшення використання ресурсів, забезпечення розширеного відтворення; зростання виготовлення продукції із високою доданою вартістю, зростання експорту тощо;

– соціальна ефективність виявляється в якості часткового критерію ефективності суспільної праці, саме вона переважно є основним показником результативності регуляторної діяльності щодо забезпечення реалізації прав людини. Головна складність у визначення соціальної ефективності полягає в тому, що у більшості випадків неможливе її вираження в кількісних показниках [2, с. 19]. Соціальна ефективність направлена на поліпшення умов праці, підвищення рівня життя населення; забезпечення якості та безпечності продуктів харчування; зростання рівня зайнятості тощо.

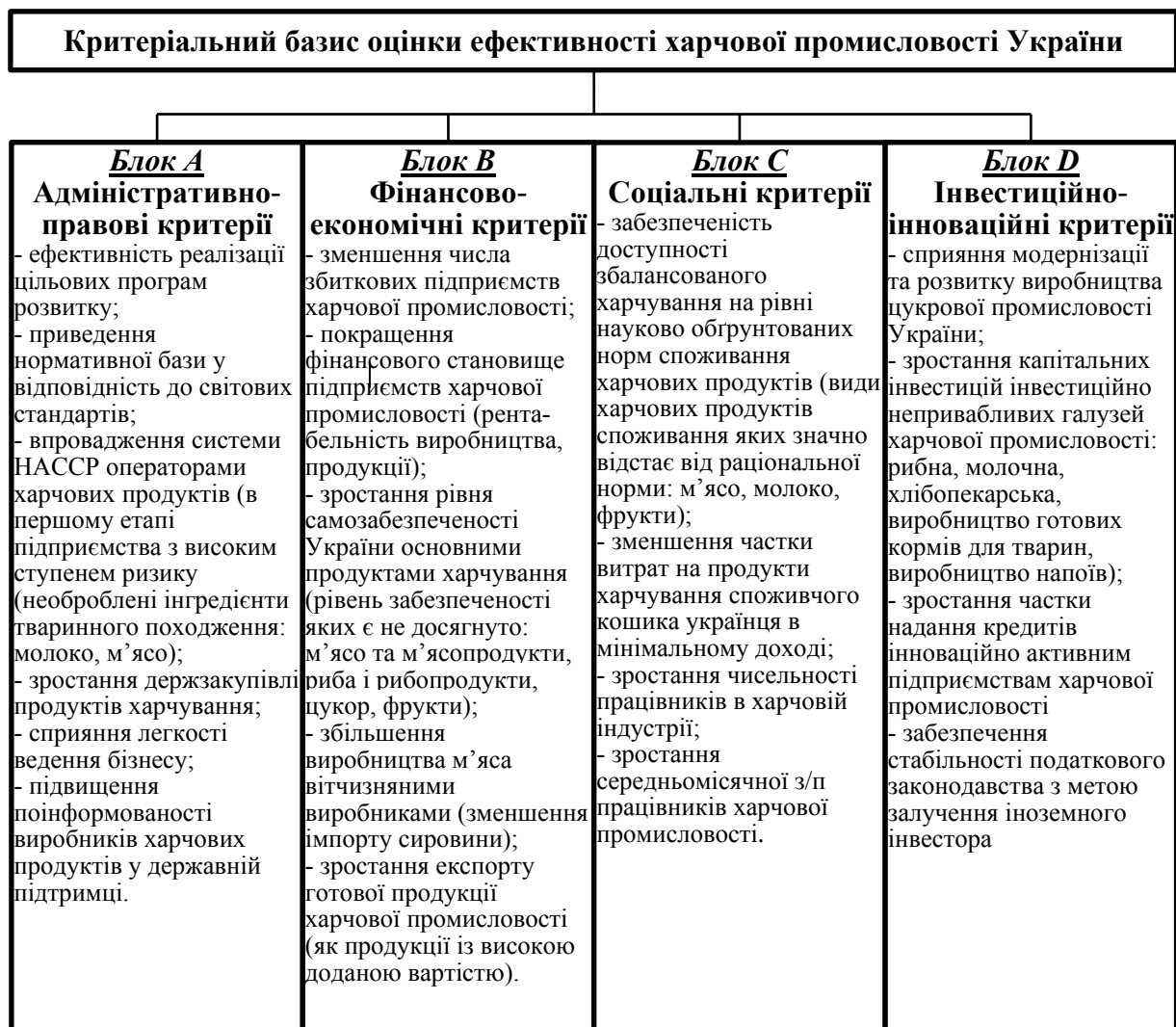

Рис. 1. Складові елементи критеріальної бази оцінки державного регулювання харчової промисловості України

Джерело: сформовано автором

До традиційних видів ефективності вважаємо за доцільне додати критерії інвестиційно-інноваційний. Так як, інвестиційна та інноваційна діяльності є найважливішою складовою розвитку будь-якої галузі

економіки, орієнтованої на стратегічний успіх, а держава є основним суб'єктом, здатним забезпечити сприятливі для цього умови. Тісний взаємозв'язок інвестицій та інновацій на підприємстві дає змогу розглядати критерії оцінки ефективності державного регулювання не відокремлюючи їх одні від одного, а об'єднавши їх в один блок. Оскільки, вони являють собою самостійну сферу економічної діяльності підприємства, пов'язану з фінансуванням та регулюванням процесами оновлення усіх його елементів функціонування.

На основі зазначених видів ефективності формуємо критеріальний базис оцінки ефективності державного регулювання ХП (візуалізовано на рис. 1), розділивши їх на 4 блоки: адміністративно-правові, економічні, соціальні та інвестиційно-інноваційні. Таким чином, на основі критеріальної бази можна сформулювати систему показників та здійснити оцінку державного регулювання ХП України для подальших наукових досліджень пошуку альтернативних варіантів його підвищення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств: підручник / Ф.Б. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик, А.О. Павленчик. – К.: Знання, 2010. – 463 с.
2. Ковбасюк Ю.В. Ефективність державного управління в умовах реформ: наук. розробка / Ю.В. Ковбасюк, Н.Г. Джинчарадзе, Ю.П. Сурмін [та ін.]. – К.: НАДУ, 2014. – 76 с.
3. Левченко Ю.Г. Методичні підходи до визначення ефективності господарської діяльності підприємства / Ю.Г. Левченко, Н.А. Шекмар // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка / редкол. В.П. Мікловда, М.І. Пітюлич, Н.М. Гапак та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. – Вип. 32. – С. 130-137.
4. Микитюк В.М. Відродження галузі скотарства в умовах ринкових трансформацій: монографія / В.М. Микитюк. – Житомир: ЖНАЕУ, 2012. – 508 с.
5. Пашнюк Л.О. Харчова промисловість України: стан, тенденції та перспективи розвитку / Л.О. Пашнюк // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 9-10. – С. 60-63.
6. Шведун В.О. Ключові аспекти оцінки ефективності державного регулювання в сфері інноваційної реклами / В.О. Шведун // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2016. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_17.

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Беседін В.Ф.

*доктор економічних наук,
професор кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка
м. Полтава, Україна*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТРУДОВИХ ПОКАЗНИКІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У ринкових умовах господарювання надзвичайно важливим для кожного підприємства є правильне визначення результативності його функціонування. Саме за допомогою системи трудових показників, роботодавець може оцінити діяльність працівників та розробити необхідні заходи, що сприяли б підвищенню результативності їх роботи та вдосконаленню мікросередовища суб'єктів підприємницької діяльності.

Порівняльний аналіз існуючих систем показав, що найбільш вдалою можна назвати систему трудових показників запропоновану Грішновою О. А. [1], проте за сучасних умов господарювання деякі показники втратили свою актуальність. Викликає зацікавлення система трудових показників, сформована Барським Ю. М. і Саган М. В [2].

Автором запропоновано систему трудових показників підприємства, яка згрупована за окремими ознаками:

1) Трудові показники, що безпосередньо впливають на результативність діяльності підприємства:

– показники, що визначають результати праці: продуктивність праці (трудомісткість, виробіток у вартісному, трудовому і натуральному вимірі), обсяг виробництва у вартісних і натуральних вимірниках, прибуток, рентабельність персоналу, фондоозброєність праці, віддача праці, коефіцієнт якості праці.

2) Показники управління персоналом:

– показники чисельності персоналу: облікова чисельність, середньооблікова і явочна, а саме фактичні та планові їх значення;

- показники структури персоналу: структура за окремими категоріями, віком, освітою, статтю;
 - показники, що характеризують рух персоналу: коефіцієнт обороту з прийняття, обороту зі звільнення, загального обороту, коефіцієнт внутрішнього обороту;
 - показники, що характеризують умови праці: середній рівень травматизму та професійних захворювань, рівень дисципліни;
 - показники організації праці на підприємстві: структура робіт за рівнем важкості праці, середній рівень важкості робіт, атестація робочих місць, межа допустимого відхилення в рівні виконання норм, рівень напруженості норм, середній рівень виконання норм, рівень використання обладнання, коефіцієнт завантаженості обладнання, коефіцієнт змінності роботи;
 - витрати на управління персоналом та професійне навчання: витрати на оплату навчання працівників, посланих до вищих навчальних закладів, на підвищення кваліфікації, професійну підготовку, перепідготовку, суми заробітної плати за основним місцем роботи, нараховані працівникам підприємства за час їхнього навчання з відривом від виробництва в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, оплата навчальних відпусток, наданих працівникам, які навчаються без відриву від виробництва.
- 3) Показники оплати та мотивації праці:
- показники мотивації персоналу: коефіцієнт плинності кадрів, стабільність персоналу, заміщення робочої сили, коефіцієнт постійності кадрів, коефіцієнт трудової дисципліни, лояльність персоналу, частка інших заохочувальних виплат, частка додаткової заробітної плати в фонді оплати праці;
 - витрати на пряму оплату праці: винагороди за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці за тарифними ставками (окладами), відрядними розцінками робітників та посадовими окладами керівників, фахівців, технічних службовців, включаючи в повному обсязі внутрішнє сумісництво;
 - оплата роботи висококваліфікованих працівників, залучених для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників; вартість продукції, виданої працівникам при натуральній формі оплати праці;
 - виплати, що входять до фонду додаткової заробітної плати: надбавки та доплати до тарифних ставок (посадових окладів) у розмірах, передбачених чинним законодавством, за суміщення професій (посад), виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника, роботу у важких

і шкідливих та особливо важких і особливо шкідливих умовах праці, інтенсивність праці, роботу в нічний час, високу професійну майстерність, науковий ступінь; оплата роботи в надурочний час і у святкові та неробочі дні, у розмірах та за розцінками, установленими чинним законодавством;

- оплата працівникам днів відпочинку, що надаються їм у зв'язку з роботою понад нормальну тривалість робочого часу;

- оплата за невідпрацьований час: оплата основних і додаткових відпусток, оплата передбачених законодавством перерв у роботі та пільгового часу підліткам, оплата робочого часу, невідпрацьованого у зв'язку з виконанням державних або громадських обов'язків, оплата простоїв не з вини працівника;

- витрати, що входять до інших заохочувальних та компенсаційних виплат: винагороди та заохочення, що здійснюються раз на рік або мають одноразовий характер. Зокрема: винагороди за підсумками роботи за рік, щорічні винагороди за вислугу років (стаж роботи), премії за виконання важливих та особливо важливих завдань, одноразові заохочення, не пов'язані з конкретними результатами праці (наприклад, до ювілейних та пам'ятних дат, як у грошовій, так і натуральній формі);

- матеріальна допомога, що має систематичний характер, надана всім або більшості працівників (на оздоровлення, у зв'язку з екологічним станом);

- виплати соціального характеру у грошовій і натуральній формі;

- якісні показники: частка витрат на персонал у загальних витратах підприємства та структура витрат на персонал, заплатомісткість продукції, рентабельність витрат на оплату праці;

- податки, що відносяться до витрат на робочу силу.

4) Показники конкурентоспроможності персоналу:

- показники витрат на розвиток персоналу: витрати на професійне навчання, витрати на перепідготовку та підвищення кваліфікації, витрати на формування кадрового резерву та кар'єрне просування, атестацію та оцінювання персоналу;

- показники, що характеризують якість персоналу: відповідність середнього кваліфікаційного рівня робіт та працівників, інтегральний показник якості персоналу, коефіцієнт освіченості, коефіцієнт посадового досвіду.

5) Показники, що характеризують соціально-трудова відносини:

- стан соціально-трудова відносин: соціально-психологічний клімат в колективі, кількість конфліктних ситуації та їх структура за причинами

виникнення, наявність колективного договору й системи участі працівників у розподілі прибутку;

– соціальний пакет підприємства: компенсація витрат на харчування, витрати на транспортні перевезення працівників, частка витрат на соціальне забезпечення в загальних витратах на персонал, витрати на соціальне та медичне страхування;

– рівень розвитку корпоративної культури: витрати на адаптацію працівників, витрати на організацію відпочинку та корпоративів, цінності, соціальні установки, що панують на підприємстві, моральні принципи й ділова етика, стиль керівництва, способи прийняття рішень, комунікації.

Така система враховує усі новітні показники сфери праці. А саме, перша група містить показники, які характеризують роботу персоналу та підприємства, тобто за допомогою них можна отримати інформацію про ефективність їх функціонування.

Друга група містить показники за допомогою яких ми отримаємо інформацію про персонал, його структуру та рівень організації праці.

Третя група складається з показників, що характеризують ефективність використання робочого часу.

Четверта та п'ята групи містять показники конкурентоспроможності персоналу та показники, що в основному характеризують виробниче та соціальне середовище підприємства.

Представлена система трудових показників була апробована та впроваджена на ПАТ «ДПЗКУ» «Кобеляцький КХП» [3]. Аналіз трудових показників за новою системою дав можливість глибше оцінити причини суттєвого погіршення трудових показників на підприємстві.

Запропоновану систему трудових показників може використовувати будь-який суб'єкт підприємницької діяльності, оскільки, саме за допомогою вищеназваних трудових показників можна здійснити всебічну характеристику не лише діяльності персоналу, але і самого персоналу, що дасть змогу роботодавцю раціонально оцінювати власних працівників і результативність системи управління персоналом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини / О.А. Грішнова: Підручник. – К.: Знання, 2004. – 535 с.
2. Барський Ю.М. Формування сучасної системи трудових показників / Ю.М. Барський, М. В. Саган // Економічний форум. – 2013. – № 4. – С. 87-93. – Режим доступу до журналу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2013_4_17.

3. Васюта В.Б. Сучасна система трудових показників на підприємстві [Електронний ресурс] / В.Б. Васюта, Т.В. Чечіль // Ефективна економіка. – 2014. – № 12. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

Кімуржій М.І.

*заступник директора з навчальної
та навчально-виробничої роботи*

Білгород-Дністровського економіко-правового коледжу

Полтавського університету економіки і торгівлі

м. Білгород-Дністровський, Одеська область, Україна

РОЗРОБКА РЕКОМЕНДОВАНИХ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЖКГ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ОСНОВІ МОДИФІКОВАНОГО МЕТОДУ SPACE-АНАЛІЗУ

Сучасні тенденції у діяльності підприємств ЖКГ свідчать про наявність значних проблем в управлінні потенціалом їх розвитку та необхідність розробки нової стратегії підвищення ефективності управління потенціалом розвитку підприємств ЖКГ. Векторність такої стратегії можна визначити за допомогою інструментів SPACE-аналізу, що є різновидом BCG аналізу і представляє собою інструмент управління, який використовується для аналізу організації на основі врахування факторів внутрішнього та зовнішнього середовища з метою визначення відповідної стратегії розвитку для цієї організації [6]. SPACE-аналіз є матричним методом стратегічного аналізу, що полягає у побудові матриці [3, с. 549], який дозволяє експертам визначити стратегічні альтернативи його розвитку та методи їх реалізації шляхом побудови системи координат та відображення на ній трикутника стратегій. При цьому кожний сегмент системи координат визначає тип стратегічної поведінки підприємства (консервативний, агресивний, захисний та конкурентний). Порівняно з іншими методиками аналізу стратегічного середовища підприємств, SPACE-аналіз має ряд переваг: легка та зрозуміла методика оцінки; швидкість аналізу; високий ступінь чіткості та відповідності рекомендацій для оптимізації курсу дій [4, с. 20]; можливість визначення укрупнених стратегічних позицій та наочність представлення отриманих результатів і рекомендацій з вибору напрямів дій [3, с. 549].

Нами пропонується застосування модифікованої версії Space-аналізу, яка, як і традиційна, враховує фактори зовнішнього і внутрішнього середовища, проте, на відміну від стандартного їх поділу на 4 сектори (фінансової сили, конкурентної переваги, виробничих потужностей та екологічної стабільності), досліджує їх через призму трьох сегментів (ресурси, можливості, інновації), що дозволить адаптувати дану методику до потреб підприємств ЖКГ України та визначити вектори стратегій, які будуть підпорядковані єдиній цілі – визначення напрямів нарощення та реалізації потенціалу розвитку підприємств ЖКГ. Запропонований нами модифікований метод Space-аналізу працює наступним чином:

1. Визначаються сегменти Space-аналізу: сегмент «ресурси», сегмент «можливості», сегмент «інновації».

2. Визначаються субфактори для кожного сегменту Space-аналізу:

3. Розрахунок зважених інтервалів бальних оцінок SPACE.

4. Побудова матриці рекомендованих стратегій SPACE аналізу: щоб визначити рекомендовану стратегію (або діапазон стратегій), потрібно в системі координат побудувати трикутник, вершинами якого буде початок координат і точки P1 (x1; y2), P2 (x2; y1).

Розрахунок координат трикутників стратегій для підприємств ЖКГ Полтавської області за 2013–2017 років дозволив побудувати 5 трикутників стратегій (рисунок 1) з вершинами, що були отримані за формулами 1, 2.

$$[x1,x2]=[P1,P2](-)[3C1,3C2] \quad (1)$$

$$[y1,y2]=[UP1,UP2](-)[I1,I2] \quad (2)$$

де P1,P2 – ресурси; 3C1,3C2 – фактори зовнішнього середовища; UP – оцінка рівня взаємодії з учасниками ринку; I1,I2 – інновації.

5. Визначення вектору стратегічного розвитку потенціалу підприємств ЖКГ. Як видно з отриманих даних, наразі рекомендованою для підприємств ЖКГ Полтавської області є агресивна стратегія. Якщо поведінкова стратегія організації є агресивною, це вказує на те, що організація знаходиться в найкращих умовах і може використовувати існуючі можливості, усунути її слабкі сторони, а також запобігти зовнішнім загрозам через свої сильні сторони [2, с. 2668].

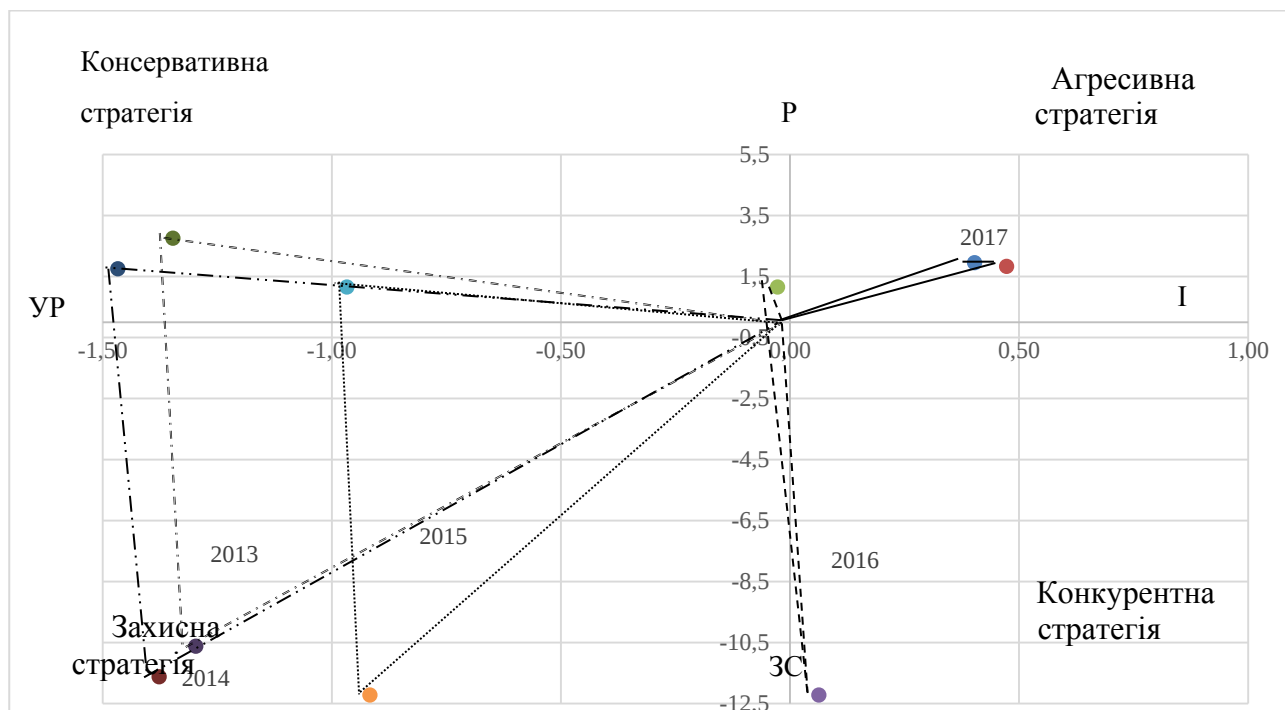

Рис. 1. Трикутники рекомендованих стратегій управління потенціалом розвитку підприємств ЖКГ Полтавської області за методом SPACE із використанням довірчих інтервалів у 2013–2017 роках

Джерело: складено автором на основі даних [1; 2]

Ця ситуація характерна для привабливих галузей з низькою невизначеністю навколишнього середовища. Організація має конкурентну перевагу, якою вона здатна керувати у напрямі зміцнення своєї фінансової сили [4, с. 22]. Відповідно до цього вектори розвитку підприємства направлені на проникнення на новий сегмент ринку, розробку нового продукту, вертикальну та горизонтальну інтеграцію, підтримку рівня інновацій та подальшого їх розвитку; використання конкурентних переваг у забезпеченні більшої вартості підприємства; розробки унікального продукту через високотехнологічне виробництво; цінова війна з конкурентами; просування брендів та ін. [3; 4; 6; 2].

При цьому побудова рекомендованих стратегій 2013–2016 років дозволила візуалізувати поступовий перехід типу поведінкової стратегії від захисної у 2013–2015 роках до конкурентної у 2016 роках. Тобто, підприємства ЖКГ Полтавської області здійснюють спроби адаптуватися до змін як у зовнішньому, так і у внутрішньому оточенні, змінюючи моделі поведінки з метою вижити і безперервно функціонувати в конкретний період часу. Отримані методом SPACE-аналізу результати окреслили першочергове завдання у напрямі управління потенціалом розвитку підприємств ЖКГ – побудова агресивної стратегії та розробка

відповідних заходів її досягнення в межах відповідних стратегічних орієнтирів (розроблення виробничої та інвестиційної програм, формування та встановлення тарифів як засобу фінансового забезпечення цих програм; впровадження ринкових відносин між суб'єктами підприємництва у житлово-комунальній сфері та ін).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Інформація офіційного сайту Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства: [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://ec.europa.eu/>.-Назва з екрана.-Дата перегляду: 27.03.18.
2. Інформація офіційного сайту Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сферах енергетики на комунальних послуг: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 27.03.18.
3. Носонова Л.В. Визначення стратегічного потенціалу машинобудівних підприємств / Л.В. Носонова // Економіка і суспільство. – 2017. – № 9. – С. 547-555.
4. Dimitrova T. V. Evaluating the strategic position of an organization through space analysis / T.V. Dimitrova // Economic archive. – 2017. – № 3. – P. 19-32.
5. Sherafat A. The Application of Strategic Position & Action Evaluation (SPACE) Matrix in the Organizational Goals and Strategies Development / A. Sherafat // Journal of Applied Sciences Research. – 2013. – № 9(4). – P. 2666-2673.
6. Tuncay G. A Modified Strategic Position and Action Evaluation (SPACE) Matrix Method / G. Tuncay // Proceedings of the International MultiConference of Engineers and Computer Scientists. – 2013.- – № 2. – P. 866-869.

Lytvynenko O.D.

*Candidate of Economics, Associate Professor
Department of Management and Public Administration
Kharkov Trade and Economics Institute of KNTEU
Kharkov, Ukraine*

FOREIGN EXPERIENCE OF SUPPORTING SMALL BUSINESS

Small business is an integral element of the world economy. For developed countries, small business is necessary to maintain competition in the market, and for developing countries it is a base that supports the economy to stay afloat. This is due to its mobility and maneuverability of production, works, services, as well as the ability to generate jobs quickly. Consequently small business is somewhat a «wheel» of the economic progress that requires support and development from the government.

Foreign experience of supporting small business is considered in the works of such authors as Iosif Dinets, V. V. Ivanov, U. S. Shturbabina.

In the United States the term «small business» means economic entities, where labor force is less than 500 people and whose production or sales do not exceed \$ 700,000. Small business is regarded as the main source of innovation and jobs. About one million new small companies are opened in the country every year, twenty percent of them starting a business with a capital less than \$ 5,000. And near half of small businesses get revenue about \$ 1 million in two to three years of work [1].

The government created the Small Business Administration (AMB) to develop and support small business. In fact, this structure has a territorial subdivision in all states. AMB's responsibilities include financing and advisory services, and also assisting in the receipt of government contracts and contracts with large enterprises.

In the United States work programs such as «7a», «504», which provide direct and guarantee credit for small business [2]. Small firms are provided with direct loans for a certain period. Which interest rates are lower than rates asset of a loan on the private capital market. Due to the issuing guarantee loans, AMB provides creditors with a guarantee for part of the contracted capital, the risk of lending is reduced.

In Japan, small business is determined by two criteria: the number of employees and the size of capital [2]. The number of workers depends on the field of activity:

- The mining industry – less than 1000 people;
- The other types of industry – less than 300 people;
- The wholesale – less than 100 people;
- The retail trade – less than 50 people.

And size of the capital in industry should not exceed 100 million yen, in wholesale trade – no more than 50 million yen and 10 million yen in the retail trade.

In Japan, the state's participation in the economy is minimal, it belongs only to the mint. Everything else belongs to private capital.

Small business is very important for Japan there are 99% of the total number of companies, which fall into small businesses.

Small business is supported not only by the government but also by the administration of prefectures, local departments of foreign trade and industry, and chambers of commerce and industry.

The state supports the development of small business through the provision of competitiveness by the issuance of direct and surety credits. And also it

supports small business by encouraging structural adjustment, modernizing economic activities, improving working conditions, promoting trade.

In addition, in order to assess the effectiveness of state support, the information on the economic indicators and technical equipment of small and medium-sized enterprises is collected and analyzed.

The government provides granting subsidies covering up to 50% of the cost of creating centers to improve the technical level of small and medium-sized businesses, consulting, etc.

The state also covers expenses on diagnosing the state of small enterprises and compensates for the costs associated with training personnel. Compensation is 2/3 of the costs of staff development.

According to the law adopted in 2003, a small enterprise can be opened with an initial capital of 1 yen. The procedure of business failures for small enterprises is simplified. Under Japanese law, it is permitted to apply to the court for protection from creditors even before the obligations exceeded assets.

In Germany, there is no definite notion of small business, but according to the classification of the federal ministry of economy, small firms include firms with a number of employed up to 49 people and an annual turnover less than 1 million euros [3].

In Germany, there is a system for issuing preferential loans for starting a business. The state provides a soft loan of up to 50 thousand euros for 20 years. Use funds during the first 2 years is free of charge. The next 8 years it is necessary to make only preferential interest to the bank for using the loan – it is 4-5% per annum. And the amount of debt must be repaid only from the eleventh year of issuing the loan.

The main programs for the development of small business in Germany are «Stimulation of savings for opening a case» and «Concept for the development of scientific and technical policy in relation to small businesses». The first program contributes to the opening of its own business, the so-called «start-up» project, the second – provides funding for small business [4].

To monitor the implementation and ensure the mechanism for the implementation of these programs, a special government agency was created and named «The Credit Recovery Council».

Based on the above, it is incumbent to allocate the necessary measures, which realization will provide favorable conditions for full-fledged development:

- Creation of the state bodies for to control and support of small business;
- Granting subsidies and loans at a minimum interest rate;
- Issuance of soft loans at a minimum interest per annum.

REFERENCES:

1. Иванов В. В. Международные программы поддержки малого и среднего бизнеса [Электронный ресурс] / В. В. Иванов, Ю. С. Штурбабина // Российский внешнеэкономический вестник. Мировая экономика. – 2014. – Вып. 10. – С. 21-31. // Режим доступа: <http://www.rfej.ru/rvv/id/400498FBD>.
2. Малый бизнес в развитых странах – США и Японии [Электронный ресурс] / Иосиф Динец // Режим доступа: <https://malbusiness.com/malyiy-biznes-v-razvityih-stranah-chast1/>.
3. Особенности создания малого коммерческого предприятия в Германии [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://gejzer.ru/statii/malyj-biznes-v-germanii.html>.
4. Особенности малых предприятий в Германии [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://gejzer.ru/statii/malyj-biznes-v-germanii.html>.

Михайлик Д.П.

*завідувач кафедри міжнародної економіки
ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут
економіки та інформаційних технологій»
м. Запоріжжя, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЖИТТЄЗДАТНОГО УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СКЛАДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОБ'ЄКТУ

Проблеми обсягів зменшення збуту, інституціональна та організаційна недосконалість проектування складних економічних об'єктів (СЕО), відсутність комплексного підходу до визначення системних характеристик інтегрованого об'єкту, недоліки теоретико-методичних підходів управління інтеграцією обумовлює зниження ефективності функціонування інтегрованого СЕО [1; 3]. Розв'язання цих проблем потребує розробки взаємопов'язаних моделей інтеграції. Проте, лише збільшення обсягів прибутку не відображає в динаміці ефективність життєздатного інтегрованого СЕО, насамперед, згідно із принципом якості, ефективність може оцінити тільки система вищого рівня, тобто з погляду життєздатного інтегрованого утворення збільшення прибутку є основним показником ефективності діяльності, але на макрорівні це відображає «перетікання» прибутку з одного СЕО в інший, якщо створена життєздатна інтегрована структура не відповідає емерджентністю у

вигляді нової продукції на ринку, оптимізації структури господарювання або розвитку інфраструктури [1-2; 6].

Проведений аналіз дозволяє сформулювати поняття складний економічний об'єкт як систему, що характеризується зростанням кількості неоднорідних елементів і зв'язків, поліфункціональністю, поліструктурністю, багатокритеріальністю і багатоваріантністю напрямів розвитку, ефективність функціонування якої визначається економічними показниками: (прибуток, рентабельність, продуктивність тощо) [2].

Домінантою створення життєздатної інтегрованої структури є одержання (посилення) синергетичного ефекту, як результат взаємодоповнюючої дії активів двох або декількох підприємств, сукупний результат яких перевищує суму результатів відособлення їх функціонування. До основних мотивів створення життєздатних інтегрованих СЕО відносяться [2]: необхідність контролю над поставками сировини і подальшого збуту продукції, що спрощується в умовах інтеграції; потреба в розширенні масштабів і максимальному використанні виробничих потужностей; скорочення витрат за рахунок взаємопроникнення виробничих зв'язків; зниження рівня і звуження сфери підприємницьких ризиків; покращення якості продукції і впровадження новітніх технологій.

Синергетичний ефект в життєздатній інтегрованій структурі виникає за рахунок: економії масштабів діяльності; комбінування взаємодоповнюючих і взаємозамінних ресурсів; зменшення транзакційних витрат; посилення позицій на ринку за рахунок зниження рівня конкуренції; впровадження науково-технологічних розробок.

Можливість інтеграції підприємства в життєздатний інтегрований СЕО забезпечується властивостями систем управління довільним економічним об'єктом та їх орієнтованістю на адекватну реакцію на вимоги зовнішніх систем при формуванні внутрішньосистемних СЕО. Створення таким чином інтегрованої системи управління інтегрованим СЕО дозволяє оптимізувати функції управління як інтегрованого об'єкта, так і суб'єктів господарювання, інтегрованих в нього (рис. 1) [5].

Оскільки життєздатний інтегрований об'єкт є відкритою системою, тобто має безліч зв'язків, за якими здійснює обмін інформацією із зовнішніми системами, будь-яка загроза якою при трансформації у небезпеці, може спричинити матеріальні збитки для інтегрованого СЕО і, опосередковано іншим господарюючим суб'єктам, отже економічній безпеці країни.

Рис. 1. Структурна побудова системи управління життєздатного інтегрованого CEO

Саме тому створення життєздатних інтегрованих CEO розглядається як напрям протидії загрозам або компенсація хеджування наслідків деструктивного впливу зовнішніх макро-, мезо- і метасистем, реструктуризація складних економічних об'єктів-учасників інтеграційного процесу, дозволяє покращити ефективність їх функціонування, використання ресурсів, створює передумови стійкого зростання й розвитку в стратегічній перспективі [4].

Рациональне програмування і управління процесом інтеграції потребує проектування організаційно-інституціональної компоненти структури створених CEO. Для цього доцільне застосування такого способу аналізу організаційних структур систем управління і декомпозиції бізнес-процесів як системний підхід згідно якого структура бізнес-процесу представляється як струнка ієрархічна декомпозиція на складники (підсистеми), необхідні і достатні для ефективного програмування і контролю реалізації бізнес-процесів.

За Ст. Біром, [2] життєздатність складної економічної системи (об'єкта в контексті предмета нашого дослідження) забезпечується такими

концептуальними принципами системної організації: автономністю елементів; внутрішньою рівновагою та рівновагою із зовнішнім середовищем; керованістю; рекурсивністю.

Оскільки інтеграційні процеси в складному економічному об'єкті пов'язані з вірогідністю впливу зовнішніх систем, то інтеграційна стратегія повинна спрямовуватися на безперервну адаптацію СЕО до швидко змінних умов ринку. Отже, інтеграція повинна здійснюватися згідно з інтеграційною стратегією адаптованою оперативними рішеннями, що до майбутнього стану, прийнятими з урахуванням оновлюваної інформації про вплив зовнішніх систем і змін внутрішньосистемних характеристик об'єкта. Отже, інтеграційна стратегія повинна мати адаптивні властивості. Адаптивний характер системи управління життєздатним інтегрованим СЕО є, з одного боку, наслідком і, з іншого, – конкретизацією управлінських рішень життєздатного інтегрованого СЕО.

Як інтегруюча ланка національної економіки, що забезпечує сталий розвиток в умовах нестабільної економічної ситуації, та негативних геоекономічних впливів повинні виступати значно могутніші, ніж окремо взяті підприємства, стійкі на ринку і здатні до саморозвитку інтегровані життєздатні складні економічні об'єкти. Домінантні та системні тенденції і аналіз проблем інтеграції в економіці доводять об'єктивну необхідність переорієнтації управління економічними системами від моделі з вираженням суверенітетом і автономією до інтеграційної моделі функціонування життєздатних інтегрованих СЕО.

Базисом такої моделі повинні стати: групова інтеграція окремих елементів життєздатного інтегрованого СЕО, його інтеграція з науково-дослідними і проектними організаціями, кредитно-фінансовими установами. Економічна безпека окремих економічних об'єктів прямо пов'язана з прибутком, у той час як безпека інтегрованих життєздатних об'єктів забезпечується їх адаптивністю, саморозвитком, і протидією від коливання кон'юнктури мегарегіональних і глобальних ринків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Иванов Н.И. Экономические аспекты производственного потенциала: теория и практика / Н.И. Иванов. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2000. – 420 с.
2. Левицкий С.И. Моделирование проектного управления сложными экономическими объектами // С.И. Левицкий – Донецк: Юго-Восток, 2012 – 340 с.
3. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Вид-во «Дело», 1995. – 702 с.
4. Педченко Н.С. Потенціал розвитку при стратегічному управлінні підприємством: монографія / Н.С. Педченко. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2012. – 365 с.

5. Стратегічне управління потенціалом підприємства: монографія / Б.В. Шелегеда, Н.В. Касьянова, А.Я. Берсуцький та ін.; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк: ДонУЕП, 2006. – 219 с.
6. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2005. – 261 с.

СЕКЦІЯ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Беля А.Р.

*аспірант відділу Регіональної фінансової політики
Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
Національної академії наук України
м. Львів, Україна*

СТВОРЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ «ЦЕНТРУ КОНТРОЛЮ ТЕРИТОРІЇ» ЯК ОСНОВНОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ОРГАНУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В рамках реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні було проведено ряд заходів, головним завданням яких є забезпечення інтересів мешканців громади у всіх сферах життєдіяльності на відповідній території [5]. Ряд проблем, які постали та потребують вирішення у невеличких районах, містах та селах делегуються завдяки реформі децентралізації, оскільки вона базується на передачі прав приймати рішення органами, які не підпорядковані центральним органам влади і яких обирають зацікавлені мешканці [4].

Загалом, на протязі 2015–2018 рр. 3492 територіальні громади об'єдналися у 753 ОТГ, проте 7460 територіальних громад залишаються необ'єднаними. Станом на 10 липня 2018 року створено 753 об'єднані територіальні громади, 48 з яких очікують рішення ЦВК про призначення перших виборів. Загальна площа об'єднаних територіальних громад становить 184,8 тис. кв. км. (33,1% від загальної площі України), та 6,5 млн. осіб проживають в ОТГ (18,5% від загальної чисельності населення України) [1].

Важливим аспектом ефективної роботи ОТГ є функціонування інституційних органів, які здійснюють контроль, координування та адміністрування їхньої діяльності. Незадовільна робота таких інституцій, або їх розташування поза територіальними межами ОТГ, здійснює ряд незручностей та перешкод для продуктивної діяльності об'єднаних територіальних громад.

Аналізуючи роботу новостворених об'єднаних територіальних громад, можна стверджувати, що багато питань залишилось відкритими. Зокрема,

невирішеними залишаються питання, щодо інституційних органів, які здійснюють контроль, координування та адміністрування діяльності ОТГ. Наприклад розглянемо сферу фінансів та державних органів. Припустимо, що колишній район, який складався із 34 сільських рад, та 2 міст, переформувався на 4 ОТГ. Відповідно кожна ОТГ стала окремою територіальною одиницею, яка має свій відокремлений бюджет, та самостійно розпоряджається коштами. Про те, усі органи, які здійснюють контроль за використанням фінансових коштів, такі як, Державна казначейська служба України, Державна фіскальна служба, Державна фінансова інспекція, знаходяться не на території об'єднаної територіальної громади, а в колишньому районному центрі. З цього випливає, що будь-яка ОТГ реально залишаючись незалежною структурою, фактично підпорядкована органам, які знаходяться в колишньому районі. І таких прикладів можна навести досить багато, розглядаючи різні сфери діяльності.

Згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» [2] пропонується поетапно передати повноваження по наданню більше 41 адміністративної послуги до органів місцевого самоврядування, залишивши за державою лише функції контролю та моніторингу. Про те, на сьогоднішній день ми не бачимо жодних змін щодо розширення повноважень місцевого самоврядування, а питання якості надання різного виду послуг досі залишається відкритим. Для вирішення цього ми пропонуємо створення незалежних Центрів контролю території (далі ЦКТ) на базі новостворених ОТГ як окремих державних структур, які будуть прикріплені до кожної ОТГ, і виконуватимуть ряд функцій. Мова йде про невеликі структури, основними функціями яких будуть контроль-наглядова (вони стежитимуть за дотриманням законодавства органами місцевого самоврядування, а також здійснюватимуть фінансовий контроль за використанням коштів) і координаційна (координація роботи органів влади на визначеній території, та надання ряду адміністративних послуг).

Щодо поставлених завдань, які буде виконувати ЦКТ входять наступні:

- моніторинг дотримання чинного законодавства;
- здійснення фінансового контролю за своєчасністю та повнотою перерахування податків до бюджету;
- оцінка стану формування і рівня виконання місцевого бюджету;

- контроль за здійсненням держзакупівель, та їх правомірного виконання у системі PROZORRO;
- аналіз удосконалення управління бюджетними коштами, зокрема можливості пошуку альтернативних інвестицій;
- контроль кадастрового розподілу та здійснення оцінки землі в межах території ОТГ;
- створення спеціалізованої анонімної антикорупційної служби;
- виконання функцій Державної служби зайнятості;
- забезпечення соціального захисту населення на території громади;
- контроль екологічно стану території;
- надання ряду адміністративних послуг та забезпечення правового контролю.

Для прикладу, розглянемо функціонування Судововишнянської ОТГ у Львівській, та прогнозовану зміну основних показників міського бюджету до та після запровадження ЦКТ. Станом на 31 грудня 2017 р. на території громади зареєстровано 98 юридичних осіб, 186 суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб підприємців, 2 заправних станції і 1 нафтобаза. Найбільшу питому вагу у складі доходів займають: податок на доходи фізичних осіб – 45,5%, акцизний податок – 13,7%, плата за землю – 13,3%, єдиний податок – 19,7% [3].

Аналізуючи дані, можна стверджувати що основна сума власних доходів Судововишнянської ОТГ складається із ПДФО, єдиного податку, акцизного податку, плати за землю та інших податкових та неподаткових надходжень. Про те загальна сума цих доходів є абсолютно незадовільною, враховуючи кількість населення даної ОТГ та їхні потреби. Левову частку надходжень до міського бюджету також складають міжбюджетні трансферти, які надходять із Державного бюджету України, але ніде не зазначені грантові або інвестиційні кошти від іноземних організацій, фондів чи компаній. Це свідчить про те, що громада не використовує свій інвестиційний потенціал, а саме: географічне розташування (знаходиться в прикордонній зоні, посеред міжнародної магістралі Львів – Шегині), наявність природних ресурсів, наявність вільних земельних ділянок (в межах громади (для комерції 37 га.) та за межами населених пунктів 272 га.), людський потенціал, наявність історико-архітектурних пам'яток [3].

На нашу думку, саме раціональне використання ресурсів, оптимізація бюджетних коштів та правильний фінансовий контроль за їх використанням, пошук нових шляхів для інвестицій, та надання

адміністративних послуг власне на території громади сприятиме економічному зростанню громади.

Пропонуємо прогнозований розрахунок збільшення дохідної частини бюджету Судовишлянської громади (в розрізі податків). Прогнозовані дані базуються на основі коефіцієнтів, які було розраховано на основі інформації вибраного регіону з 2014 р. по 2017 р. включно, тобто було виявлено як саме розвивається дохідна частина за останні роки і який можливий коефіцієнт може бути в подальшому (див. таблиця 1).

Таблиця 1

**Прогнозований розрахунок дохідної частини бюджету
Судовишлянської ОТГ (в розрізі податків)**

Види податків	2017 р.	2019 р.	2021 р.	2023 р.
ПДФО	7 192 697	12 946 854,6	28 051 518,3	40 279 103,2
Акцизний податок	2 050 543	791 503,9	7 997 117,7	11 483 040,8
Податок на майно	416 581	791 503,9	1 624 665,9	2 332 853,6
Плата за землю	1 999 008	3 798 115,2	7 796 131,2	11 194 444,8
Транспортний податок з ФО	10 417	19 792,3	40 626,3	58 335,2
Туристичний збір з ФО	16 377	31 116,3	63 870,3	91711,2
Єдиний податок	2 956 890	5 618 091	11 531 871	16 558 584
Екологічний податок	9 834	18 684,6	38 352,6	55 070,4
Інші неподаткові надходження	313 690	596 011	1 223 391	1 756 664

Джерело: розроблено автором на основі [3]

В наслідок функціонування Центрів Контролю Територій, ОТГ можуть досягнути збільшення дохідної статті бюджету. Завдяки правильному врегулюванню бюджетних коштів, міський бюджет за даний період зможе вирости на 35%. Оскільки витрати будуть врегульовані і мінімізовані, а частину потрібних коштів покриватимуть інвестори, з якими буде укладено двосторонні контракти на нові проекти, то нові інвестиційні надходження буде використано на розвиток сталої економіки та покращення території загалом.

Висновки. Таким чином, аналіз підходів до узагальнення концепції сталого розвитку дозволяє дійти висновку, щодо доцільності розвитку ОТГ та створення ЦКТ для розподілення і використання обмежених

ресурсів та застосування природо-, енерго- і матеріалозберігаючих технологій, а першим кроком для розвитку сукупного капіталу є інвестування, яке буде ключовим в досягненні мети збільшення річного бюджету. Людина має стати не об'єктом, а суб'єктом спрямованого розвитку. Вона повинна брати участь у процесах формування своєї життєдіяльності, прийнятті й реалізації рішень, контролі над їх виконанням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Зростає спроможність громад до розвитку – результати щомісячного моніторингу Мінрегіону [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/9162>.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» від 10 грудня 2015р. № 888-19. Київ: Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/888-19>.
3. Станкевич О.З. План соціально-економічного розвитку Судово-Вишньовської об'єднаної територіальної громади на 2018 рік. Судова Вишня, 2018. 31с.
4. Указ Президента України «Про державну комісію з проведення в Україні адміністративної реформи» від 7 липня 1997р. № 620/97. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/620/97>.
5. Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» від 22 липня 1998р. № 810/98. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.

Ян Чемнас (Jan Czempas)

*доктор экономических наук, профессор ЕС
Университет экономический в Катовице
г. Катовица, Польша*

ВЛИЯНИЕ ОСОБЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН (ОЭЗ) НА РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ

1. Положительные эффекты операций СЭЗ.

Стимулирование экономического развития требует использования различных инструментов. ОЭЗ должны приносить измеримые экономические и социальные выгоды. С одной стороны, это желание привлечь инвесторов, в основном иностранных, которые, благодаря инвестиционным расходам, влияют на экономическое развитие Польши и помогают

строить стабильные позиции на международной арене, в том числе благодаря передаче некоторой части ее продукции на экспорт [1, с. 73]. С другой стороны, это создание новых рабочих мест и влияние на развитие отдельных регионов Польши и устранение социальных различий между этими регионами [2, с. 132]. Наличие сильной взаимосвязи между размером инвестиций и уровнем безработицы привело к увеличению потребительского спроса в регионах и притока новых инвестиций [3, с. 257-258; 4, с. 111]. Увеличение количества рабочих мест создает доход, который можно использовать для потребления. Основу инвестиций в ОЭЗ составляют инвестиции производственных компаний, которые, в свою очередь, привлекают компании, предоставляющие услуги. Чтобы поддерживать их на рынке, требуется большое количество клиентов, то есть производственных компаний. Создание и функционирование нового предприятия стимулирует развитие каждой области экономической жизни региона. С того момента, как принято решение создать компанию в своей предпочтительной области, спрос увеличивается, в частности для геодезических и дизайнерских услуг, строительства, телекоммуникаций или банковских, лизинговых и страховых компаний – совершенствования, расширения и модернизации каждого элемента среды компании [5, с. 222].

Важнейшей целью формирования ОЭЗ в Польше является создание новых рабочих мест и влияние на уровень безработицы в регионе функционирования данной зоны. После преобразования экономики и краха многих предприятий власти страны располагали СЭЗ в районах с человеческим капиталом с высоким процентом безработных. Работы, созданные там, предназначались специально для неквалифицированных людей или лиц с профессиональным образованием, которые всю свою жизнь работали на одном промышленном предприятии или в сельском хозяйстве [6, с. 91-92]. С развитием ОЭЗ в Польше, помимо дешевой рабочей силы, спрос на квалифицированный персонал также увеличился. Новые инвестиции влияют не только на создание рабочих мест в самих зонах, но и на вклад в экономическое развитие за пределами зон. Поэтому фактическое количество рабочих мест, созданных в прямом или косвенном соединении с ОЭЗ, больше. Новые должности в зонах вызывают спрос на работу вблизи зоны, например, в строительных услугах, бухгалтерских услугах для компаний или логистике. В Польше большинство специальных зон действуют в урбанизированных районах, которые более привлекательны для инвестиций.

Экспорт – одна из ссылок, которая способствует экономическому росту. Географическое положение Польши облегчает предпринимателям

доступ к восточным рынкам и крупнейшим рынкам в Западной Европе. Также корпорации из-за пределов ЕС часто решают инвестировать в ОЭЗ. Открыв производство в Польше, помимо облегченного экспорта в другие страны ЕС, они избегают уплаты импортных пошлин. Инвесторы в польской ОЭЗ концентрируются в основном на производстве потребительских товаров, таких как автомобили, бытовая техника и бытовая электроника, которые являются наиболее распространенными экспортируемыми продуктами.

Ориентированные на экспорт, привлечение капитала и поддержку сотрудничества местных и международных компаний ОЭЗ должны постоянно следовать и соответствовать мировым стандартам, конкуренции и развитию технологий. Это оказывает давление на компании, чтобы постоянно учиться, совершенствоваться и внедрять инновации в производственный процесс. Новые технологии, которые идут рука об руку с новыми инвестициями, сначала передаются сотрудникам, а затем в результате взаимного сотрудничества, они распространяются среди предприятий за пределами зоны. Иностранные компании, внедряющие новые формы управления, дают пример польским компаниям, как развивать бизнес-культуру, модернизировать организационную структуру и эффективно управлять предприятием. Общественная поддержка, предлагаемая малым и средним предприятиям с польским капиталом означает, что они решают чаще и охотнее запускать инновационный проект, который иногда сопряжен с огромными рисками.

Функционирование особых зон в Польше сказывается и на остальной экономике. Их появление сопровождалось опасениями о чрезмерном истощении бюджетных доходов, дренаже рынка труда или искажении конкуренции между компаниями в СЭЗ и за ее пределами [7, с. 111]. Предприятия, работающие в польских ОЭЗ, создающие рабочие места, влияют на местный рынок труда. В первые годы работы ОЭЗ, в основном заняв безработных, зачастую необразованных людей, они выполнили одно из основных предположений о их создании – постепенное сокращение безработицы в результате трансформации экономики. Однако в настоящее время все чаще наблюдается феномен дренажа труда. Предприятия не решают открыть производство в ОЭЗ, но они разрабатывают высокотехнологичные отделы или научно-исследовательские центры, то есть помимо рабочих рук предприниматели из особых зон используют образованных специалистов. Существует также заметная тенденция, что предприниматели вместо того, чтобы принимать безработных или выпускников, а также преподавать свои профессии и принципы работы в

учреждении с нуля, предпочитают нанимать специалистов из местных компаний, предлагая им более благоприятные условия труда. Результатом этого является нехватка хороших специалистов в компаниях за пределами зон, что явно ограничивает возможности развития этих предприятий и тормозит их производственные мощности. В свою очередь, на предприятиях, работающих в особых зонах, рабочие места на самых низких уровнях характеризуются низкой заработной платой и высоким оборотом. Все эти факторы заставляют предпринимателей за пределами СЭЗ предлагать более благоприятные финансовые условия для сотрудников, чтобы они оставались конкурентоспособными в плане заработной платы для компаний, работающих в зонах.

Принимая во внимание финансовые аспекты функционирования ОЭЗ, наиболее часто комментируемой и обсуждаемой темой является государственная помощь. Субъекты, которым предоставляется помощь, обвиняются в том, что они одобряют их государством и искажают конкурентный баланс в данном рыночном секторе [8, с. 217]. Помощь предприятиям, работающим в ОЭЗ, оказывает влияние на функционирование рынка. К ним относятся, среди прочего, введение льгот, условия которых лучше, чем предлагаемые рынком, освобождение от сборов, которые должен платить каждый предприниматель, истощение доходов в государственный бюджет за счет подоходного налога, изменения в торговле путем поощрения избранных продуктов и предприятиями [9, с. 116].

Обсуждаемый государственный интервенционизм в случае ОЭЗ также имеет свои побочные эффекты, которые не могут быть точно определены ни по масштабу, ни по внешнему виду. Опыт показывает, что инвестиции возникли бы в данной области даже без государственной помощи. Предприятия за пределами зоны могут погасить свою деятельность из-за значительно более высоких издержек, чем в зоне. Другие, поощряемые выгодами, перемещают свою деятельность в зону, ослабляя экономический потенциал текущего местоположения – в результате ОЭЗ становятся типичными анклавом и даже своего рода внутренними налоговыми гаванями [9, с. 116-117; 10].

ОЭЗ стали одним из инструментов инвестиционной политики государства и способа создания новых рабочих мест, они влияют на передачу и модернизацию технологий производства в Польше и делают инновационную экономику. Благодаря им также наблюдался рост экспорта из Польши и, как следствие, избыток внешней торговли. Несомненно, что создание тысяч рабочих мест улучшило экономическое

положение общества и увеличило потребление. Однако включение выбора места для инвестиций заставляет их накапливаться в наиболее подходящих для них областях, что явно противоречит идее создания ОЭЗ.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Lizińska W., R. Marks-Bielska, Efekty funkcjonowania SSE w Polsce w kontekście realizacji celów ich tworzenia oraz wykorzystywanej pomocy publicznej, *Studia Ekonomiczne*, № 2 (62), Białystok 2013.
2. Narojek M., Specjalne Strefy Ekonomiczne jako instrument polityki regionalnej państwa, *Studia Ekonomiczne*, № 2 (74), Białystok 2015.
3. Pastusiak R., Specjalne Strefy Ekonomiczne jako stymulator rozwoju gospodarczego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2011.
4. Ambroziak A., Efekty funkcjonowania SSE w Polsce, *Zeszyty Naukowe / Szkoła Główna Handlowa Kolegium Gospodarki Światowej*, № 24, Warszawa 2009.
5. Krzemiński P., SSE jako stymulator przedsiębiorczości, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytet Wrocławski, 2009.
6. Hajduga P., SSE w Polsce a kształtowanie kapitału ludzkiego, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* № 367, Wrocław 2014.
7. Kolczyński M., W. Wojtasik (red.), Innowacyjne i społeczne oddziaływanie SSE i klastrów w Polsce, Towarzystwo Inicjatyw Naukowych, Katowice 2010.
8. Mijał P., aspekty prawne konkurencyjności SSE, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, № 367, Wrocław 2014.
9. Nazarczuk J. M., Efektywność pomocy publicznej udzielonej w Specjalnych Strefach Ekonomicznych w Polsce, [w:] red. R. Kisiel i W. Lizińska, *Efektywność pomocy publicznej w SSE w Polsce*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2012.
10. <http://www.pulshr.pl/przemysl/specjalne-strefy-ekonomiczne-sa-forma-nieuczciwej-konkurencji,27454.html>.

СЕКЦІЯ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Мірзоєв Д.Ш. огли

*аспірант кафедри туризму
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

УТОЧНЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

Глобальний економічний простір сьогодні характеризується посиленням процесів регіоналізації та поверненням протекціоністських заходів у зовнішній торгівлі, що вимагає від країн упровадження адміністративних методів регулювання внутрішнього ринку. Тепер, коли невідповідність соціального розвитку стає занадто помітною (не останню роль у цьому відіграє інформатизація суспільства), держави вимушені, з одної сторони, підтримувати концепцію ринкових відносин, щоб стимулювати розвиток конкурентоспроможних галузей та підприємств, з іншої – надавати різноманітні пільги та дотації населенню, щоб забезпечити купівельну спроможність на внутрішньому ринку та не допустити соціального напруження у суспільстві. Вибір оптимальної системи соціальної політики стає надзвичайно актуальними, тому переглядається теоретичне підґрунтя класифікації типів соціальних систем.

У 1990 р. датський соціолог Г. Еспінг-Андерсен у своїй книзі «Три світи капіталізму добробуту» («The Three Worlds of Welfare Capitalism») розподілив системи соціального забезпечення на три режими: ліберальний (англосаксонські країни, включаючи США); консервативний (континентальні та середземноморські країни) і соціал-демократичний (північно-європейські країни). Вона послугувала основою класифікації моделей соціального забезпечення у Європі, пізніше із консервативного режиму було виділено дві окремі моделі (середземноморську, або південноєвропейську, модель, яку описали М. Феррера та С. Ляйбфрід). Найвідоміша характеристика чотирьох типових моделей належить А. Сапіру [1], який навів детальний опис ще у 2006 р., ґрунтуючись на усталеній класифікації європейських країн, яка майже не зазнала змін і до сьогодні. Він посилався

ще на більш ранні дослідження Т. Боері [2], який пропонував розподіляти соціальні системи за трьома ознаками: 1) подолання нерівності у доходах та зменшення бідності – досягається за допомогою податків та трансфертів; 2) захист від ризику нестабільності на ринку праці – здійснюється двома шляхами: законодавчим (трудове право гарантує захист від звільнення) та виплатами допомоги по безробіттю; 3) підтримка високого рівня зайнятості – наприклад, дотуються із державного бюджету підприємства, які займаються активним працевлаштуванням, особливо тих верств населення, які потребують додаткової допомоги і самотійно не в змозі забезпечити собі прожитковий мінімум. У межах ЄС виділяють такі «класичні» основні моделі (табл. 1).

Таблиця 1

Соціально-економічні моделі ЄС (за А. Сапіром) [1; 3]

Назва	Основні характеристики
Скандинавська (універсалізуюча) (Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди*)	Найвищий рівень видатків на соціальний захист та загальне забезпечення добробуту; низька залежність індивіда від ринку праці; велика допомога по безробіттю та високі видатки на галузь охорони здоров'я, що фінансуються через систему податків; система оподаткування прогресивна та включає елементи оподаткування майна, в той час як податки на підприємницьку діяльність є досить низькими
Континентальна (корпоративістська) (Франція, Німеччина, Бельгія, Австрія, Люксембург)	Зайнятість є основою для соціальних трансферів, допомога держави надається на помірному рівні та залежить від доходу, переважно витрачається на страховки, виплати по безробіттю та пенсії; трансфери фінансуються через внески працівників та працедавців; податкова система містить регресивні елементи – виділено групи низького та високого дохід, оподаткування споживання; централізоване узгодження тарифної сітки; сильні профспілки
Англосаксонська (ліберальна) (Сполучене Королівство, Ірландія)	Високий рівень відповідальності індивідів на ринку праці, підтримка вільної конкуренції; соціальні трансфери менші та більш цілеспрямовані, переважно на групу з найнижчими доходами; у основному підтримуються люди працездатного віку та заохочуються схеми, що забезпечують регулярну зайнятість; трудові відносини є децентралізованими, переговори відбуваються на рівні фірм
Середземноморська (сімейно-орієнтована) (Іспанія, Італія, Португалія, Греція)	Низький рівень державних соціальних видатків, які переважно спрямовані на пенсії зі значною сегментацією платежів; захист зайнятості та механізми раннього виходу на пенсію для вилучення певної частини осіб з ринку праці; профспілки та представники роботодавців є важливими учасниками у централізованому процесі переговорів щодо зарплат та умов праці; рівень зайнятості, особливо для жінок та молоді, є досить низьким

* Т. Боері [2] відзначав, що Нідерландам були притаманні риси і континентальної моделі

Підсумувати порівняльний аналіз представлених моделей доречно за двома критеріями – ефективності та справедливості. Модель вважатиметься ефективною, якщо вона забезпечить достатній стимул для роботи, а отже, створюватиме відносно високі показники зайнятості. Рівноправність означає утримання низького ризику бідності [2]. Тим не менше, відзначає О. Й. Вінська [3], на сьогодні Європейському Союзу не вдалося сформувати єдину соціально-економічну модель, переважно з причини неоднорідного історично-культурного підґрунтя та різниці у менталітеті населення країн-членів.

Класифікація моделей соціального забезпечення у країнах Європи неодноразово переглядалася, але автори здебільшого не виходили за межі чотирьох «класичних», лише додаючи їм додаткових ознак та проводячи аналіз новіших статистичних даних. На цьому тлі виділяється робота [4] дослідників з Естонії, які спробували знайти відповідну сучасному стану кількість груп та розподілити країни ЄС між ними. За допомогою кластерного аналізу було виділено 5 груп на основі низки показників соціальної забезпеченості. Було обрано 24 показники, рівномірно розподілених на два класи – індикатори бідності та нерівності і складові державної політики у соціальній сфері. Виявилось, що у більшості, але не в усіх країнах відповідний стан добробуту населення коригується однаковими заходами з боку держави (табл. 2) [4].

Найбільш суттєвими є розбіжності у показниках бідності: загальний ризик бідності, коефіцієнт Джині, нерівність розподілу доходів та ризик бідності для людей похилого віку. Найменше країни з різних кластерів відрізняються показниками довгострокового безробіття та різницею у заробітній платі між чоловіками та жінками. За типом соціальної політики дослідники [4] взагалі спочатку виокремлюють два кластери (до першого входять Ірландія, Швеція, Фінляндія, Данія, Нідерланди, Австрія, Франція, Німеччина, Іспанія, Бельгія, до другого – усі інші), стверджуючи, що подальша диференціація є вже уточнюючою. Ознаки соціальної моделі Ірландії виявилися настільки несхожими на решту країн, що на проміжному етапі розрахунків її було виділено у окремий кластер. За соціальною політикою країни найбільше відрізняються часткою державних витрат на регулювання ринку праці та охорону здоров'я, видатків на соціальний захист у ВВП та пенсійних витратах у загальному обсязі соціальних витрат; найменше – обсягом страхових соціальних внесків, часткою витрат на випадок безробіття у загальному обсязі

соціальних витрат та ефективністю соціального захисту. Остаточного виділено п'ять соціально-економічних моделей.

Таблиця 2

Розподіл країн згідно з результатами кластерного аналізу

Показники бідності та нерівності		Показники державної соціальної політики	
Кластер 1			
Найкращий захист людей похилого віку від бідності, але більш висока частка довготривалого безробіття		Найвищі державні витрати на охорону здоров'я та допомогу по безробіттю	
Франція, Бельгія, Німеччина, Ірландія, Люксембург, Угорщина, Мальта, Словаччина		Франція, Німеччина, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Іспанія	
Кластер 2			
Кращі або, принаймні, не нижчі за середні показники державної підтримки, включаючи усунення бідності та соціальної нерівності	Найвища частка видатків на соціальний захист та витрат на регулювання ринку праці у ВВП, вищі за середні ефективність соціального захисту та державні витрати на охорону здоров'я, але найменший відсоток витрат на охорону здоров'я у загальному обсязі витрат на соціальний захист. Низький рівень страхових виплат та вищий за середній обсяг загальних державних соціальних витрат		
Швеція, Австрія, Фінляндія, Нідерланди, Данія, Словенія, Чехія		Швеція, Фінляндія, Данія	
Кластер 3			
Високий ризик бідності зайнятих осіб водночас із найменшою різницею між ставками заробітної плати для жінок і чоловіків		У цілому неефективна система соціального захисту, найвищі пенсійні виплати та найнижча частка витрат на сім'ю/дітей у загальному обсязі соціальних витрат	
Іспанія, Італія, Португалія, Польща, Греція		Португалія, Греція, Болгарія, Італія, Мальта, Польща, Великобританія	
Кластер 4			
Найбільш нерівномірний розподіл доходів	Частка витрат на соціальний захист у ВВП є дуже малою, але вищою порівняно з кластером 5. Структура видатків також дещо відрізняється, особливо через малий обсяг пенсійних виплат. Державні витрати на охорону здоров'я, соціальне страхування, а також обсяг державних соціальних видатків у цілому нижчі за середню, але вищі, ніж у кластері 5		
Литва, Болгарія, Великобританія, Румунія	Словаччина, Угорщина, Люксембург, Кіпр, Словенія		
Кластер 5			
Більш високий ризик бідності серед жінок та людей похилого віку, але кращий соціальний захист сімей з дітьми; більша гендерна нерівність на ринку праці	Найменша частка витрат на соціальний захист у ВВП, найнижчі державні витрати на охорону здоров'я та регулювання ринку праці. Витрати на дітей / сім'ю та пенсії у відносних показниках витрат на соціальне забезпечення на середньому рівні. Частка страхових соціальних внесків у загальному обсязі державних соціальних витрат та державних виплат у ВВП є найнижчою, неефективна соціальна політика		
Естонія, Кіпр, Латвія	Латвія, Литва, Естонія, Румунія, Чехія		
Кластер 6. Ірландія (На завершуючому етапі окремо кластери не виділялись)			

Враховуючи те, що з моменту дослідження наведених вище типових моделей ринок праці ЄС зазнав істотних змін, включаючи масову міграцію біженців із повоєнних країн та внутрішньорегіональну міграцію, викликаною дисбалансом попиту на низькокваліфіковану робочу силу, характеризувати сучасні національні економіки за певним шаблоном недоцільно. Кожна країна, в залежності від масштабності проблем із зайнятістю, з якою стикаються тепер резиденти, вимушена приймати рішення, які можуть суперечити звичній практиці. Моделі, що тяжіють до прерогативи соціального забезпечення населення як працездатного, так і пенсійного віку, вичерпують себе у разі істотного дисбалансу між кількістю працюючих та осіб, що потребують соціального захисту – так зване «старіння нації» у розвинених країнах, обумовлене зростанням частки осіб пенсійного віку у загальній структурі населення, було однією з причин лояльної імміграційної політики, яку упродовж декількох десятиліть провадили деякі країни Європи. На жаль, її ініціатори не передбачили ймовірність соціального напруження у суспільстві, пов'язаного із різницею у менталітеті, традиціях та рівні освіти корінних мешканців і мігрантів, тому тепер до демографічних проблем, викликової внутрішніми чинниками, додаються питання зміни парадигми соціалізації у багатонаціональних спільнотах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Sapir A. Globalization and the Reform of European Social Models // *Journal of Common Market Studies*. – 2006. – Vol. 44. – № 2. – Pp. 369-390.
2. Boeri T. Let Social Policy Models Compete and Europe Will Win // *Transatlantic Perspectives on US-EU Economic Relations: Convergence Conflict and Cooperation* (conference draft, 11-12.04.2002). – URL: https://sites.hks.harvard.edu/m-rcbg/Conferences/us-eu_relations/boeri_us_european_trends.pdf.
3. Вінська О. Й. Особливості середземноморської соціально-економічної моделі: кейс Італії // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. – 2014. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 71-74.
4. Püss T., Viies M., Maldre R. EU-12 Countries in the Context of European Social Model Types // *International Business & Economics Research Journal*. – 2010. – Vol. 9. – № 12. – Pp. 37-48.

Якименко К.П.

*здобувач кафедри менеджменту та поведінкової економіки
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ ЯК ІНДИКАТОР СПРАВЕДЛИВОСТІ КОМПЕНСАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

Сучасна теорія компенсацій серед основних ознак компенсаційної системи виділяє об'єктивність диференціації винагороди, під якою розуміються відмінності в рівнях заробітної плати працівників залежно від різних чинників [1, с. 94]. На думку науковців, компенсаційна система не може бути визнана справедливою за умови порушення принципу забезпечення об'єктивної диференціації винагороди [5, с. 308]. Як відомо, проблема надмірної диференціації заробітної плати притаманна вітчизняній економіці з часів переходу до ринкової економіки. Вкрай виразною вона є у бюджетній сфері, яка з одного боку є залежною від державного фінансування витрат на оплату праці персоналу, а з іншого – поєднує різні галузі, що мають різний характер праці та різні чинники диференціації заробітної плати працівників, більшість яких оплачується на основі Єдиної тарифної сітки. Це визначає актуальність теми дослідження та обумовлює його мету, що полягає у багаторівневому статистичному аналізі диференціації заробітної плати у бюджетній сфері та визначенні її впливу на справедливість компенсаційної системи.

Багаторівневості аналізу забезпечимо через вивчення диференціації заробітної плати на окремих її рівнях. Науковці вирізняють галузеву, регіональну та професійну (кваліфікаційну, посадову) диференціацію трудових доходів [1, с. 95]. Виходячи з того, що основним видом трудових доходів у бюджетній сфері є заробітна плата, вважаємо за доцільне сконцентрувати увагу на вивченні диференціації саме цього елементу компенсаційної системи. У той же час, відповідно до мети та об'єкту дослідження вважаємо за необхідне дослідити також внутрішньогалузеву диференціацію, тому що бюджетна сфера поєднує окремі самостійні види економічної діяльності (галузі) та гендерну диференціацію, оскільки однією з особливостей зайнятості у бюджетній сфері є переважання жінок у структурі зайнятих.

Вивчення даних Державної служби статистики України, дозволяє констатувати, що в межах бюджетної сфери незалежно від використання

аналогічних підходів до формування тарифної заробітної плати, єдиного основного джерела фінансування витрат на оплату праці (державний та місцеві бюджети) та жорсткого державного регламентування принципів визначення розміру винагороди за працю, формується внутрішньогалузева диференціація заробітної плати. Так, у бюджетній сфері України протягом 2017–2016 рр., як і у попередній період, найбільш високий рівень середньомісячної заробітної плати (СЗП) спостерігався у виді економічної діяльності «державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування». Він становив 9372 та 5953 грн відповідно, що майже на 32% перевищувало рівень середнього показника по Україні у 2017 р. (7104 грн) та лише на 15% у 2016 р. (5183 грн). Ранжування інших галузей бюджетної сфери за рівнем СЗП штатних працівників виглядає наступним чином: на другій позиції – мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (СЗП у 2017 р. – 6608 грн, «відставання» від СЗП по Україні – 7%; СЗП у 2016 р. – 4844 грн, «відставання» від СЗП по Україні – 6,5%); на третій – освіта (СЗП у 2017 р. – 5857 грн, «відставання» від СЗП по Україні – 17,5%; СЗП у 2016 р. – 3769 грн, «відставання» від СЗП по Україні – 27%), на останній – охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (СЗП у 2017 р. – 4977 грн, «відставання» від СЗП по Україні – 29,9%; СЗП у 2016 р. – 3400 грн, «відставання» від СЗП по Україні – 34,4%).

Таким чином слід зауважити, що в освіті та охороні здоров'я має місце неконкурентоспроможний рівень оплати праці, хоча у 2017 р. порівняно з 2016 р. спостерігається певне наближення СЗП в освіті та охороні здоров'я до середнього рівня по економіці. Неконкурентоспроможність СЗП може розглядатися як чинник, що суттєво знижує мотивацію працівників зазначених галузей бюджетної сфери та обумовлює потребу перегляду державних підходів щодо фінансування компенсаційної системи бюджетних установ.

Підсумовуючи вищенаведену інформацію, зауважимо, що диференціація СЗП в досліджуваних галузях бюджетної сфери України становила у 2017 р. 1,88:1 (у 2016 р. цей показник становив 1,75:1; у 2010 р. 1,67:1, а у 2014 р. – 1,56:1). Отже, наявним є поглиблення диференціації СЗП серед окремих галузей бюджетної сфери. Вивчення особливостей формування системи оплати праці у бюджетній сфері дозволяє зауважити, що зазначений рівень диференціації не в повній мірі є об'єктивним, оскільки базується не лише на зарплатоутворюючих чинниках, що вимагає продовження роботи щодо удосконалення організації оплати праці у бюджетній сфері України.

З використанням даних Державної служби статистики України [4] розробимо діаграму, яка ілюструватиме внутрішньогалузеву диференціацію СЗП в основних галузях бюджетної сфери, а також міжгалузеві співвідношення частки працівників з відповідним рівнем СЗП (рис. 1). З представленого рис.1 видно, що серед досліджуваних галузей бюджетної сфери найменша частка працівників, які отримували у 2017 р. СЗП на рівні мінімальної заробітної плати (до 3200 грн.) була сконцентровано у державному управлінні й обороні, обов'язковому соціальному страхуванні (2,4%), у 2016 р. в цій галузі менше мінімальної заробітної плати (1600 грн) отримував 1% працівників [3]. Найбільша частка працівників бюджетної сфери, які отримували СЗП на рівні або менше мінімальної заробітної плати у 2017–2016 роках спостерігалась у мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку (13,2 та 5,6% відповідно).

Найбільша частка високооплачуваних працівників (СЗП понад 10000 тис. грн) також була сконцентрована у галузі державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування (49,9% у 2017 р; 25,4% у 2016 р.), а у галузі охорони здоров'я та надання соціальної допомоги таких працівників було лише 10,1 та 4,3% відповідно (в середньому по економіці України – 23,5% у 2017 р. та 12,5% у 2016 р.). Крім того, з рис. 1 видно, що у трьох галузях бюджетної сфери найбільша частка працівників отримують СЗП в діапазоні 3200-6000 грн., що як вже зазначалося, нижче середнього рівня оплати праці в економіці України.

Щодо гендерної диференціації, зазначимо, що як і в економіці України в цілому, СЗП чоловіків у бюджетній сфері є вищою, ніж СЗП жінок. При цьому відмінності СЗП чоловіків та жінок у більшості досліджуваних бюджетних галузей економіки менш значні, ніж в економіці, що може пояснюватися високою питомою вагою жінок серед зайнятих у досліджуваних галузях. Так, відсоткове співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків у 2017 р. у галузях бюджетної сфери виглядало наступним чином: державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування – 93%; освіта – 95,4%; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 90,1%; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок – 59,6%. В економіці України в цілому воно становило 78,8%.

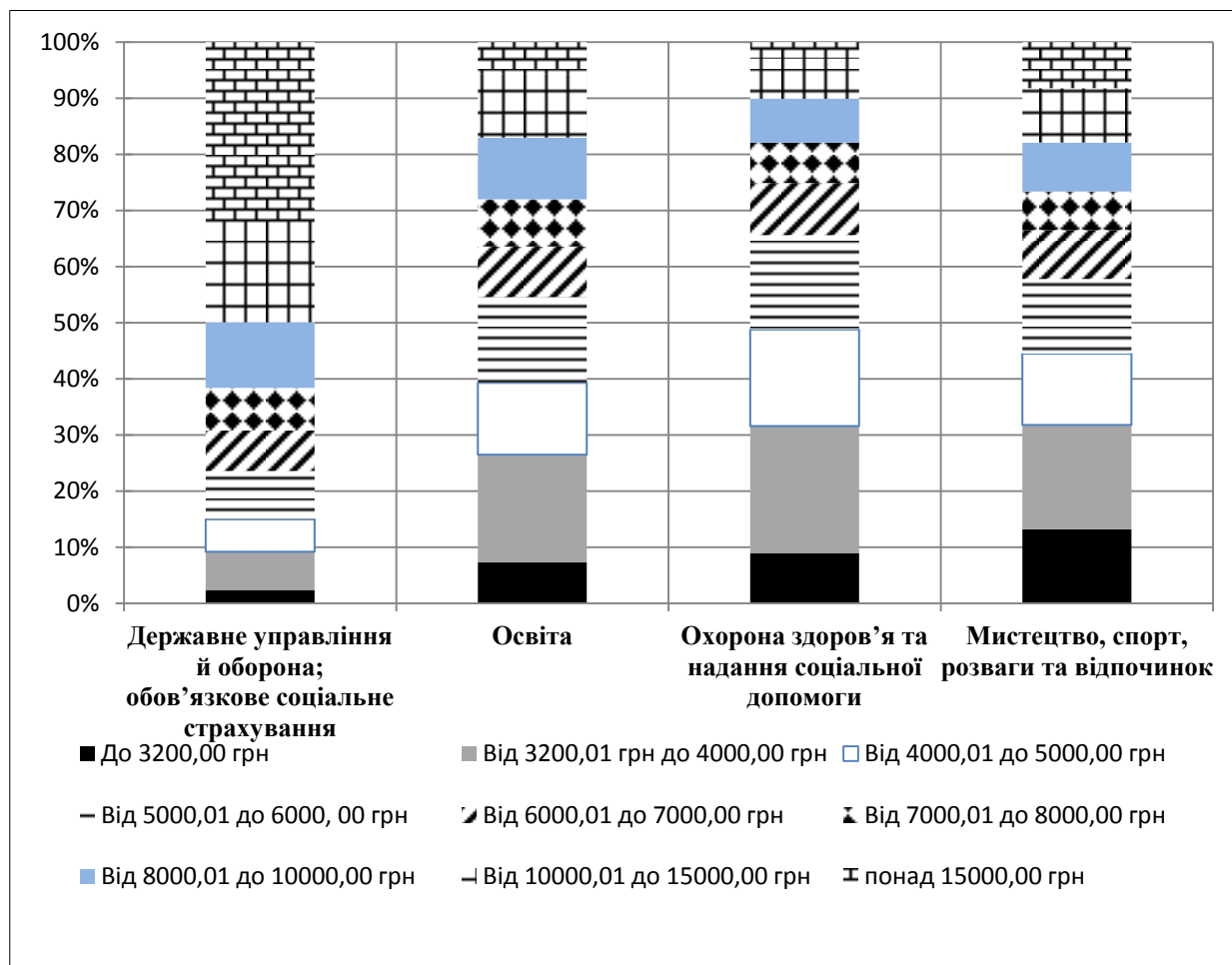

Рис. 1. Розподіл кількості штатних працівників галузей бюджетної сфери за розмірами нарахованої їм заробітної плати у грудні 2017 року, %

Професійну диференціацію заробітної плати у бюджетній сфері проілюструємо за допомогою показників СЗП найбільш та найменш високооплачуваних (кваліфікованих) категорій працівників охорони здоров'я. Так вибіркове дослідження, проведене у 2016 р. [2] наводить наступні рівні СЗП працівників галузі: менеджери (управителі) в освіті, охороні здоров'я та соціальній сфері – 10443 грн, професіонали в галузі медицини – 4429 грн, медичні сестри та акушерки, що асистують професіоналам – 3266 грн, професійні медичні сестри та акушерки – 2988 грн. Отже, коефіцієнт диференціації становить 3,5 і знаходиться в межах припустимих параметрів.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що рівень диференціації заробітної плати у бюджетній сфері України є нижчим порівняно з іншими видами економічної діяльності. Встановлено, що параметри диференціації СЗП у галузі державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування суттєво відрізняються від ситуації

в інших досліджуваних галузях бюджетної сфери. У той же час, висока частка працівників освіти та охорони здоров'я, які отримують невисокий рівень СЗП є перешкодою формування справедливої системи компенсацій та вимагає термінової реалізації відповідних заходів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мотиваційний менеджмент: підручник / А. М. Колот, С. О. Цимбалюк. – К.: КНЕУ, 2014. – 479 с.
2. Статистичний збірник «Заробітна плата за професійними групами у 2016 році (за матеріалами вибіркового обстеження)» / Відп. за випуск І. В. Сенік. – К.: ТОВ Видавництво «Август Трейд», 2017. – 125 с.
3. Статистичний збірник «Праця України у 2016 році» / Відп. за випуск І. В. Сенік. – К.: ТОВ Видавництво «Август Трейд», 2017. – 226 с.
4. Статистичний збірник «Праця України у 2017 році» / Відп. за випуск І. В. Сенік. – К.: ТОВ Видавництво «Август Трейд», 2018. – 271 с.
5. Цимбалюк С. О. Факторний аналіз сприйняття працівниками компенсаційної політики як справедливої / С.О. Цимбалюк // Проблеми економіки. – № 3. – 2013. – С. 307-313.

СЕКЦІЯ 7. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Білявська А.Ю.

*аспірант кафедри фінансові ринки
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ РИНКУ ДЕРЖАВНИХ ВНУТРІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

На сьогодні економічна ситуація характеризується нестабільністю, нарощенням кредитних зобов'язань, проблемами соціально-економічного характеру, низьким рівнем боргової безпеки, застоєм у перспективних галузях промисловості тощо. З огляду на таку ситуацію, що склалась в Україні за останні роки у зв'язку із залежністю від зовнішнього кредитування та перспективами довгих років повернення отриманих коштів, питання удосконалення управління політики внутрішніх державних запозичень є актуальним і надзвичайно важливим.

Вивченням проблеми утворення державної заборгованості та функціонування системи державних позик були предметом вивченням таких вчених, як Коблик І. І., Василик О. Д., Вахненко Т. Г., Опарін В. М., Федосов В. М., Бондарук Т. Г., Козюк В. В. та інші.

Внутрішні державні запозичення на сьогодні становлять суттєву частку у структурі державного боргу України, при цьому обсяги випущених боргових цінних паперів постійно зростають з одночасним не суттєвим збільшенням ефективності. Ринок державних внутрішніх запозичень в Україні включає в себе сукупність боргових цінних паперів, які випускаються органами державної влади за узгодженням з НБУ та представлені на разі в Україні такими видами, як ОВДП, облігації місцевих позик та казначейські зобов'язання. Власниками ОВДП в Україні виступають НБУ, банки, нерезиденти, інші групи власників. Загалом внутрішні державні запозичення складаються із боргу перед юридичними та фізичними особами. Крім того, ОВДП випускаються на первинному та вторинному фондовому ринку. Дохідність на первинному ринку по дослідженню науковців, має тенденцію до зниження. Операції на вторинному ринку ОВДП включають: рефінансування банків НБУ (угоди

РЕПО), надані отримані кредити суб'єктам господарювання, що також можуть включати угоди РЕПО, купівля та продаж суб'єктами господарювання на торгах організаторів купівлі ОВДП, купівля / продаж суб'єктами господарювання ОВДП без посередників-організаторів торгівлі [1].

На сьогодні безліч науковців зазначають, що ринок державних внутрішніх запозичень, зокрема його інструменти у вигляді боргових цінних паперів, характеризуються високою ризикованістю, низькою дохідністю, низьким рівнем ліквідності, а тому є низько ефективними. Крім цього, одним з головних недоліків ринку є відсутність та низький рівень розвитку інституціонального середовища та інфраструктури в Україні. Такі тенденції в подальшому не сприятимуть зростанню обсягів залучення фінансових ресурсів для фінансування дефіциту бюджету України.

На рис. 1 відображено динаміку обсягу розміщених ОВДП, їх середньозваженої дохідності та прогнозованих значень на первинному ринку України у 2006–2020 роках.

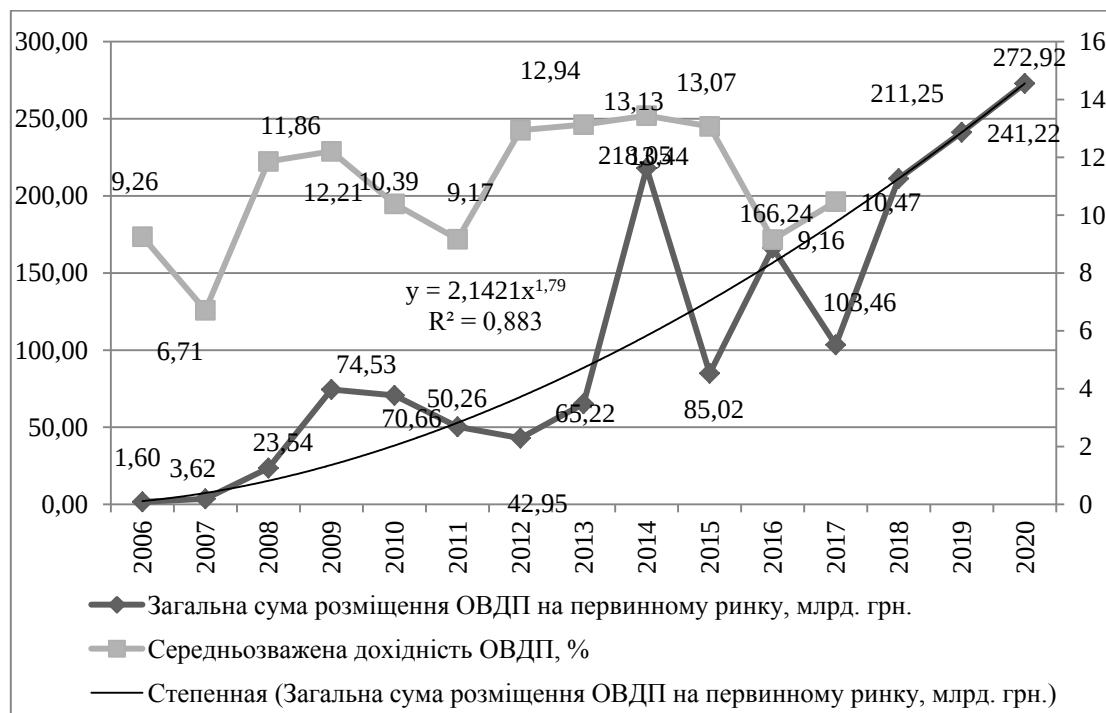

Рис. 1. Динаміка обсягу розміщених ОВДП, їх середньозваженої дохідності та прогнозованих значень на первинному ринку України у 2006-2020 роках*

Джерело: оброблено автором на основі даних НБУ [2; 3; 4]

Таким чином, візуалізація загальної суми розміщених ОВДП на первинному ринку України та їх дохідності у 2006–2017 роках дала змогу виявити такі взаємозалежності: низький ступінь впливу дохідності та обсягів розміщених ОВДП, адже несуттєве зростання дохідності у 2009 році не призвело до зростання обсягу випуску у 2010 році, проте скорочення дохідності облігацій у 2010 році могло вплинути на обсяг розміщення у 2011 році. При цьому у 2011–2013 роках спостерігаємо суттєве скорочення обсягів розміщення ОВДП на первинному ринку, тоді як дохідність збільшилася у 2012–2013 роках. В 2014 році було найбільше розміщено ОВДП через суттєві потреби у фінансуванні дефіциту державного бюджету України, в той же рік спостерігалось найбільше значення середньозваженої дохідності. У 2015 році порівняно з 2014 обсяг розміщення суттєво скоротилося, тоді як дохідність залишилася на рівні 2014 року. У 2016 році було найбільш низьке значення середньозваженої дохідності у розмірі 9,16%, тоді як обсяг розміщення суттєво зріс, саме тому у 2017 році таке значення дохідності могло зумовити скорочення випущених ОВДП на первинному ринку. Відтак, середньострокові прогнозні показники випуску ОВДП будуть становити: 211,25 млрд. грн. – у 2018 році, 241,22 млрд. грн. – у 2019 році та 272,92 млрд. грн. – у 2020 році.

Тому з метою скорочення боргового навантаження та обсягу внутрішніх державних запозичень доцільно:

- 1) утримувати середньозважену дохідність ОВДП на прийнятному рівні, що забезпечить помірний попит на ОВДП;
- 2) забезпечувати стимулювання експортних операцій, в тому числі експорту товарів та послуг з метою скорочення негативного платіжного балансу рахунку поточних операцій;
- 3) стимулювати підприємництво та розвиток бізнесу з метою скорочення фінансування підприємств за рахунок випуску боргових цінних паперів;
- 4) утримувати середньозважену дохідність ОВДП в іноземній валюті на прийнятному рівні.

Отже, загалом можемо зробити висновок, що державні внутрішні запозичення, зокрема ОВДП, характеризуються неефективністю їх використання, адже перш за все спрямовуються на покриття дефіциту бюджету та забезпечення капіталізації банківської системи. Фактично можна говорити про те, що розміщення та випуск ОВДП через високу ризикованість та недостатню надійність використовуються лише державними органами влади, державними банками та НБУ для покриття поточних видатків. Це зумовлює непослідовність та безсистемність їх

випуску, адже досить часто потреби у фінансуванні дефіциту бюджету та капіталізації банківської системи неможливо спрогнозувати, саме тому коливання на ринку ОВДП є суттєвими. Тому необхідно впроваджувати ефективне планування випуску ОВДП, планувати та прогнозувати їх дохідність, поширювати інформацію щодо випуску з метою залучення фізичних осіб до купівлі та суб'єктів господарювання, що зумовлюватиме в подальшому підвищення прибутковості, ефективності, надійності та довіри й одночасного зменшення ризикованості державних боргових цінних паперів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Коблик І. І. Внутрішні державні запозичення: оцінка та перспективи розвитку / І. І. Коблик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Випуск 22.3. – С. 222-228. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2012_22.
2. Дохідність державних цінних паперів на первинному ринку. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#2.
3. Дохідність ОВДП на первинному ринку. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#2.
4. ОВДП, які знаходяться в обігу, за сумою основного боргу. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#2.

Войко М.В.

магістр

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Голуб І.В.

магістр

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

м. Полтава, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ СТРУКТУРИ ЙОГО ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Дослідження фінансової стійкості підприємства є стратегічним напрямом визначення його фінансово-економічного благополуччя на основі оцінки економічного, інвестиційного, фінансового і соціального

розвитку. Крім цього, рівень фінансової стійкості містить необхідну інформацію для інвесторів, кредиторів, партнерів з питань спроможності здійснювати господарську діяльність, погашення заборгованості, отримання прибутку, ймовірності збереження стійкості підприємства та перспектив сталого розвитку в майбутньому. Це стає можливим за умови детального аналізу складу та структури фінансових ресурсів підприємства.

В наукових дослідженнях існують різні підходи до трактування сутності фінансової стійкості підприємства, тому важливим залишається авторська визначеність з науковими орієнтирами у трактуванні такої суті, а значить з тими сучасними методами дослідження фінансової стійкості, що дозволять максимально повно виявити стимулятори і дестимулятори розвитку підприємства. Такими орієнтирами, на нашу думку, є стан фінансових ресурсів та достатність джерел для їх покриття, яке по суті відображає рівень спроможності підприємства відповідати за взяті зобов'язання перед партнерами, ймовірність забезпечення розширеного відтворення та перспективи розвитку.

Тому пропонуємо виділити сучасні підходи, що сприятимуть дослідженню фінансової стійкості на основі складу та структури фінансових ресурсів підприємства, побудовані на абсолютних, відносних та інтегральних показниках.

Абсолютні показники фінансової стійкості свідчать про достатність джерел фінансування на покриття витрат підприємства. Є три показники, що характеризують джерела формування запасів і витрат [3, с. 749-750]:

1. Наявність власних коштів (В) – визначається як різниця між власним капіталом та необоротними активами підприємства:

$$В = ВК - НА = \Phi. 1. \text{ р. } 1495 - \text{ р. } 1095 \quad (1)$$

2. Наявність власних та довгострокових позикових коштів (ВД) – визначається збільшенням попереднього показника на суму довгострокових зобов'язань (ДЗ):

$$ВД = В + ДЗ = \Phi. 1. \text{ р. } 1495 + \text{ р. } 1595 - \text{ р. } 1095 \quad (2)$$

3. Наявність загальних коштів (ЗК) – визначається збільшенням попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків (КК):

$$ЗК = ВД + КК = \Phi. 1. \text{ р. } 1495 + \text{ р. } 1595 + \text{ р. } 1600 - \text{ р. } 1095 \quad (3)$$

Трьом показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їх фінансування:

1. Надлишок (+) або дефіцит (–) власних коштів (ФВ):

$$\Phi^B = B - 3п, \quad (4)$$

де 3п – запаси Ф.1 р. 1100.

2. Надлишок (+) чи дефіцит (–) власних та довгострокових позикових коштів (ФВД):

$$\Phi^{ВД} = ВД - 3п \quad (5)$$

3. Надлишок (+) чи дефіцит (–) загальних коштів (ФЗК):

$$\Phi^{ЗК} = ЗК - 3п \quad (6)$$

Розрахунок трьох ознак резерву з джерелами їх формування дозволяє розрізняти типи фінансової стійкості. Тривимірний показник використовується в даному випадку:

$$S = \{S1(\pm\Phi^B), S2(\pm\Phi^{ВД}), S3(\pm\Phi^{ЗК}), \quad (7)$$

де, функція визначається:

$$S(\Phi) = \begin{cases} 1, \text{ якщо } \Phi \geq 0, \\ 0, \text{ якщо } \Phi \leq 0. \end{cases}$$

Відповідно до значення функції визначається тип фінансової стійкості підприємства, зокрема абсолютна фінансова стійкість, де тривимірний індикатор виглядає як $S=(1;1;1)$; нормальна стійкість – $S=(0;1;1)$; нестійкий фінансовий стан – $S=(0;0;1)$; кризовий фінансовий стан – $S=(0;0;0)$. [1, с. 24].

В економічній літературі пропонуються різноманітні орієнтири у дослідженні фінансової стійкості підприємства за допомогою відносних показників, зокрема коефіцієнтів платоспроможності, ліквідності, фінансової незалежності (автономії). В інших наукових видання пропонують застосувати такі відносні показники як коефіцієнти маневреності власного капіталу; фінансової залежності; концентрації залученого капіталу; залучених джерел у необоротних активах; довгострокового залучення позикових коштів; довгострокових зобов'язань; поточних зобов'язань; співвідношення залученого і власного капіталу (фінансування); забезпечення власними коштами; фінансової стабільності; фінансового лівериджу; забезпечення запасів робочим капіталом; забезпеченості оборотних активів робочим капіталом та ін. [2].

Інтегральні показники дослідження фінансової стійкості на основі структури фінансових ресурсів підприємства можуть бути визначені за допомогою:

– експертних методів, спрямованих на отримання інтегрального показника, визначеного шляхом структурування фінансових ресурсів та їх

ідентифікацію експертним шляхом відповідно до значимості для розвитку підприємства;

- методів ієрархій, спрямованих на отримання інтегрального показника, визначеного декомпозицією кількісно-якісних складових фінансових ресурсів на критерії або показники наведені в ієрархічній формі шляхом узгодження альтернатив та пріоритетів для розвитку підприємства;

- таксономічного методу, спрямованого на отримання інтегрального показника, визначеного шляхом структурування фінансових ресурсів на стимулятори, ті що позитивно впливають на розвиток підприємства і на дестимулятори, що його гальмують та ідентифікацію вектору розвитку підприємства на основі динаміки такого інтегрального показника;

- дискримінантного методу, спрямованого на отримання інтегрального показника, визначеного шляхом структурування фінансових ресурсів на сильні і слабкі сторони розвитку підприємства та об'єднання його у однорідну сукупність з аналогічним рівнем розвитку;

- методу стохастичного фронтірного аналізу, спрямованого на отримання інтегрального показника, значення та динаміка якого вказує на вектор розвитку підприємства та визначає обсяги недоотриманих вигід від гіпотетичного еталонного підприємства [4, с. 291].

Таким чином, абсолютні, відносні та інтегральні показники фінансової стійкості на основі аналізу складу та структури фінансових ресурсів широко використовуються в аналітичній роботі. Такі показники у комплексі мають велике значення для управління фінансовою стабільністю на підприємстві. Підприємство, проводячи комплексну оцінку за пропонованими сучасними підходами, матиме можливість планувати склад та структуру капіталу, перспективи зростання прибутку та забезпечувати розробку і реалізацію фінансової політики, яка сприятиме безперебійній діяльності під впливом змін внутрішнього і зовнішнього середовища. Наведені аспекти охоплюють не тільки показники співвідношення власного та позикового капіталу, а й забезпеченості запасів джерелами їх формування та показники, що характеризують можливість підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями, та інтегральну здатність підтримувати стабільне функціонування в перспективі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беялов Т.Е. Фінансова стійкість підприємства та шляхи її зміцнення / Т.Е. Беялов, А.В. Олійник // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» // № 12 (22), 2 т., 2016. С. 22–26.
2. Головка О.Г. Сучасні проблеми та перспективи управління фінансовою стійкістю підприємства [Електронний ресурс] / О.Г. Головка, О.Є. Ковальов // Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
3. Кемарська Л.Г. Оцінка фінансової стійкості ПАТ «ДНПРОАЗОТ» / Л.Г. Кемарська, І.В. Дідик, Н.Ю. Федько // Економіка і суспільство – 2017. – № 10. – С. 748–753.
4. Педченко Н.С. Сучасні підходи в аналітичному забезпеченні дослідження фінансового потенціалу підприємства // Управлінська, фінансова та маркетингова діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки: монографія / за заг. ред. К.Ф. Ковальчука – Дніпропетровськ: Пороги, 2016. – С. 284-293.

Герасимюк П.В.

*аспірант кафедри фінансів
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

ПОНЯТТЯ ЕФЕКТУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджуючи питання визначення сутності митної політики як системи забезпечення сталого розвитку економіки країни, виникає питання в адекватній оцінці стану її реалізації. Таким чином, об'єктивно виникає необхідність виокремлення показника, який у абсолютному та відносному вираженні здатний відобразити стан митної політики на певну дату або за певний період часу, показати її комплексну динаміку.

В економіці таку функцію надано показникам ефективності та результативності. Аналіз даних термінів у фаховій літературі дозволяє визначити, що результат більше розглядається як суто наслідок у абсолютному вимірі, а ефект – як наслідок більшою мірою у кореляції з причинно-наслідковим зв'язком, реакцією на певну дію та власне як саму дію.

Наприклад, Ткачова О. у своєму дослідженні розглядає різні підходи до визначення понять результативність і ефективність, зокрема, автор наводить позицію щодо даних понять Е. Ведунга, П. Россі та Х. Фрімена. Відтак, зазначені науковці розглядають результативність як ступінь відповідності

досягнутих результатів поставлених меті, а ефективність як погодження використаних засобів і результатів із поставленою метою [1, с. 31].

Тож, економічне поняття «результат» (від латинського *resultatus* – відображений) слід розглядати як вихід системи, її вплив на зовнішню сферу, підсумок, продукт діяльності [2, с. 1007].

Таким чином, в загальному випадку ефект (від латинського *effectus* – виконання, дія) – це результат, наслідок будь-яких причин, дій [3, с. 1556]. В економічному тлумаченні ефект варто розглядати як досягнутий результат у різних формах вияву – матеріальній, грошовій, просуванні по службі, соціальній тощо [4, с. 216].

Поняття «ефект» дає змогу аналізувати явище не як закінчену дію, що більше відноситься до поняття «результат», а як наслідок самої дії, її вплив на інше соціально-економічне явище, як реакцію певної системи на дію визначених чинників тощо.

Більше того, поняття «результат» націлене на позитивну оцінку, в той час як «ефект» може бути як позитивним, так і негативним, що дозволить оцінювати стан реалізації митної політики та її підсистем повною мірою.

Поняття «ефект митної політики» на даному етапі розвитку економіки країни та згідно обраного зовнішньополітичного вектору має охопити наступні складові:

1. Розвиток національного виробництва у співвідношенні з лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності.

2. Спрощення форм, методів та обсягів тарифно-нетарифного регулювання та митного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон у співвідношенні із ефективним застосуванням системи управління ризиками задля недопущення втрат державного бюджету.

Інтеграційні процеси до ЄС передбачають наближення законодавства України до європейського та поступову ліквідацію бар'єрів зовнішньої торгівлі як для українських підприємств, так і для європейських. Одночасно, тарифні та нетарифні обмеження в загальному випадку відіграють протекціоністську роль для національного виробника. Дані обмеження знижуватимуться впродовж перехідного періоду інтеграції України до повного їх ліквідування. Обсяги та форми митного контролю також підлягатимуть спрощенню на противагу використанню системи управління ризиками та переорієнтації на контроль за дотриманням митного законодавства після випуску товарів у вільний обіг.

Саме перехідний період передбачає високі загрози як для функціонування господарського комплексу країни, так і її бюджету, зокрема. Пропонований показник «ефект митної політики» має відображати

регулювальну спроможність застосовуваних заходів в рамках здійснення митної політики, а також рівень реалізації фіскального потенціалу, що є переважним на даний момент, а тому не може не оцінюватись і не досліджуватись.

Таким чином, за основу для визначення поняття «ефект митної політики» варто взято трактування митної політики, визначеної вище: взаємопов'язаність стану здійснення митної справи та ступеню розвитку національної економіки

Отже, ефект митної політики (митний ефект) – це вплив (результат) конкретних заходів здійснення митної справи на забезпечення розвитку національного товаровиробника.

Таким чином, відійшовши від трактування митної політики як інструменту формування доходної частини державного бюджету, робимо акцент саме на її впливі на національну економіку, розширивши такий вплив від державної системи перерозподілу доходів до реального сектору національної економіки.

Ефект митної політики є поняттям динамічним, що в кожному проміжок часу може змінювати своє значення: як кількісно, так і якісно. Даний факт пояснюється кореляцією митних ефектів з конкретними завданнями митної політики, що мають визначатися в рамках стратегії, що визначатиме митну політику держави.

Якщо логічно відобразити взаємопов'язаність основоположних понять в системі реалізації митної політики, то отримаємо наступну схему:

Рис. 1. Процес забезпечення реалізації митної політики

Логіку взаємозв'язку наведено у формі кола для зручності сприйняття, однак в загальному випадку даний процес однозначно матиме висхідний характер. Даний факт пояснюється тим, що національна економіка для сталого розвитку за загальноприйнятим правилом, розробленим науковою школою монетаристів, має демонструвати мінімум 3% росту щороку. Однак, враховуючи можливі наслідки кризових явищ, допускається і низхідний розвиток.

Таким чином поняття «ефект митної політики» (митний ефект) в даному ланцюгу посяде проміжне місце між митною справою та динамікою розвитку національної економіки. Отримаємо іншу інтерпретацію поняття митної політики – діяльності держави щодо визначення завдань митної політики, їх реалізації шляхом здійснення митної справи, оцінювання митних ефектів її здійснення з метою забезпечення сталого розвитку економіки.

Виходячи з наведеного визначення митної політики, можна запропонувати іншу інтерпретацію поняття «митний ефект» – засіб оцінювання реалізації завдань митної політики за рахунок здійснення митної справи з метою забезпечення сталого розвитку національної економіки.

Таким чином, звузивши понятійний апарат, що корелює з поняттям «митна політика», однозначно можна ідентифікувати митні ефекти як регульовальні, фіскальні тощо наслідки здійснення митної справи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ефективність державного управління: поняття та підходи до оцінювання / О. Ткачова // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2013. – № 2. – С. 30-37.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – 7-е изд., доп. – М.: Институт новой экономики, 2010. – 1472 с.
3. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 3-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1985. – 1600 с., ил.
4. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1 / За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.

Гуржій Т.О.

*здобувач кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету
м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна*

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Ефективність реалізації механізму регулювання фінансових ресурсів домогосподарств залежить від оптимального поєднання різних інструментів та методів впливу. Вона підвищуватиметься у разі їх системного застосування, виходячи з пріоритетів соціально-економічного розвитку. У сучасних умовах при розробці такого механізму необхідно враховувати комплексний характер об'єкта регулювання, при цьому розмежовуючи власне доходи домогосподарств та чинники їх формування.

Процес формування та використання фінансових ресурсів домашніх господарств тісно пов'язаний з розвитком інших сфер і ланок фінансової системи України, тому в сучасних економічних умовах надзвичайно важливими є вміння та здатність обирати найдоцільнішу й найоптимальнішу модель фінансової поведінки.

В умовах загострення економіко-соціальної ситуації в країні важливим є державне втручання в процес формування та використання фінансових ресурсів домогосподарств через удосконалення механізму розподілу доданої вартості, збалансування структури сукупного попиту, підвищення частки заробітної плати та розширення спектра фінансових інструментів, доступних населенню (рисунок 1).

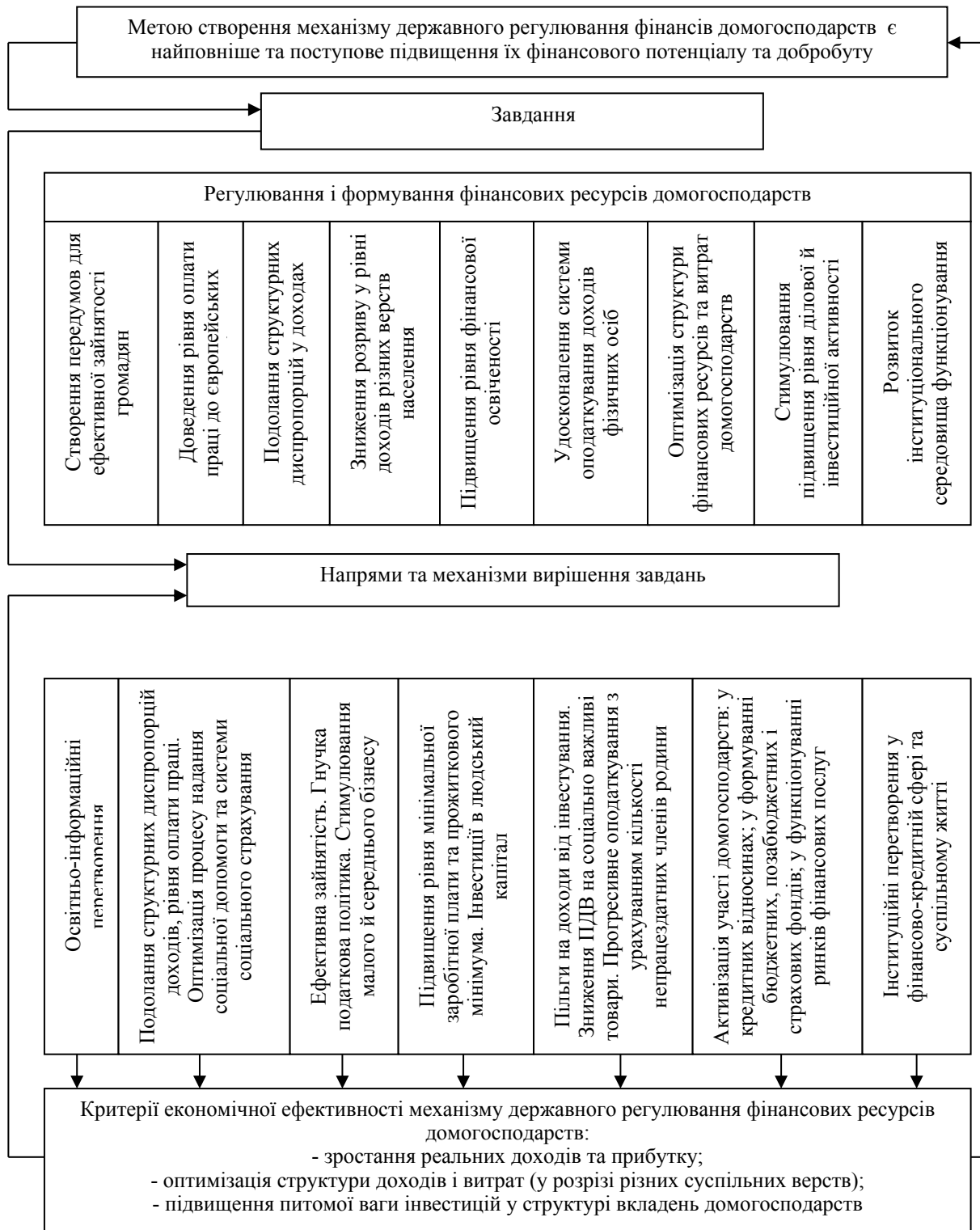

Рис. 1. Механізм державного регулювання фінансової діяльності домогосподарств

Зважаючи на досвід розвинутих країн світу, можна зробити висновок, що соціальний захист домогосподарств та його фінансове забезпечення відбуваються завдяки ефективному перерозподілу фінансових ресурсів з боку держави для:

- подолання бідності;
- нівелювання диференціації у доходах домогосподарств;
- збільшення масштабів та поліпшення структури зайнятості;
- розвитку соціальної інфраструктури;
- створення ефективної системи соціального забезпечення та пенсійного страхування;
- формування рівня заробітної плати під впливом загальновизнаних світовою практикою чинників (кількості, якості і результатів праці);
- визначення мінімальної заробітної плати, яка повинна виконувати відтворювальну функцію відповідно до сучасних потреб споживання на основі реального розміру прожиткового мінімуму;
- удосконалення системи оподаткування доходів членів домогосподарств на основі принципу платоспроможності, врахування сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, наявності дітей та утриманців;
- забезпечення зростання доходів членів домогосподарств на основі удосконалення системи соціальних трансфертів;
- удосконалення підходів щодо формування розміру та складу споживчого кошику, в тому числі з необхідністю врахування інвестиційної активності домогосподарств, тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Попова Д.О. Теоретические модели принятия решений в домохозяйстве / Д.О. Попова, О.В. Синявская // Spero. – 2011. – № 14. – С. 121–142.
2. Гнеушева В.О. Домогосподарство як суб'єкт фінансових відносин / В.О. Гнеушева // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту заліз. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2010. – Вип. 34. – С. 266–269.

Євсєєв А.С.

*студент економічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

ГРОШОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЗАКОН ГРЕШЕМА

Грошова система країни є віддзеркаленням стану її національної економіки. Гроші як «...джерело підприємницької енергії у структурі економічних зв'язків виступають у ролі посередницької ланки між

поточною і майбутньою господарською діяльністю, витратами виробництва та його кінцевими результатами» [1].

Організація грошового обороту та її регулювання здійснюється за участі банків, Центральних банків тієї чи іншої країни. Саме тому забезпечення нормального функціонування грошової системи – це одне із завдань банківської системи.

Основні інструменти, які застосовувалися центральними банками у період останньої фінансової кризи: зниження базових відсоткових ставок до рекордних мінімумів, пропозиція ліквідності широкому колу фінансових установ, зменшення вимог резервування, викуп (прямий або опосередкований) цінних паперів банків. Додатковими заходами слугували рекапіталізація банків та гарантування емітованих ними цінних паперів [2].

Найчастіше громадяни України використовують такі грошові знаки: безготівкову й готівкову гривню, безготівковий і готівковий долар США.. З названих представників сімейства грошових знаків два – безготівкова. й готівкова.. Гривні – у парі складають те, що в старій добрій класичній теорії грошей називається системою подвійної валюти. Система подвійної валюти виникає тоді, коли держава встановлює незмінне цінове співвідношення двох різних грошових знаків, що перебувають в обігу. У цьому разі зафіксоване співвідношення: 1 (одна) безготівкова. гривня = 1 (одній) готівковій гривні.

Таким чином, в умовах системи подвійної валюти один із двох грошових знаків, а саме той, чия ринкова. ціна. нині вища. За фіксовану, буде йти з обігу, осідаючи на руках. Відповідно, канали обігу будуть заповнені тим грошовим знаком, який держава оцінила занадто високо.

Очевидно, що швидкість обігу «кращого» грошового знака буде нижча, ніж «гіршого».

Треба зауважити, зобов'язання банків перед населенням розподілені між вкладниками нерівномірно. Так, на рахунках фізичних осіб, які становлять менше 10% від загальної кількості депозитних рахунків населення, зосереджено 95% усіх зобов'язань банків перед населенням. Знаючи це, ми можемо припустити, що 95% приросту зобов'язань банків у безготівковій гривні перед населенням належить суб'єктам господарської діяльності, які працюють у тіні.

Таким чином, на операції, пов'язані з обміном безготівкової гривні на готівкову валюту, припадає не менш як 50% обсягу операцій із безготівковою гривнею, отриманого в кредит суб'єктами господарювання. Це служить ще одним доказом того, що суб'єкти господарювання прагнуть

позбутися безготівкової гривні, обмінявши її на інші більш привабливі грошові знаки, і що найнепривабливіша валюта в нашій країні – це безготівкова гривня.

Безготівкова гривня є єдиним законним способом сплати податків державі. Українська держава силою закону примушує суб'єктів господарювання платити податки, при цьому на сплату приймає тільки безготівкову гривню. За великим рахунком, тільки завдяки цьому факту гривня присутня в грошовому обігу країни [3].

Судячи зі швидкості обігу, одна безготівкова гривня, що потрапила в обіг, не пізніше як через тиждень використовується для сплати податків і опиняється в Держказначействі.

За такої швидкості обігу грошовий знак, який приймають на сплату податків, може бути лише казначейським білетом, тобто зобов'язанням держави прийняти його на сплату податків за першим пред'явленням. Під час свого руху до державного казначейства безготівкова гривня використовується як засіб обігу. Нічого іншого вона зробити просто не встигає. Як будь-який інший казначейський білет, безготівкова гривня, випущена в обіг, незабаром осідає в Державному казначействі, де її більше, ніж у всіх комерційних банків України, разом узятих.

Проте повернімося до готівкової гривні. Ми встановили, що учасники ринку саме їй віддають більшу перевагу, ніж безготівковій. Безготівкова гривня більшою мірою використовуються учасниками економічної діяльності в операціях з придбання готівкової гривні та безготівкових грошових знаків інших країн, ніж для купівлі факторів господарської діяльності та сплати податків [4].

Готівкова гривня використовується як засіб обігу та платіжний засіб. Водночас мало відомо про те, що вона використовується як засіб нагромадження скарбів і зовсім невідомі випадки її використання як світових грошей. Далеко не завжди готівкова гривня виконує функції міри вартості. Так, вартість багатьох товарів тривалого користування, насамперед нерухомості, учасники ринку вимірюють іншим грошовим знаком – доларом США.

Оскільки готівковий долар США більше подобається нашим громадянам, ніж готівкова гривня, то саме він використовується населенням України як засіб нагромадження скарбів [4].

Навпаки, доля готівкової гривні – бути в основному засобом обігу. Таким чином, готівкова гривня відповідає всім ознакам того, що в класичній теорії грошей називають паперовими грошима, тобто грошовими знаками, нерозмінними на те, що в тій самій теорії називають

повноцінними грошима. Доти, доки паперовим грошам хоч скількись довіряють, вони не залишають каналів грошового обігу.

Відносини безготівкової національної валюти України та безготівкового долара США завдяки валютному регулюванню набули форму подвійної валюти. Де-факто встановлено та підтримується фіксований курс обміну безготівкової гривні і безготівкового долара США. У свою чергу, готівковий і безготівковий долар США утворили систему паралельних валют, яка характеризується вільним (ринковим) способом встановлення цінового співвідношення валют, що складають систему. Такі самі відносини пов'язують готівкову гривню і готівковий долар США [4].

Водночас у нашій крана склалася і відповідна спеціалізація грошових знаків. Функції повноцінних грошей, тобто всі функції грошей, виконують безготівковий і готівковий долар США. Функції другосортних грошових знаків, тобто грошових знаків, що виконують тільки деякі функції грошей, виконує безготівкова і готівкова гривня. Наші паперові гроші – готівкову гривню – поставляє на ринок Національний банк України. Безготівкову гривню поставляє на ринок не Державне казначейство, а центральний банк країни, хоча за своєю грошовою природою вона є не зобов'язанням емісійного банку, а казначейським білетом, тобто зобов'язанням державної казни.

Отже, у нашій грошовій системі є: повноцінні гроші, які, потрапивши в обіг, швидко його залишають із тим, щоб осісти на рахунках далеких офшорних фірм чи в схованках наших громадян; казначейські білети, котрі, як бумеранг зі свистом пролетівши через рахунки підприємств і установ, незмінно повертаються до Держказначейства; паперові гроші, які наповнюють канали обігу та які ніхто не хоче залишати в себе надовго [5].

Існуюча грошова система, по суті, являє собою систему подвійної валюти. І оскільки долар США істотно недооцінений, то, відповідно до закону Грешема, учасники ринкових відносин вважають за краще тримати його в себе, а грошові канали заповнює переоцінена державою гривня.

Така ситуація цілком влаштовує дуже багатьох. Не влаштовує вона лише тих товаровиробників, які поставляють свою продукцію на внутрішній ринок. Чого ж їм не вистачає? Вітчизняного товаровиробника пригнічує не лише завищений курс гривні та надмірні податки. Не дає йому розгорнутися і примітивний набір грошових знаків, які існують у нас. У нашій країні є найрізноманітніші види грошових знаків, але є один специфічний, якого немає і ніколи не було в історії сучасної України. Цим грошовим знаком є банківський білет або банкнота, яку відносять до розряду кредитних грошей. У сучасному світі банкнота – це безстроковий

кредит центрального банку, виданий комерційному банку під заставу його портфеля кредитів суб'єктам господарської діяльності. Зрозуміло, що всі кредити повинні мати хороше забезпечення. Краще забезпечення в цьому разі – це іпотека нерухомості [5].

Таким чином, кількість банкнот, необхідна для обігу, визначається не потребами державного бюджету в платіжних засобах, не обсягом валюти, що надходить у країну, і не розміром золотовалютних резервів центрального банку, а потребами товарного обігу в засобах обігу та платежу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гальчинський А. Основи кейнсіанської моделі регулювання економічного циклу. Питання теорії / А. Гальчинський // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 3–8.
2. Національний банк України: офіційне інтернет-представництво: Коментар Голови Ради Національного банку України Богдана Данилишина щодо винагороди членів Ради НБУ: [Прес-реліз]. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://vestnikdnu.com.ua/archive/201151/11.htm>. – Назва з екрану.
3. Батковський В. Перспективи впливу глобальних тенденцій розвитку економіки та фінансової системи на Україну / В. Батковський, А. Даниленко, В. Домрачев // Вісник НБУ. – 2009. – № 12. – С. 3–9.
4. Дорофєєва Н. Організація готівкового обігу в Україні / Н. Дорофєєва // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 6. – С. 4–5.
5. Климчук С.В. Напрями оцінки руху грошових потоків як визначальної компоненти фінансової стійкості / С.В. Климчук // Економіка АПК. – 2016. – № 9. – С. 52–58.

Колісніченко Т.А.

магістр

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
м. Полтава, Україна*

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В умовах світових інтеграційних процесів, учасником яких є Україна, постає проблема забезпечення стабільного розвитку економіки, який визначається надійністю банківської системи. Оскільки банківська система є ключовим елементом фінансової системи, функціонує в умовах впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, то питання довгострокового забезпечення безпеки національної банківської системи є

першочерговим, оскільки робота банків як фінансових установ чинить прямий вплив на розвиток усіх сфер життя суспільства.

Аналіз наукових джерел дав змогу виокремити два основні підходи до тлумачення безпеки банківської діяльності, а саме:

- як банківської установи через такий стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація основних пріоритетних цілей банку, захист від дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування;
- банківської системи через такий її стан, коли фінансова стабільність чи репутація не може бути підірвана цілеспрямованими діями певної групи осіб і організацій або фінансовою ситуацією, що складається всередині чи зовні банківської системи [1, с. 144-145].

Саме підтримка стабільності такого стану передбачає важливість формування стратегічних орієнтирів забезпечення безпеки банківської системи.

На нашу думку, забезпечення безпеки банківської системи України – це така діяльність усіх суб'єктів банківської діяльності та фінансової системи, що передбачає запобігання або мінімізацію загроз (наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють суттєву небезпеку розвитку національної банківської системи) безпеці стабільного функціонування банків.

Вдосконалення системи забезпечення безпеки банківської системи України має відбуватися в таких напрямках: удосконалення законодавства; уточнення завдань і функцій суб'єктів забезпечення безпеки банківської системи і підвищення ефективності планування, координації та контролю за їх діяльністю; підвищення ефективності виявлення, моніторингу та нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці банківської системи держави, а також стратегічному управлінню безпекою вітчизняної банківської системи.

Розробка формування системи забезпечення банківської системи повинна ґрунтуватися на основі застосування методів стратегічного планування [2] та ієрархічної моделі системних досліджень проблем національної безпеки [3] із використанням методу аналізу ієрархій (MAI) [4]. Це дасть змогу враховувати вплив кожного з елементів моделі на кожному з її рівнів на кінцевий результат при дієвій моделі планування з позиції комплексного підходу, встановити залежності між вхідними впливами на систему забезпечення безпеки банківської системи та реакції на них.

Особливістю процесу розробки й реалізації стратегії банківської діяльності є значна кількість етапів, складність банківської діяльності і

характер напрямку розвитку. На нашу думку, формулювання довгострокової моделі дій на ринку банківських послуг та її інструментарій виступають ядром управління і ознакою його якості.

З метою полегшення стратегічного управління концептуальна модель розробки та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою банківської системи повинна включати визначені етапи, взаємоузгоджені між собою.

Наведемо алгоритм стратегічного забезпечення безпеки банківської системи на рис. 1.

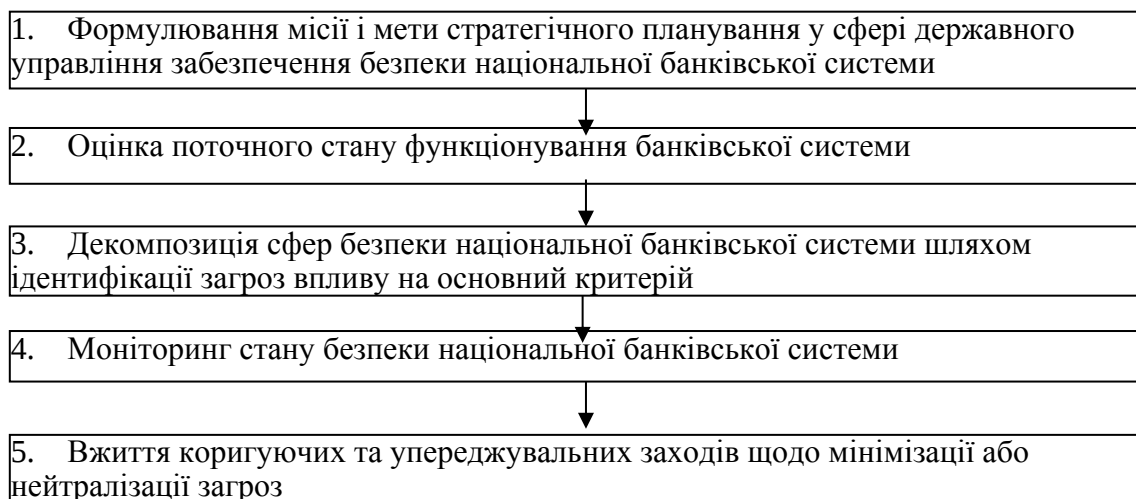

Рис. 1. Алгоритм довгострокового забезпечення безпеки банківської системи України

Таким чином, запропонований алгоритм довгострокового забезпечення безпеки банківської системи України буде корисним при моделюванні її стратегічного розвитку, вчасній діагностиці змін в зовнішньому та внутрішньому середовищах, прийнятті виважених управлінських рішень щодо підвищення ефективності функціонування банків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шиндер О. В. Сутність безпеки регіональної банківської системи / О.В. Шиндер // Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України в умовах формування нового світового фінансово-економічного порядку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 1–6 жовтня 2014 р. – Полтава: ПУЕТ. – С. 144–146.
2. Стратегія розвитку банківської системи на 2016–2020 рр.: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf.

3. Семенченко А. І. Комплексна модель стратегічного планування у державному управлінні сферою національної безпеки / А. І. Семенченко // Стратегічна панорама. – 2009. – № 1. – С. 56–66.
4. Саати Т. Принятие решений метод анализа иерархий / Пер. с англ. Р. Г. Вачнадзе. – М.: Радио и связь, 1993. – 278 с.

Пирогов С.О.

*аспірант кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету
м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна*

РОЗВИТОК ВЕНЧУРНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

У контексті фінансування інноваційної діяльності в Україні уваги заслуговує проблеми розвитку венчурного капіталу.

Відомо, що, зокрема, в країнах Європи і США венчурний капітал – один з найважливіших інструментів фінансування науково-дослідних робіт, розвитку високих технологій, підтримки малого і середнього бізнесу.

Порядок створення і діяльності венчурних фондів в Україні встановлено Законом України «Про інститути спільного інвестування». Крім того, Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку (зараз – Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку) визначено порядок реєстрації випуску акцій з метою здійснення спільного інвестування і інвестиційних сертифікатів венчурного фонду. Не дивлячись на це, Указом Президента України від 25 березня 2002 року було знову поставлено питання про розробку законопроекту «Про основи формування і регулювання ринку венчурного капіталу в Україні», що свідчить про визнання неефективності наявних правових інструментів. Зокрема, відкритим залишається питання про стимулювання розвитку венчурного капіталу, заохочення потенційних інвесторів до участі в ньому.

Широко використовуваною у світі формою фінансового посередництва є система колективного інвестування. В Україні найпопулярнішою формою такого посередництва є інвестиційні та пенсійні фонди.

Саме інститути спільного інвестування сприяють розробці інноваційних проектів в Україні.

У 2017 р. обсяг випусків цінних паперів Інститутів спільного інвестування (ICI) склав 486,34 млрд. грн. Найбільшу кількість цінних

паперів Інститутів спільного інвестування розміщено серед юридичних осіб – резидентів (71,48%). Номінальна вартість розміщених цінних паперів ІСІ, що перебували в обігу наприкінці 2017 року, становила 72,73 млрд. грн. А загальний обсяг випусків цінних паперів інститутів спільного інвестування становив 19,97 млрд. грн., що порівняно з 2016 р. більше на 3,88 млрд. грн.

Крім того, у 2017 р. відбулося 138 випусків акцій корпоративних інвестиційних фондів на суму 13,71 млрд. грн. Цей показник збільшився на 3 млрд. грн. порівняно з 2016 р.

Загальна сума активів інститутів спільного інвестування наприкінці 2017 р. становила 266,21 млрд. грн., з яких 257,180 млрд. грн. – активи венчурних ІСІ та 9,03 млрд. грн. – активи не венчурних ІСІ (таблиця 1).

Таблиця 1

**Вартість активів інститутів спільного інвестування
за 2013–2017 рр., млн. грн.**

Вид ІСІ	2013	2014	2015	2016	2017
Закриті (не венчурні)	9864,79	10708,90	11042,39	9444,79	8873,52
Інтервальні	128,72	110,71	90,39	69,07	82,23
Відкриті	105,81	61,05	55,96	58,59	75,50
Венчурні	173286,58	202870,43	232152,41	225586,41	257180,37
Усього	183385,9	213751,09	243341,15	235158,86	266211,61

Як бачимо, вартість активів венчурних ІСІ значно переважає вартість активів інших інститутів спільного інвестування. Проте, перелік інвестицій венчурних фондів в Україні свідчить, що інноваційна діяльність впродовж останніх років, на жаль, не є об'єктом їх першочергової зацікавленості.

Разом із характеристикою активів інститутів спільного інвестування для характеристики стану інвестиційної діяльності можна навести їх кількість. У 2017 році спостерігається зниження кількості інвестиційних фондів з 1035 у 2016 р. до 956 у 2017 р. Діючі ІСІ провадили свою діяльність у 15 областях України, найбільшу кількість цих учасників зосереджено в м. Києві та Київській області, а саме 768.

Для вітчизняної економіки пріоритетним завданням ринку цінних паперів залишається забезпечення умов для залучення інвестицій компаніями, але за 2017 рік цей показник знизився і становив 4 млрд. грн. (2016 рік – 5 млрд. грн.).

Таким чином, наведений аналіз показав, що крім достатнього рівня розвитку фондового ринку, який дозволить об'єктивно оцінити поточну

вартість компанії, тобто створить сприятливі умови для зручного продажу венчурним інвестором пакету акцій компанії, яка стала об'єктом інвестування, для успішної реалізації проектів венчурного інвестора в Україні необхідно:

- наявність ринків і галузей, які швидко розвиваються (що залежить від зростання економіки в цілому);
- перспективи розвитку окремої компанії;
- наявність кваліфікованого менеджменту компанії, який зможе ефективно використовувати інвестиції і підвищити вартість компанії;
- державна підтримка венчурного інвестування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про інститути спільного інвестування» {Із змінами, внесеними згідно із Законами ВВР} від 05.07.2012 № 5080-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>.
2. Указ Президента України від 25.03.2002 № 291/2002 «Про основи формування і регулювання ринку венчурного капіталу в Україні», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/291/2002>.
3. Річний звіт за 2017 Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Річний-звіт-НКЦПФР-2017.pdf](http://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Річний-звіт-НКЦПФР-2017.pdf).

Погорєлов В.С.
*аспірант кафедри фінансів,
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Відповідно до світової практики важливим компонентом прогнозування показників бюджету є багатоаспектний факторний аналіз формування доходної бази бюджету і застосування комбінованого підходу у прогнозуванні та плануванні показників бюджету. Погоджуємось, що через специфіку планування та прогнозування доходів бюджету в розрізі їх структури необхідне використання різних методів для визначення очікуваних значень доходів. Зокрема неподаткові надходження та доходи від операцій з капіталом на практиці вважаються найменш прогнозованими

через труднощі їх систематичного співвіднесення з певною базою через нестійку динаміку таких надходжень, що зумовлює використання умовних результатів експертних оцінок суб'єктивного характеру [1, с. 405].

В Україні експертами Міжнародного центру перспективних досліджень був адаптований досвід Інституту економічних і соціальних реформ у сфері оцінки фінансового стану країн та адміністративних центрів у Словаччині [2]. Тому в рамках проекту «Прозорі, фінансово здорові і конкурентоспроможні муніципалітети в Україні» публікуються статистичні масиви даних про фінансове здоров'я 24 областей та їх адміністративних центрів України (надані Міністерством фінансів України, Державною казначейською службою та фінансовим керівництвом місцевих органів влади), а також проводиться аналіз їх фінансової стабільності за 4 групами бюджетних показників (основні показники, бюджетна залежність, показники на 1 жителя, інші показники), 3 групами бюджетних даних про надходження та витрати.

Окрім того, щорічний рейтинг досліджуваних областей та їх адміністративних центрів України формується за 10-бальною шкалою відповідно до отриманих значень показників фінансового становища, до яких відносяться показники основного балансу, забезпечення загального боргу та податкової спроможності.

Так, протягом 2010–2016 рр. за методикою Міжнародного центру перспективних досліджень за 10-бальною шкалою найкращий фінансовий стан місцевих бюджетів серед досліджуваних міст найчастіше був встановлений експертами за показниками міських бюджетів Ужгорода (4,9-8,4 балів), Хмельницького (5,4-6,7 балів), Вінниці (3,8-7,1 балів), Львова (4,3-7,2 балів) та Житомира (4,4-7,0 балів), тоді як середній показник фінансового стану міст протягом аналізованого періоду не перевищував 3,3-7,0 балів із 10 можливих (рис. 1).

Підсумковий рейтинг фінансового стану бюджетів окремих міст України у період 2010–2016 рр. визначається як середнє арифметичне значень факторних показників основного балансу, забезпечення загального боргу та податкової спроможності міст, виражених у балах. Так, якщо значення показника основного балансу бюджету міста від'ємне та не перевищує дефіцит у розмірі 5%, то таке місто отримує нульовий рейтинг. Коли значення такого показника поліпшується, а ризик для міста знижується, тоді відбувається лінійне зростання значень показника основного балансу бюджету міста. Таким чином, якщо значення показника основного балансу бюджету міста позитивне, тоді місто отримує оцінку вищу, ніж 5 балів (рис. 2).

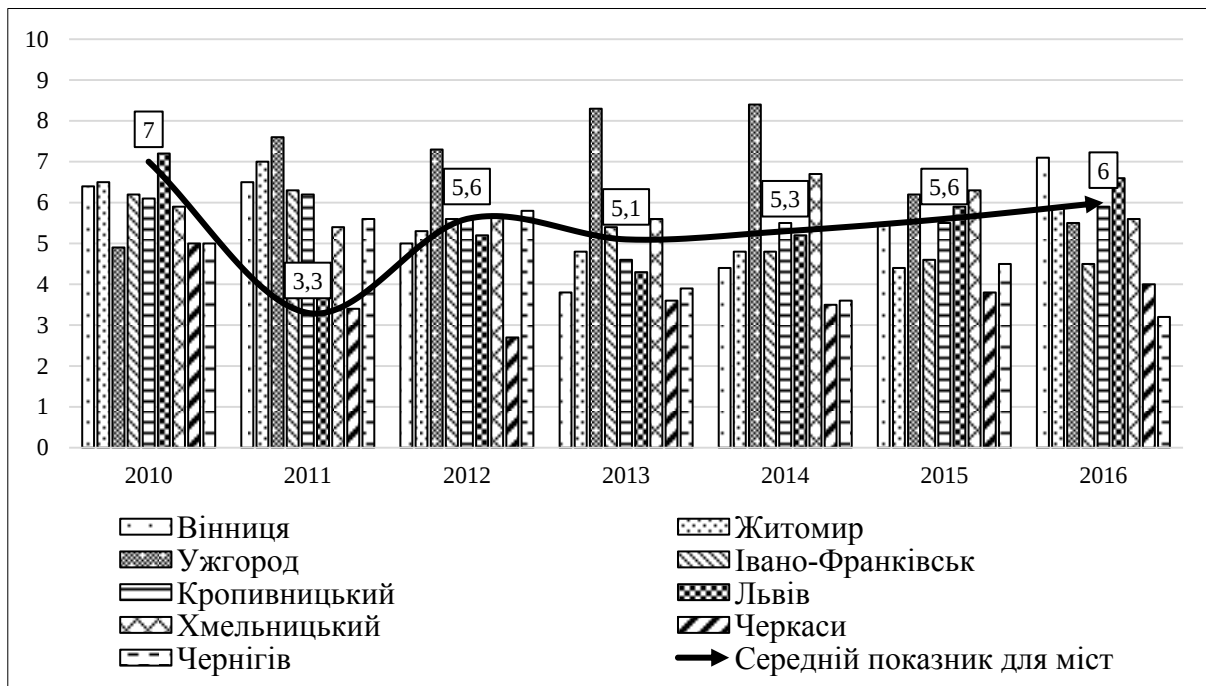

Рис. 1. Рейтинг фінансового стану бюджетів окремих міст України у період 2010–2016 рр., бали

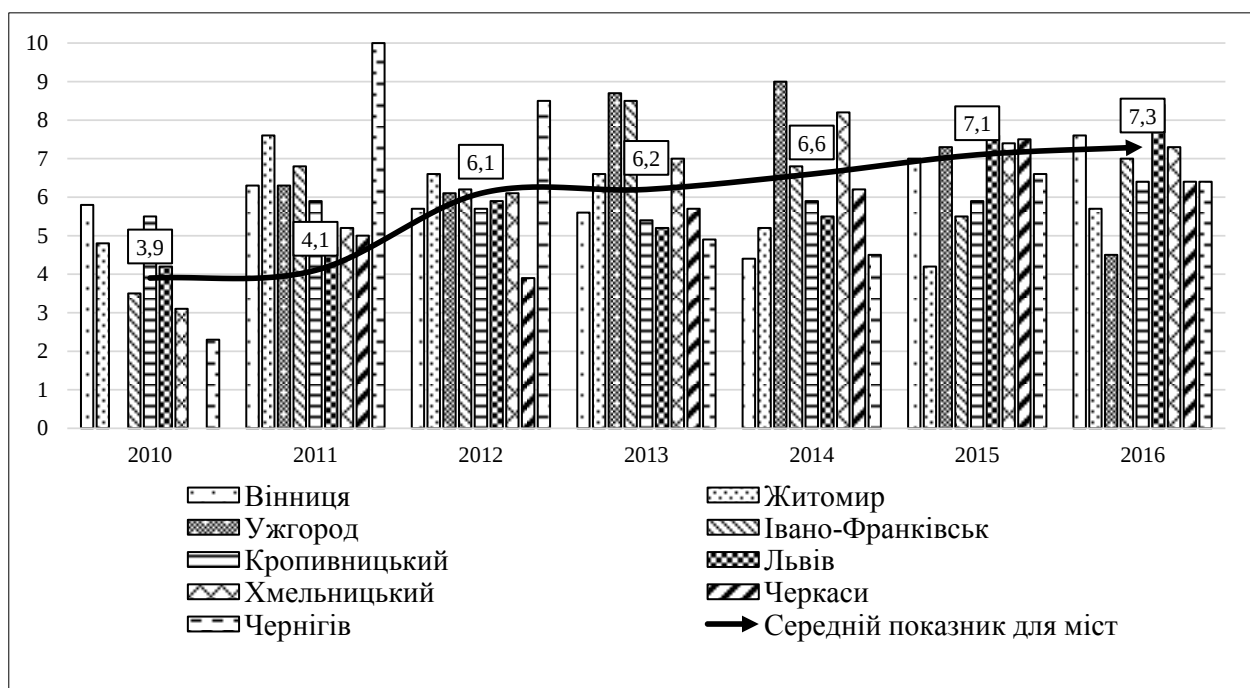

Рис. 2. Рейтинг показника основного балансу бюджету окремих міст України у період 2010–2016 рр., бали

Протягом 2010–2016 рр. за 10-бальною шкалою найчастіше найкращий показник основного балансу, який демонструє дефіцит / профіцит бюджету тої чи іншої територіальної громади, був встановлений експертами за показниками міських бюджетів Хмельницького

(3,1-8,2 балів), Івано-Франківська (3,5-7,0 балів) та Житомира (4,8-7,6 балів), тоді як середній показник основного балансу міст протягом аналізованого періоду не перевищував 3,9-7,3 балів із 10 можливих. Отримані результати доводять здатність місцевих бюджетів щодо покриття власних поточних та капітальних витрат за рахунок використання поточних надходжень, а також доходів від капіталу.

За допомогою показника забезпечення загального боргу як другого факторного компоненту показника фінансового стану бюджетів окремих міст України у період 2010–2016 рр. визначається рівень покриття громадою боргів завдяки власним надходженням у бюджет. Якщо такого показника нульове, місту присвоюється 10 балів, Коли величина загального боргу міста досягає або перевищує поріг 20%, значення другого компоненту показника фінансового стану бюджетів окремих міст України у період 2010–2016 рр. буде дорівнювати нулю (рис. 3).

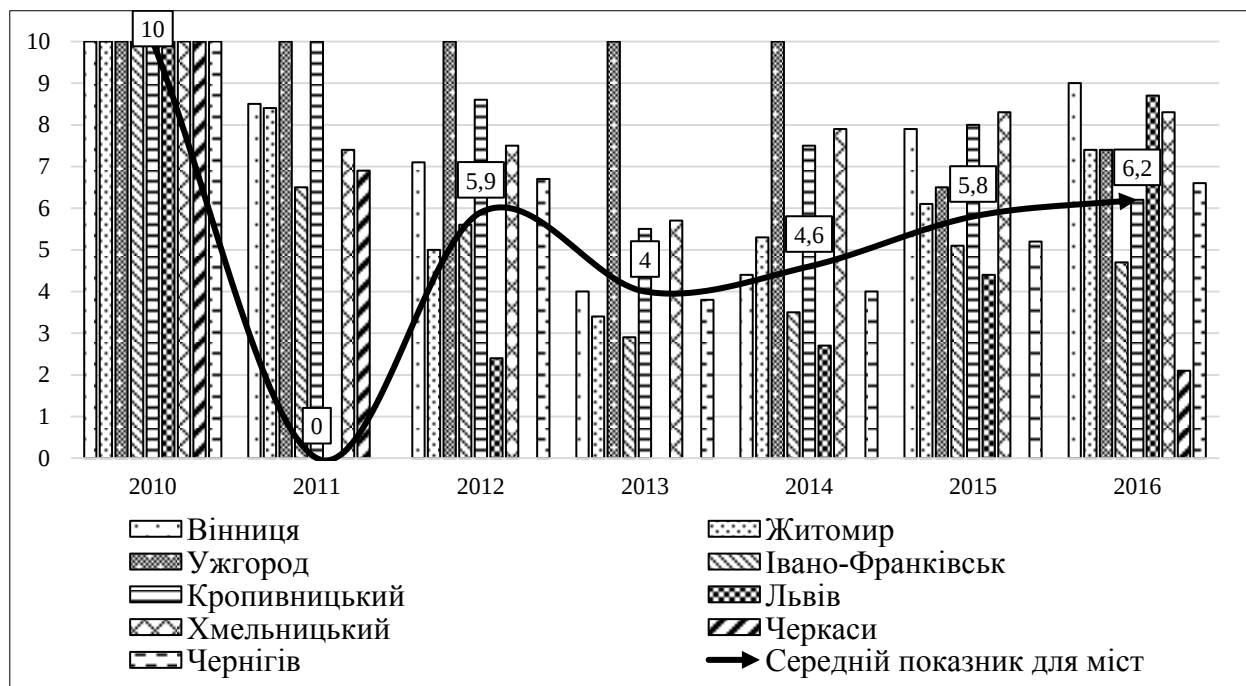

Рис. 3. Рейтинг показника забезпечення загального боргу бюджету окремих міст України у період 2010–2016 рр., бали

Так, найвищий рівень покриття громадою міста боргів завдяки власним надходженням у бюджет демонструють міські бюджети Ужгорода (6,5-10 балів), Хмельницького (5,7-8,3 балів) та Кропивницького (5,5-8,6 балів). Якщо бюджет м. Львова наближається до критичного значення загального боргу, то бюджетні показники м. Черкаси стабільно перевищують поріг 20% протягом аналізованого періоду.

Третій факторний показник фінансового стану – податкова спроможність місцевих бюджетів розраховується як співвідношення витрат місцевого бюджету та податкових надходжень за звітний період. Якщо таке співвідношення становить до 30%, то місту присвоюється нульовий рейтинг за цим показником. Відповідно, коли значення показника податкової спроможності місцевого бюджету перевищує 70%, така оцінка рівна 10 балам (рис. 4).

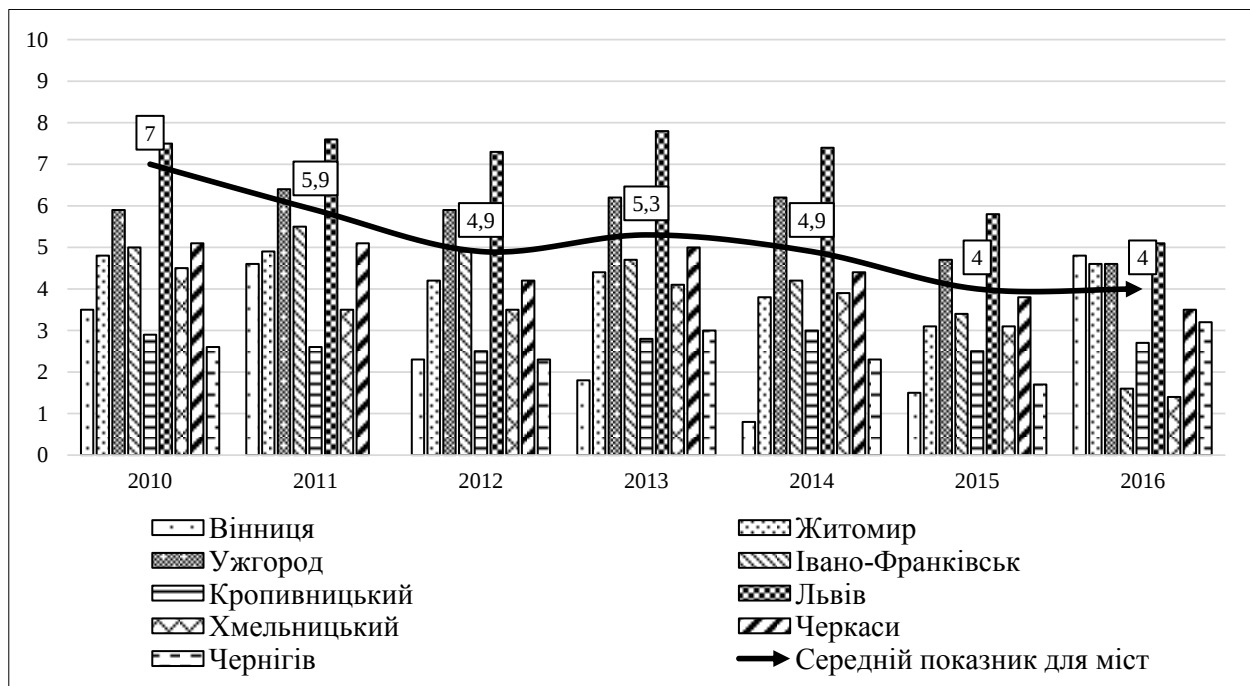

Рис. 4. Рейтинг показника податкової спроможності бюджету окремих міст України у період 2010–2016 рр., бали

Протягом 2010–2016 рр. найкращі показники податкової спроможності були встановлені за показниками міського бюджету Львова (5,8-7,8 балів) та Ужгорода (4,6-6,4 балів), тоді як середній показник податкової спроможності міст протягом аналізованого періоду не перевищував 4,0-7,0 балів із 10 можливих. Отримані результати доводять спадну динаміку зміни низької здатності досліджуваних місцевих бюджетів щодо покриття власних витрат за рахунок використання надходжень, отриманих з податкових джерел.

Тобто, оцінка фінансового стану окремих місцевих бюджетів забезпечує результати, які використовуються для потреб прогнозування показників бюджетної системи в цілому. Завдяки такому підходу можливо рухатися в напрямку встановлення рейтингу фінансового стану місцевих бюджетів України за 10-бальною шкалою.

Зазначений методологічний підхід доцільно враховувати при підготовці стандартів бюджетного моніторингу. На першому етапі можливо обмежитися відповідними методичними рекомендаціями Міжнародного центру перспективних досліджень стосовно оцінки показників основного балансу, забезпечення загального боргу та податкової спроможності окремих місцевих бюджетів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Федосов В.М. Бюджетна система: підручник / В.В. Бабіченко, Л.П. Гладченко, Г.М. Котіна, К.В. Павлюк та ін.; за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 871 с.
2. Прозорість бюджетів регіонів та їхніх регіональних центрів в Україні [Електронний ресурс] / Прозорі, фінансово здорові і конкурентоспроможні муніципалітети в Україні. – Режим доступу: <http://budgets.icps.com.ua/>.

Скакун Т.О.

*аспірант кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань*

*Тернопільського національного економічного університету
м. Тернопіль, Україна*

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ ІЗ ЗАГРОЗАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Актуальною проблемою сучасності є підвищення рівня економічної безпеки держави.

Розвиток фінансово-економічних відносин в Україні показує динаміку змін загроз економічній безпеці. Тіньова економіка зростає, а отже і появляються нові види різних тіньових фінансових схем, зокрема і кримінальних фінансових схем. Формування інституту фінансових розслідувань для виявлення потенційних загроз та зміцнення економічної безпеки залишається актуальною проблемою сьогодення.

Існує чимало протиріч у визначенні поняття «фінансові розслідування». Так, у своїй праці Е. Кондратьєва та А. Горюнов розділяють дві позиції щодо визначення сутності даного поняття. На думку авторів фінансові розслідування слід розмежовувати як практику та теорію. Практика фінансових розслідувань полягає у діяльності компетентних органів та приватних підприємств, яка має на меті покарання за скоєний фінансовий

злочин та відновлення фінансових інтересів та зосереджена на зборі і вивченні обставин скоєного порушення. Теорія фінансових розслідувань як науковий напрям має на меті створення ефективної фінансової системи яка повинна забезпечити належний рівень протидії фінансовим злочинам, а також вироблення ефективної методології та методики профілактики розслідування злочинів у фінансовій сфері [1, с. 24].

Під фінансовими розслідуваннями С. Лепський, у своїй праці «Фінансова інформація про злочинну діяльність як предмет фінансових розслідувань», розуміє дослідження фінансової інформації з метою виявлення та розслідування злочинів, що містять фінансову складову. Автор стверджує, що фінансові розслідування полягають в аналізі фінансової складової злочину, яку мають конкретні види злочину та організованої злочинності.

Фінансова складова злочинної діяльності може виділятися у трьох аспектах:

- як суть злочинної діяльності (спосіб вчинення злочину чи маскування слідів вчинення такого);
- як мета здійснення злочинної діяльності (одержання доходу шляхом реалізації забороненого товару чи послуги);
- конкретна функція (внесення коштів, необхідних для організації та здійснення злочинів) [3, с. 253].

Більшість науковців розглядають фінансові розслідування як аналіз фінансової інформації з метою виявлення та розслідування фінансових правопорушень. Однак, дана позиція є помилковою, адже в такому випадку передбачається лише юридичний аспект даного поняття, тобто застосування покарання за скоєне діяння, а це незначна частина того, чим повинна зміцнюватись економічна безпека держави у ході здійснення фінансових розслідувань. Існує чимало відносин, які не підпадають під поняття проступків, однак мають значний негативний вплив на економічну безпеку та потребують всебічного аналізу та контролю. Саме тому С. Лепський пропонує розглядати фінансові розслідування як єдину систему та комплекс видів діяльності певним чином впорядкованих задля економічної безпеки держави.

У праці «фінансові розслідування: поняття та правовий зміст» С. Лепський дещо розширив та узагальнив визначення «фінансові розслідування» і тлумачить його як сукупність наукових, аналітичних, оперативно-розшукових і експертних процедур, використовуючи їх з метою виявлення та розслідування правопорушень в ході господарської, управлінської та фінансової діяльності [4, с. 48].

Науковці виділяють чотири аспекти фінансових розслідувань, зокрема:

1. економічний;
2. юридичний;
3. криміналістичний;
4. кримінологічний і психологічний.

Економічний аспект здійснення фінансових розслідувань полягає у виявленні економічного механізму вчинення порушень, оцінки шкоди наслідків конкретного злочину. Також, з точки зору економіки фінансові розслідування передбачають розробку рекомендацій для усунення причин економічного порушення. Юридичний аспект проявляється у кваліфікації конкретного злочину та вивчення законодавства з метою встановлення міри покарання. З точки зору криміналістики фінансові розслідування передбачають процес збору та вивчення матеріалів, закріплення доказів порушення. Кримінологічний і психологічний аспект визначення фінансових розслідувань включає заходи профілактики порушень у фінансовій сфері та виявлення психологічних особливостей осіб, які вчинили фінансове порушення [2, с. 135].

Для здійснення фінансових розслідувань необхідне застосування спеціальних методів та технологій виявлення таких. Саме для цього застосовується фінансовий моніторинг фінансових операцій, що полягає у перевірці фінансово-господарської діяльності, проведення судово-бухгалтерських експертиз, проведення слідчих дій із залученням фахівця – економіста. При розслідуванні фінансових злочинів фінансовий моніторинг виступає як специфічна форма державного контролю спрямована на виявлення операцій, пов'язаних із легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом.

Особливість фінансового моніторингу при розслідуванні фінансових злочинів полягає у його дворівневості. Перший рівень фінансового моніторингу включає збір, обробку, аналіз та перевірку фінансової інформації, другий рівень передбачає заходи виявлення фінансових операцій, які містять фінансові ризики.

Система фінансового моніторингу побудована на швидкому обміні інформацією між суб'єктами, у зв'язку із чим наявний поділ таких на: суб'єкти державного фінансового моніторингу та суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що практика протидії економічним злочинам та злочинам, що мають фінансовий характер неможлива без спеціальних економічних знань. Розслідування злочину пов'язаного із рухом фінансових ресурсів полягає, насамперед, у вивченні

фінансової складової такого злочину, при цьому за основу береться відповідна методика та технологія аналізу фінансової інформації.

Фінансові розслідування є діяльністю, яка передбачає здійснення аналізу інформації, яка носить фінансовий характер та займають одну із основних позицій при здійсненні забезпечення економічної безпеки держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кондратьева Е. А. К вопросу о выработке научного определения финансовых расследований / Е. А. Кондратьева, А. Р. Горюнов // Вестник финансовой академии. – 2003. – № 1. – С. 23–27.
2. Лепський С. І. Співвідношення предмету фінансових розслідувань з іншими галузями знань / С. І. Лепський // Юридичний вісник. – 2014. – № 1 (30). – С. 135–139.
3. Лепський С. І. Фінансова інформація про злочинну діяльність як предмет фінансових розслідувань / С. І. Лепський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 251–257.
4. Лепський С. І. Финансовые расследования: понятие и правовое содержание / С. І. Лепський // Закон и жизнь. – 2014. – № 3. – С. 46–48.

СЕКЦІЯ 8. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Kostiantyn Galak

*Postgraduate Student of the Department of Accounting and Taxation
Kyiv National University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine*

DEVELOPMENT OF SOCIALLY-ORIENTED ACTIVITY OF ECONOMIC ACTIVITY SUBJECTS

With the advent of the concept of social responsibility and the formation of a socially-oriented business environment a socially-oriented activity of economic entities gained its development. For modern business entities, in addition to their main purpose of economic activity – getting profits, the task arises to adhere to the principles of social responsibility to society, which can be achieved through the implementation of socially-oriented activity. In this regard, the entities carry out expenses of socially-oriented activity.

At the same time, there are no common views on this issue among the scholars of the accounting direction. And though lots of dissertations are devoted to the issue of expense accounting of the enterprise, comprehensive research on formation of the accounting system of operation expense management, aimed at adhering to the principles of social responsibility (costs of socially-oriented activities) are absent.

The theoretical and practical significance of the research of these issues determines the relevance of the research topic.

In conducting economic activity, business entities should take into account public interest, which forms the need for actions aimed at adhering to the principles of social responsibility to society. Such actions are considered as «socially-oriented activities». The preconditions for the emergence of socially oriented activities are schematically depicted in Fig. 1.1. (Fig. 1.1.).

Investigating the socially-oriented reporting of business entities K. V. Bezverhyi was intended to consider the social and environmental activities of an economic entity, which he defined as socially-oriented activity [4, p. 70].

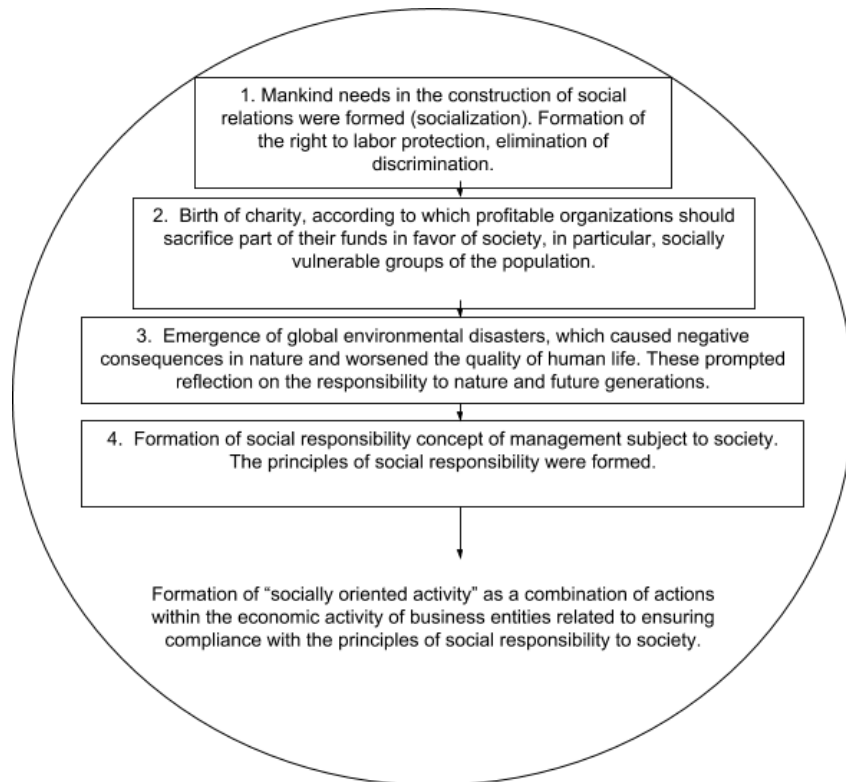

Fig. 1.1. The emergence of socially-oriented activity

**Offered by the author based on sources [1-3]*

Foreign scientific sources point out that the actions of business entities, which are aimed at adhering to the principles of social responsibility are «socially-oriented activities». Among the first scientific papers in English the term «socially-oriented activities» was often used to designate actions, which are aimed at supporting social responsibility. Today «socially-oriented activity» is found in scientific sources in English in different countries of the world.

In a new edition devoted to the works of Bowen (Bowen H. R.) it is seen that the problems of the expenses of socially-oriented activities has been considered by scientists since 1953 of the XX century [5, p. 107]. In this publication, the scientist does not provide the definition of «expenses of socially oriented activities», but in the work it is seen that such costs are considered as those related to social responsibility. At that time, the scholar believed that only those businessmen who enjoy monopoly power could afford the expenses of socially oriented activities.

So, Blazej Balewski and Andrzej Janowski in addition to corporate social responsibility consider related «socially-oriented business activities», the requirements of which intensified the activities of the organization in the field of social and environmental projects, in which the concept of organization of corporate social responsibility included elements of economics, philosophy, ethics, social sciences. As a result of the inertia caused by the difference in the

views of these disciplines, the problem of interpretation and definition is generated [6, p. 50-53].

Federica Balluchi points out that small and medium-sized enterprises have begun to show strong sensitivity to social and environmental responsibility. They are deeply rooted in local communities, and many entrepreneurs instinctively understand that proper treatment of their workers, suppliers, community and environment is a strong competitive factor. Unfortunately, this does not allow to carefully plan and structure their socially-oriented activities and adequate accountability process. They should formalize and add more value to the choice of CSR, as well as all behavioral strategies that qualify the company to achieve this goal [7, p. 147].

Therefore, the scientist associates «socially oriented activity» with the achievement of the goal of social responsibility. However, it is seen that the definition of the concept of «socially-oriented activity» is not provided by scientists, which encourages us to consider this issue.

We believe that «socially-oriented activity» is the most successful concept since it is considered by scientists from different states for several decades, which confirms our research of scientific works.

We consider the accounting of activities that are oriented (directed) to society, contribute to the welfare of society, respect for the principles of social responsibility. Developing the concept of «socially-oriented activity» [8, p. 142] we propose the following definition, which has become further refined: «Socially-oriented activity is a conscious, initiative group of actions within the economic activity of management subjects, which is associated with ensuring compliance with the principles of social responsibility to society».

Taking into account the concept of «economic activity» given in Art. 3 of the Commercial Code of Ukraine [9] it should be noted that «socially-oriented activities» are not a separate type of economic activity of business entities, and as it is stated in the definition proposed by us – is carried out within the scope of economic activity.

From the analysis of scientific sources, it was discovered that this issue is very relevant among scholars. However, until recently there has been no development of the concept of «expenses of socially oriented activity», practical recommendations, classification of expenses of socially-oriented activity for accounting and management, search of interconnections of account of «expenses of socially-oriented activity» with other objects of accounting are insufficiently developed.

In view of this, and also taking into account the concept of «socially oriented activities» we offer to develop the concept of «expenses of socially-

oriented activity». Based on previous studies [10, p. 222] we offer the following determination of this definition, which has been clarified: «Expenses of socially-oriented activity means the expenses of an entity within the scope of economic activity, which are related to the implementation of socially-oriented activity».

Formation of expenses of socially-oriented activity of the entity occurs during the process of implementing social protection of workers, participating in a social partnership, supporting public initiatives, investing own funds in the development of environmentally safe production, supporting other important components of socially-oriented activities.

REFERENCES:

1. Okhrimenko O.O., Ivanova T.V. Social responsibility. – Textbook – National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute». – 2015. – 180 p.
2. Berzhanir A.L. Corporate social responsibility as a factor in improving the efficiency of modern business// Economics and management organization / 2014, № 1 (17) – 2 (18).
3. Khalda N.O. Social responsibility of business as a component of human development in Ukraine and in the world // Science and Economics / 2013, № 4 (32), Vol. 2 – P. 328-329.
4. Bezverhyi K. Socially-oriented accounting of the enterprise [Text] /
5. K. Bezverhyi // Scientific and practical journal «Accounting and Audit» – 2015. – № 2-3. P. 70-78.
6. Social Responsibilities of the Businessman. By H. R. Bowen – 1953. – University of Iowa Press, Iowa City. – The New Edition – 2013 Year. 245 p.
7. Blazej Balewski. Corporate social responsibility: does the conception collapse? / Blazej Balewski, Andrzej Janowski // Economic magazine-XXI. – 2013. – Issue № 11-12(1) – P. 50-53.
8. Federica Balluchi. Small and medium enterprises and environmental issues: empirical evidences in Italian context / Federica Balluchi, Katia Furlotti // 1st Annual International Interdisciplinary Conference, AIIC 2013. – Vol. 1 – P. 690.
9. Galak K.I. Theoretical foundations of socially-oriented activity of business entities / K. I. Galak // Professional Scientific and Production Magazine «Accounting and Finance». – 2016 – № 3(73) – P. 140-146.
10. Economic Code of Ukraine // [Electronic resource] – Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>.
11. Galak K.I. Development and future prospects of expense classification of socially-oriented activities of business entities / Strategic priorities for the development of Ukraine's domestic trade on an innovative basis: materials of the international scientific and practical conference responsible for the issue: prof. Semak B. B. Lviv: LUTE publishing, 2017. 360 p.

СЕКЦІЯ 9. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Ратошнюк В.І.

*кандидат сільськогосподарських наук,
завідувач відділу рослинництва,
первинного та елітного насінництва
Інституту сільського господарства Полісся
Національної академії аграрних наук України*

Ратошнюк Т.М.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу рослинництва,
первинного та елітного насінництва
Інституту сільського господарства Полісся
Національної академії аграрних наук України
м. Житомир, Україна*

ВИРОБНИЦТВО ЛЮПИНУ ЗАЛЕЖНО ВІД МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ УМОВ ЗОНИ ВИРОЩУВАННЯ

Формування врожаю зернових бобових культур відзначається високою, диференційованою дією численних взаємопов'язаних і взаємообумовлених факторів, рівнем реакції на умови середовища. Вирішальне значення при цьому відіграють метеорологічні умови. Не дивлячись на обмеженість складових агрокліматичних характеристик зернових бобових культур, низькі кількісний і якісний рівні спостережень за впливом погодних умов на ефективність агротехнічних заходів, принципи агрометеорологічного обґрунтування формування врожаю зернових бобових культур дають можливість підвищити обсяги їхнього виробництва, враховуючи ступінь нестабільності погодних умов окремих років [1]. Кожна складова цілісного комплексу погодних умов відображається на показниках росту й розвитку рослин протягом відповідного проміжку часу і, в кінцевому підсумку, визначає рівень урожайності культури.

Територія Полісся України характеризується сприятливим агрокліматичним потенціалом для вирощування люпину вузьколистого сучасних сортів. Ця особливість, а також велика народногосподарська цінність кормової культури та важливого чинника поповнення азотного фонду

ґрунтів обумовлювали в свій час розміщення люпину на досить значних площах в Поліській та Лісостеповій зонах нашої держави.

За проаналізований період часу спостерігається тенденція до істотного збільшення посівних площ і, відповідно, виробництва люпину в усіх ґрунтово-кліматичних зонах нашої держави. Зокрема, якщо в зоні Полісся в 2005–2007 рр., посівні площі люпину становили лише 3,6-4,0 тис. га, а валові збори зерна коливалися в межах 3,74-4,82 тис. т, то максимальну площу посіву люпину, яка складала 25,2 тис. га, з валовим збором зерна 34,69 тис. т – отримали в 2010 році. В 2015 р. посівні площі люпину становили 15,3 тис. га, а валовий збір зерна перебував на рівні 22,32 тис. т. Існуюча тенденція обумовлена, головним чином, низькою стабільністю врожайності культури і високим рівнем її залежності від погодних умов практично в усіх областях зони Полісся.

Аналіз урожайності люпину в зоні Полісся України свідчить про значні її коливання за роками в межах кожної з областей і чітку залежність від інтенсивності впливу метеорологічних умов у певні періоди вегетації культури, тривалості проміжків їхньої позитивної або ж негативної дії на проходження відповідних етапів органогенезу й формування господарської частини врожаю. Встановлено диференціацію дії метеорологічних умов на формування врожаю в умовах конкретної зони вирощування, фази росту й розвитку культури. При цьому величина рівня реакції рослин люпину на дію метеорологічних факторів у відповідних областях, яка встановлена за допомогою регресійного аналізу, істотно змінювалася.

Одержані результати залежності врожайності люпину від дії окремих складових комплексу погодних умов (температура повітря, кількість опадів) підтверджуються диференціацією їхнього впливу відповідно до регіонів, періоду спостережень та окремих місяців вегетаційного періоду. Врожайність люпину більшою мірою визначалася дією температурного фактора протягом 2005–2015 рр. і дещо меншою – фактора кількості опадів (табл.).

Щодо впливу окремих складових комплексу погодних умов на урожайність люпину в зоні Полісся, то слід відмітити, що вищий рівень реакції культури на дію температурного режиму та вологозабезпеченості у період 2005–2015 рр. відмічався лише в умовах Закарпатської області, де коефіцієнт тісноти зв'язку між урожайністю і температурним режимом знаходився в межах $R = 0,838-0,908$; $D=70,2-82,4\%$, а кількістю опадів $R=0,712-0,897$; $D=50,7-80,5\%$.

Залежність урожайності люпину від середньомісячної температури повітря і місячної кількості опадів в областях зони Полісся у 2005–2015 роках.

Область	Показник	Середньомісячна температура				Місячна кількість опадів			
		місяць періоду вегетації				місяць періоду вегетації			
		IV	V	VI	VII	IV	V	VI	VII
Волинська	R	0,290	0,488	0,469	0,664	0,583	0,864	0,224	0,343
	D	8,4	23,8	22,0	44,1	34,0	74,6	5,0	11,8
	%	15,2	25,5	24,5	34,7	28,9	42,9	11,1	17,0
Житомирська	R	0,43	0,352	0,461	0,55	0,189	0,796	0,112	0,578
	D	18,5	12,4	21,3	30,3	3,6	63,4	1,3	33,4
	%	24,0	19,6	25,7	30,7	11,3	47,5	6,7	34,5
Закарпатська	R	0,6	0,838	0,908	0,435	0,712	0,897	0,845	0,061
	D	36,0	70,2	82,4	18,9	50,7	80,5	71,4	0,4
	%	21,6	30,1	32,7	15,6	28,3	35,7	33,6	2,4
Івано-Франківська	R	0,364	0,579	0,522	0,301	0,149	0,356	0,576	0,41
	D	13,2	33,5	27,2	9,1	2,2	12,7	33,2	16,8
	%	20,6	32,8	29,6	17,0	10,0	23,9	38,6	27,5
Львівська	R	0,259	0,586	0,426	0,424	0,322	0,681	0,363	0,659
	D	6,7	34,3	18,1	18,0	10,4	46,4	13,2	43,4
	%	15,3	34,6	25,1	25,0	15,9	33,6	17,9	32,5
Рівненська	R	0,563	0,425	0,702	0,325	0,209	0,142	0,372	0,557
	D	31,7	18,1	49,3	10,6	4,4	2,0	13,8	31,0
	%	27,9	21,1	34,8	16,1	16,3	11,1	29,1	43,5
Чернігівська	R	0,812	0,213	0,241	0,457	0,318	0,344	0,154	0,37
	D	65,9	4,5	5,8	20,9	10,1	11,8	2,4	13,7
	%	47,1	12,4	14,0	26,5	26,8	29,0	13,0	31,2

Аналізуючи решту областей, то за аналогічний період лише умови температурного режиму червня у Рівненській області ($R=0,702$; $D=49,3\%$) та квітня в Чернігівській ($R=0,812$; $D=65,9\%$) мали істотний вплив на формування врожаю люпину.

Щодо залежності врожайності люпину від умов зволоження в 2005-2015 рр., то найвищий показник був відмічений між продуктивністю і умовами травня в Волинській, Житомирській і Львівській областях ($R=0,864$; $0,796$; $0,681$, $D=74,6$; $63,4$; $46,4\%$) областях.

В цілому можна сказати, що рівень тісноти зв'язку температурного режиму та вологозабезпеченості з урожайністю, що за величиною кореляції (R) перевищував значення $0,667$ – спостерігався лише в 4 та 6 випадках відповідно. Середній рівень зв'язку ($0,334 < R < 0,666$) між погодними факторами та продуктивністю культури по температурному режиму спостерігався у 18 випадках, а по вологозабезпеченості – у 12 випадках. Низьким рівнем тісноти зв'язку з урожайністю люпину,

відзначалися досліджувані області зони Полісся України по температурі лише у 6 випадках, а по кількості опадів – у 10 випадках.

Вирішення більшості проблем технологічного циклу вирощування сільськогосподарських культур значно спрощується завдяки моделюванню, одним із завдань якого є виявлення кількісної міри впливу того чи іншого фактора, елемента технології, комплексу факторів на кінцевий результат – урожайність. Такими факторами або ж елементами, на основі яких можливе програмування урожаю і побудова математичних моделей, можуть бути процеси росту і розвитку рослин, фотосинтезу, симбіотичної діяльності систем, вплив метеорологічних факторів – водного та температурного режимів, систем удобрення культур, обробітку ґрунту, захисту рослин з метою оцінки втрат урожаю та інші [2].

При вирощуванні люпину вузьколистого особливої уваги заслуговує питання науково обґрунтованого використання мінеральних добрив, вибору оптимального режиму їх внесення з врахуванням специфіки культури, а саме здатності фіксування атмосферного азоту, типу ґрунтів, особливостей впливу погодних умов та елементів технології вирощування.

На базі експериментальних даних щодо розроблення технологій вирощування люпину вузьколистого, які базуються на основі діагностичних методів управління процесами формування урожаю залежно від температури повітря та кількості опадів з врахуванням системи обробітку ґрунту, строків, способів сівби та норм висіву насіння, раціональної системи живлення з використанням мінеральних добрив, а також позакореневого підживлення за різних технологічних схем протягом 2011–2013 рр. нами розроблені математичні моделі залежності врожайності від зазначених вище факторів.

Методи регресійного аналізу забезпечують не тільки оцінку тісноти зв'язку між ознаками, а й встановлення виду цього зв'язку у вигляді рівняння регресії, що описує залежність між значенням однієї ознаки (залежної, поведінку якої вивчають) та значеннями певної сукупності ознак (незалежних, вплив яких на залежну ознаку намагаються оцінити). В наших дослідженнях ми провели пошук такої залежності у криволінійному вигляді, яке виражене у рівнянні багатовимірної криволінійної регресії.

На основі кореляційно-регресійного аналізу створені математичні моделі, що описують залежність урожайності від елементів погоди (температури повітря та кількості опадів) для зони Полісся (рис.). Створені моделі є достовірними на 95%-му рівні ймовірності за

критеріями Фішера та Стюдента. Аналітичними дослідженнями встановлено, що для поліського регіону досить високою була величина коефіцієнта множинної кореляції ($R = 0,951$), який вказує на тісноту зв'язку між показниками та коефіцієнта детермінації ($D = 90,4$), який є критерієм оцінки впливу фактора, у даному випадку елементів погоди на урожайність.

$$Y = -4013,6809 + 493,9891 \cdot X - 14,7713 \cdot X^2 - 3,2260 \cdot X_1 + 0,0247 \cdot X_1^2, \quad R = 0,951; D = 90,4;$$

де, Y – урожайність, ц/га; X – температура повітря, $^{\circ}\text{C}$; X_1 – опади, мм

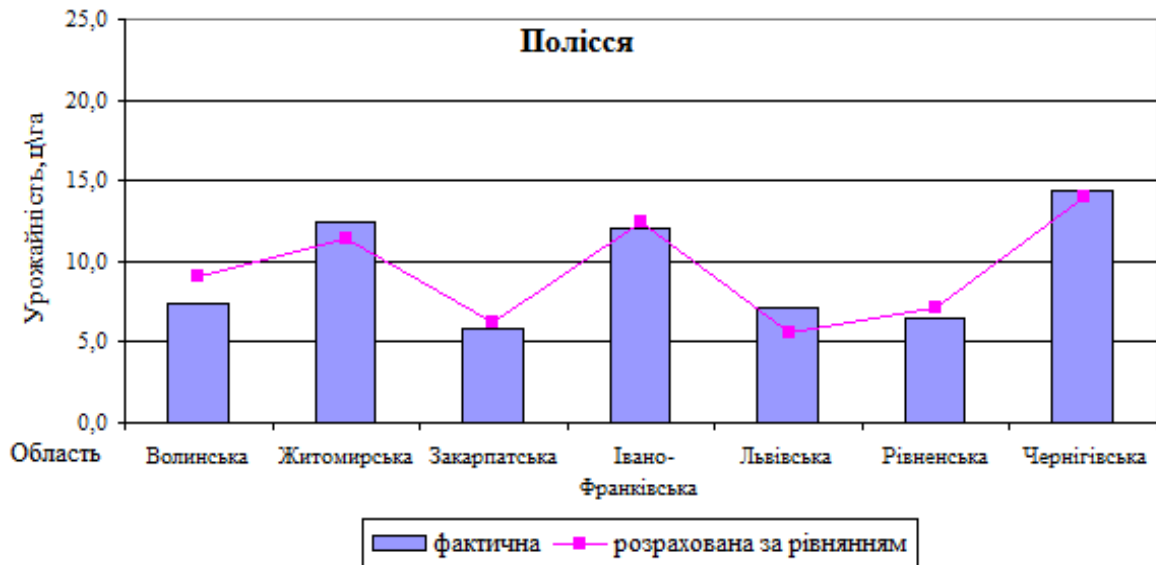

Рис. Фактична та розрахована урожайність за рівнянням регресії для зони Полісся України, ц/га

Розраховані за рівняннями показники – максимально наближені до фактичних, що вказує на досить точно підібрані рівняння. Отже, результати математичного аналізу свідчать про істотний зв'язок рівня урожайності з температурою повітря та кількістю опадів у зоні Полісся України. При цьому, в загальній амплітуді мінливості одні значення ознак можуть спостерігатися частіше, тобто з більшою імовірністю, а другі рідше – з меншою імовірністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бади́на Г. В. Возделывание бобовых культур и погода. – Л.: Гидрометеиздат, 1974. – 232 с.
2. Платонов В. А., Чудновский А. Ф. Моделирование агрометеорологических условий и оптимизация агротехники (АСУТП в земледелии). – Л.: Гидрометеиздат, 1984. – 280 с.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(Львів, 1 вересня 2018 року)

Редактор – *Ю.С. Павленко*
Технічний редактор – *О.М. Кричук*
Коректор – *О.М. Забела*

Підписано до друку 05.09.2018. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 6,05. Замовлення № 0918/62. Ціна договірна.
Віддруковано з готового оригінал-макета.
Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 100 прим.

Надруковано у поліграфічному центрі
Львівської економічної фундації
м. Львів, проспект Чорновола, 7
Тел. +38 (063) 204 34 31